

הישיבה המאה-ישישים-ותשע של הכנסת השתים-עשרה

יום שלישי, א' בניסן התש"ן (27 במרס 1990)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:01

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

הצעת חוק יחסי ממון בין בני זוג (תיקון מס' 2).
התש"ן — 1990: והצעת חוק ההוצאה לפועל (תיקון מס' 9).
התש"ן — 1990: שהחזירה ועדת חוקה, חוק ומשפט לקריאה
שנייה ולקריאה שלישית בכנסת. תודה.

היו"ר נ' מסאלחה:
תודה למזכיר הכנסת.

היו"ר נ' מסאלחה:
אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.
הודעה למזכיר הכנסת.
מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:
ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע כי הונחו היום
על שולחן הכנסת:

ב. הצעת חוק שירותי הדת היהודיים (תיקון מס' 7), התש"ן — 1990*

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

השינויים העיקריים שהכניסה הוועדה בחוק הם: בסעיף 2,
שעניינו פיזור מועצה דתית ומינוי ועדה ממונה, הוסיפה ועדת
הפנים הוראה הקובעת, כי את הרכב הוועדה הממונה יקבע שר
הדתות, לאחר התייעצות בראש הרשות המקומית ובוועדה
המקומית, כי לא העלינו על הדעת שאפשר להתעלם —

אלי דיין (המערך):
בוועדה המקומית, או במועצה המקומית?

היושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):
— — — בראש הרשות המקומית ובמועצה המקומית.

בראש הרשות המקומית ובכרונות המקומית: היה לנו
ויכוח סביב הנושא הזה, והיינו כדעה שאי-אפשר להתעלם
מהרכונות המקומית, והכנסנו את הצורך להתייעץ גם ברכונות
המקומית.

בסעיף 3, הבא לאפשר לשר לענייני דתות, בהסכמת שר
האוצר ושר הפנים, להגדיל את שיעור השתתפותה של הרשות
המקומית בתקציב המועצה הדתית, הוסיפה ועדת הפנים
הוראה המחייבת את שר הדתות לקבל לעניין זה גם את הסכמת
ראש הרשות המקומית. היינו כדעה, שלא יעלה על הדעת
שכאשר צריכים למנות ועדה ממונה לא תהיה התייעצות עם
ראש העיר, עם ראש המועצה המקומית, והתיקון הזה הוכנס על
דעת שר הדתות.

לסעיף זה יש הסתייגות לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי,
המבקש למחוק את הסעיף בשלמותו; זה לא קשור לתיקונים
שהכניסה הוועדה, אני מציע לדחות את הסתייגותו ולאשר את
הצעת החוק בקריאה שנייה ובקריאה שלישית בנוסח המובא
על-ידי הוועדה.

לסיום, משפט נוסף, רבותי, חוק זה — חובה לקבלו
ולאשרו בהקדם, על-מנת שהוא ישלים את חסר במועצות
דתיות על-פי הנהוג ברשויות המקומיות. תודה רבה.

היו"ר נ' מסאלחה:
חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום:
הצעת חוק שירותי הדת היהודיים (תיקון מס' 7).
התש"ן — 1990. יביא את החוק יושב-ראש ועדת הפנים
ואיכות הסביבה, חבר הכנסת יהושע מצא.

היושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד להביא בפני
הכנסת לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את החוק הקרוי חוק
שירותי הדת היהודיים (תיקון מס' 7), התש"ן — 1990.

אדוני היושב-ראש, חוק זה בא למלא מחסור בחוק הדומה
לזה שקיים ברשויות המקומיות. הוא בא להסדיר דברים מספר,
כפי שהם קיימים ברשויות המקומיות וחסרים במועצות
הדתיות: הוא בא לקבוע מי פסול לכהונה וחדל להיות חבר
במועצה דתית: הוא בא להסדיר פיזור מועצה דתית ומינוי
ועדה ממונה במועצה הדתית, והוא בא להסדיר את הנושא
התקציבי.

שני הסעיפים הראשונים של החוק, סעיף 1 וסעיף 2,
הדנים במי שפסול לכהונה וכפיזור המועצה, הם ככתבם
וכלשונם ברוח הדברים הקיימים ברשות המקומית: העתק
כמעט מדויק משם. אני אומר "כמעט מדויק", אבל זה מדויק
לפי מה שנהוג ברשות המקומית.

ואשר לנושא התקציב, גם כאן אנחנו מאפשרים שינוי
תקציבי מעבר לאחוזים הקבועים על-פי חוק, וזאת בהסכמה
של השר לענייני דתות, שר האוצר ושר הפנים, ואנחנו הוספנו
גם את ראש הרשות המקומית.

חוק שירותי הדת היהודיים (תיקון מס' 7), המובא כאן,
נדרן בכנסת בקריאה ראשונה ביום 6 במרס 1990 והועבר
לוועדת הפנים ואיכות הסביבה לשם הכנתו לקריאה שנייה
ולקריאה שלישית. כפי שאמרתי, הוא בא להסדיר את
הנושאים, כפי שהוגדרו כאן, הקיימים ברשויות המקומיות.

בוועדה הכנסנו שני שינויים, ואני רוצה לומר לכם מה הם.

* "דברי הכנסת", חוב' כ', עמ' 2586; נספחות.

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה לחבר הכנסת יהושע מצא. הסתייגות לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי. הוא איננו.

חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה מס' 1 על חוק שירותי הדת הדתיים (תיקון מס' 7), התש"ן—1990.

חברי הכנסת, לסעיפים 1 ו־2 אין הסתייגויות. אני מעמיד להצבעה סעיפים 1 ו־2. מי בעד סעיפים 1 ו־2 כפי שהביא יושב־ראש הוועדה? נא להצביע.

ה צ ב ע ה

בעד סעיפים 1—2 — 12

נגד — 1

נמנעים — אין

סעיפים 1—2 נתקבלו.

היו"ר נ' מסאלחה:

12 בעד, 1 נגד, אין נמנעים. אני קובע שסעיפים 1 ו־2, כהצעת הוועדה, נתקבלו.

לסעיף 3 יש הסתייגות של חבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, המציע למחוק את הסעיף. מי בעד ההסתייגות של חבר הכנסת וירשובסקי? נא להצביע. זו הצבעה מס' 2.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה של חבר הכנסת

מ' וירשובסקי לסעיף 3 — אין

נגד — 12

נמנעים — אין

ההצעה של חבר הכנסת מ' וירשובסקי לסעיף 3 לא נתקבלה.

ג. בחירת סגן ליושב־ראש הכנסת

היו"ר נ' מסאלחה:

חברי הכנסת, הסעיף הבא בסדר־היום: בחירת סגן ליושב־ראש הכנסת. האם יש הצעות?

חברת הכנסת שרה דורון, בבקשה.

שלמה הלל (המערך):

הכנסת פועלת הרבה יותר טוב דווקא מאז המשבר בממשלה.

יהושע מצא (הליכוד):

יש אולי צורך להאריך את כנס החורף של הכנסת ביום נוסף: הנשיאות עובדת קשה וצריך, באופן דחוף, להוסיף סגן ליושב־ראש הכנסת.

שרה דורון (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני מציעה לכנסת לבחור בחבר הכנסת שלמה דיין לכהן כסגן ליושב־ראש הכנסת. אבקש מהיושב־ראש להעמיד את הבחירה להצבעה. תודה רבה.

היו"ר נ' מסאלחה:

חברי הכנסת, מי בעד הצעת חברת הכנסת שרה דורון לבחור בחבר הכנסת שלמה דיין לכהן כסגן ליושב־ראש הכנסת? זו הצבעה מס' 5.

היו"ר נ' מסאלחה:

אין בעד, 12 נגד ואין נמנעים. אני קובע שההסתייגות של חבר הכנסת מרדכי וירשובסקי לא נתקבלה.

חברי הכנסת, מי בעד סעיף 3, כפי שהוצע על־ידי יושב־ראש הוועדה, חבר הכנסת מצא? נא להצביע. זו הצבעה מס' 3.

ה צ ב ע ה

בעד סעיף 3, כהצעת הוועדה — 15

נגד — אין

נמנעים — אין

סעיף 3, כהצעת הוועדה, נתקבל.

היו"ר נ' מסאלחה:

15 בעד, אין נגד ואין נמנעים. אני קובע שסעיף 3, כפי שהובא על־ידי יושב־ראש הוועדה, אושר.

חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה על החוק בקריאה שלישית. מי בעד אישור החוק בקריאה שלישית? נא להצביע. זו הצבעה מס' 4.

ה צ ב ע ה

בעד החוק — 16

נגד — אין

נמנעים — 1

חוק שירותי הדת היהודיים (תיקון מס' 7), התש"ן—1990, נתקבל.

היו"ר נ' מסאלחה:

16 בעד, אין נגד, נמנע אחד. אני קובע שחוק שירותי הדת היהודיים (תיקון מס' 7), התש"ן—1990, נתקבל בקריאה שלישית.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה — 18

נגד — אין

נמנעים — 2

ההצעה לבחור בחבר הכנסת שלמה דיין לכהן כסגן ליושב־ראש הכנסת נתקבלה.

היו"ר נ' מסאלחה:

חברי הכנסת, אני קובע שחבר הכנסת שלמה דיין נבחר לכהן כסגן ליושב־ראש הכנסת. אני מכרז אותו כעמית וכחבר בנשיאות הכנסת. אני מאחל לחבר הכנסת שלמה דיין הצלחה בתפקידו.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

חבל שלא עשו את זה אתמול. אפשר היה להודיע זאת ביד־אליהו.

היו"ר נ' מסאלחה:

חבר הכנסת יאיר צבן, זה מה שנקרא סטטוס־קוו. חבר הכנסת פנחסי היה סגן ליושב־ראש, עכשיו נבחר לתפקיד חבר הכנסת שלמה דיין.

חוברת כ"ג, ישיבה קסט

— הצעת חוק יחסי ממון בין בני זוג (תיקון מס' 2): עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן; הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר —

ד. הצעת חוק יחסי ממון בין בני זוג (תיקון מס' 2), התש"ן — 1990*

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

היו"ר נ' מסאלחה:

יאר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
נדמה לי, שמן הראוי להסב תשומת לב הכנסת לתיקון סעיף 5(א2) — מה בכל זאת לא ניתן לחלוקה.

אוריאל לין (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
חבר הכנסת צבן, אתה צודק ואני מודה לך. אנחנו מוציאים ממסגרת הנכסים המשותפים תגמולים המשולמים על-פי חוק המוסד לביטוח לאומי או גמלה או פיצוי שנפסקים או שמגיעים על-פי חוק לאחד מבני הזוג בשל נזק גוף, שכן על-פי תפיסתנו זה לא מהווה נכס משותף שנוצר במהלך הנישואין על-ידי שני בני הזוג. תודה רבה, חבר הכנסת יאיר צבן.

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה לחבר הכנסת אוריאל לין.

חברי הכנסת, היות שאין הסתייגויות, אנחנו עוברים להצבעה בקריאה שנייה על הצעת חוק יחסי ממון בין בני זוג (תיקון מס' 2). מי בעד סעיפים 1 — 3? זו הצבעה מס' 6.

ה צ ב ע

בעד סעיפים 1 — 3 — 14

נגד — אין

נמנעים — אין

סעיפים 1 — 3 נתקבלו.

היו"ר נ' מסאלחה:

אני רואה שיש קונסנזוס בכנסת, זה יפה. אני קובע שהצעת החוק אושרה בקריאה שנייה.

חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה בקריאה שלישית. מי בעד אישור החוק? זו הצבעה מס' 7.

ה צ ב ע

בעד החוק — 13

נגד — אין

נמנעים — אין

חוק יחסי ממון בין בני זוג (תיקון מס' 2).

התש"ן — 1990, נתקבל.

היו"ר נ' מסאלחה:

חברי הכנסת, אני קובע שחוק יחסי ממון בין בני זוג (תיקון מס' 2), התש"ן — 1990, נתקבל.

ה. עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן:

הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל

על ירושלים ועל אחדותה של העיר**

היו"ר נ' מסאלחה:

על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר. יפתחו חברי הכנסת שלמה הלל ומיכאל איתן. הדין יהיה משולב. חבר הכנסת שלמה הלל, בבקשה.

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לנושא הבא בסדר-היום: הצעת חוק יחסי ממון בין בני זוג (תיקון מס' 2), התש"ן — 1990, בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. יביא את הצעת החוק יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, בבקשה.

אוריאל לין (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה; אני מתכבד להביא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית, ללא הסתייגויות, את חוק יחסי ממון בין בני זוג (תיקון מס' 2), התש"ן — 1990. הצעת החוק במקורה היתה הצעת חוק פרטית של חברי הכנסת יאיר צבן, חיים אורון וחסין פארס.

על-פי חוק יחסי ממון בין בני זוג, במתכונתו הנוכחית, כל הנכסים שנוצרו או נרכשו על-ידי בני זוג במהלך הנישואין הם רכוש משותף, ובעת פקיעת הנישואין הרכוש מתחלק שווה בשווה בין בני הזוג. אבל החוק קובע באופן מפורש גם מה לא נכלל במסגרת הרכוש המשותף, ואלו נכסים שהתקבלו במתנה או בירושה, או זכויות שעל-פי דין אינן ניתנות להעברה.

החוק שלפניכם מטפל בהגדרה האחרונה: "זכויות שעל-פי דין אינן ניתנות להעברה". הצעת החוק הפרטית במקורה באה לקבוע שאם יש לאחד מבני הזוג, ובדרך-כלל לבעל, לא לאשה, מניה באגודה שיתופית שנרכשה על-ידי בני הזוג במהלך הנישואין, גם היא תהיה חלק מהרכוש המשותף שניתן לחלוקה. הדוגמה הבולטת ביותר היא השקעת סכום לא-קטן במניה בקואופרטיב לחתוכה, שעל-פי דין לא ניתן להעבירה, ולאחר מכן נמצאת האשה נפגעת.

במהלך הדיון החליטה הוועדה להרחיב קצת את מסגרת ההצעה ולקבוע שבעצם כל הזכויות שנרכשו על-ידי בני הזוג במהלך הנישואין הן חלק מן הרכוש המשותף, לבטל את ההוצאה מן הכלל של זכויות שעל-פי דין אינן ניתנות להעברה, אבל לקבוע באופן מפורש, שבית-המשפט, כאשר הוא מחלק את הנכסים, יעשה זאת כך שלא יגרם לאובדן מקור פרנסה או לפגיעה בהמשך תפקודו התקין של תאגיד, או לפגיעה בצבירת זכויות סוציאליות. בדרך זו ניתן יהיה לחלק את הנכסים באופן צודק, גם בדרך של הסדר תשלומים, לאו דווקא בחלוקה מיידית של מחצית ומחצית לכל אחד מבני הזוג, וגם בלי לגרום לפגיעה או לנזקים נוספים.

כאמור, הצעת חוק זו מוגשת לכם ללא הסתייגות, ואודה על אישורה בקריאה שנייה ובקריאה שלישית.

* "דברי הכנסת", חוב' כ', עמ' 2556; נספחות.

** "דברי הכנסת", חוב' כ"ב, עמ' 2897, 2912.

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר —

ראש הממשלה. אבל אני יודע שבמדינה מסודרת כמו ארצות-הברית אין פליטות-פה נשיאותיות.

אלא שכאשר עוררתי לא אחת את השאלה מעל במת הכנסת, כעסו עלי רבים וטובים ואמרו: למה לנו לדבר דברים לא טובים על ירושלים, הלא היא בבחינת "הבן יקר לי", הלא היא בכת-עינינו, מקובלת על כולנו וכיוצא בזה. ולא אחת נשמעה מעין טרזניה על דברי, שאני הגדרתי אותה כפי שנאמר בספר שמואל: "אל תגידו בנת אל תבשרו בחוצת אשקלון, פן תשמחנה בנות פלשתים, פן תעלזנה בנות הערלים".

צריך לומר, שגם ההתפתחויות הפוליטיות ותוכנית השלום של הממשלה ותוכנית הבחירות שצריכות להיות בשטחים, היה בהן כדי לעורר את השאלה של ירושלים במלוא חומרתה. ומי שענינו בראשו צריך היה להיות מודע לכך, שברגע שנזרקת לחלל העולם השאלה של הבחירות בשטחים, ממילא תעלה השאלה לגבי ירושלים שבחוכה חיים 100,000 — 120,000 — אינני יודע בדיוק כמה — פלשתינים שאין להם אזרחות ישראלית: כלומר, עדיין יש להם אזרחות הירדנית. והשאלה אמורה היתה להתעורר. אלא שבמקום שאנחנו ניצרך מראש ונציג בעניין זה עמדה ברורה וסדורה, העדפנו להתעלם מהנושא, עד שהוא עלה במלוא חומרתו וגם עורר ויכוחים בתוכנו. כך שהשאלה הזאת שעלתה החרפה את הנושא של ירושלים.

השאלה העומדת כיום במלוא חומרתה, כאשר אנחנו מדברים על בחירות בשטחים המוחזקים, היא, האם ירושלים היא בבחינת מדינת ישראל או שהיא שייכת לקטגוריה של השטחים. על זה כל הוויכוח. אומנם, כפי שהרי כבר נאמר כאן שמדינת ישראל, ממשלת ישראל בראשותו של לוי אשכול, זיכרוננו לברכה, כשבוועיים ימים לאחר תום מלחמת ששת-הימים, קיבלה החלטה שאותה הביא שר המשפטים דאז יעקב שמשון שפירא, שבעצם החילה את החוק, את המשפט ואת המינהל על ירושלים ונקבעו גבולות של ירושלים-רבותי בירת מדינת ישראל.

אבל העובדה שקבענו את זה, אפילו העובדה שלאחר מכן התקבל חוק מיוחד לגבי ירושלים, חוק ירושלים בירת ישראל, לא פטרו אותנו מהצורך לעקוב אחרי ההתפתחויות וההתרחשויות והמזימות הנרקמות, אם בסתר ואם בגלוי.

כיום נזרקה לחלל העולם אמירתו של נשיא ארצות-הברית: עלייה יהודית אין להפנות לירושלים, כאשר ירושלים היא חלק מהשטחים. מאחר שאין להפנות עלייה יהודית לשטחים, אין להפנותה לירושלים. אני חושב שכנסת ישראל איננה יכולה להתעלם מן האמירה הזאת, מן האתגר הזה, אם תרצו — מן הפרובוקציה הזאת. התעלמות שלנו ברגע זה משמעותה השלמה, או לפחות השלמה-למחצה עם כך שאנחנו מקבלים עלינו את הדברים.

אין לנו גוף מוסמך יותר מהכנסת, שאני מקווה שבהחלטה שתאחד את מרבית חלקי הבית, אם לא את כולם, לומר את-דברה של ישראל ואת תשובתה על אותו אתגר כפול ומכופל שנורק לחלל עולמנו: האם ירושלים היא חלק ממדינת ישראל או שהיא חלק מהשטחים? האם יש להפנות והאם מותר להפנות עולים חדשים לירושלים — כן או לא?

אני רוצה לומר שירושלים בעיני איננה רק בירתה של מדינת ישראל. ירושלים היא בירתו של עם ישראל, ואנחנו מופקדים עליה בשמו של עם ישראל כולו. אינני מאמין שמישהו מאתנו מעלה על דעתו כי אנחנו נוכל, ולו גם במשהו,

שלמה הלל (המערך):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בראשית דברי ברצוני להביע תודה והערכה ליושב-ראש הכנסת ולנשיאות על כך שנענו לרצונם של חברי הבית, שבא לידי ביטוי בשבוע שעבר במליאת הכנסת, וכבר השבוע מאפשרים לקיים את הדיון על ההצעות הללו. ואכן אני חושב שהיטיבו לעשות, שהרי אין להעלות על הדעת אפשרות שבסנט האמריקני מזדרזים ומקיימים דיון בעניינה של ירושלים ומקבלים החלטה שמשמעותה תמיכה בעמדתנו לגבי איחודה של ירושלים בהיותה בירת ישראל בריבונות ישראל, ואילו כנסת ישראל, מול כל הפרובוקציות שהיו לאחרונה, מתעלמת מהנושא, כשל האירועים האחרונים שאנחנו מתמודדים אתם, אני מביע תודה והוקרה על כך שאנחנו יכולים לאחד את כנסת ישראל סביב הנושא של ירושלים וכן סביב הנושא של רמת-הגולן. שגם הוא עלה לאחרונה על סדר-יומנו, לאו דווקא ברצוננו ולא דווקא באשמתנו: אבל אין אנחנו יכולים להתעלם מכך, מאחר שהנושא נזרק לחלל של עולם.

אני רוצה לקרות שעבר הנעילה, אינני יודע אם של המושב הזה או של הכנסת הזאת, נוכל לאחד את כל חלקי הבית סביב שני הנושאים הללו, שברוך-לכל היו בבחינת מוסכמה לאומית ובדרך-כלל איחדו את הבית ולא פילגו אותו.

האמת ניתנה להיאמר, שעניינה של ירושלים היה במשך זמן רב רדום למדי, כאשר להתייחסותה הפוליטית של הכנסת, כאשר אלה שניסו לפגוע בקיומה של ירושלים מאוחדת, בירת ישראל, בריבונות ישראל, עשו את אשר עשו מתחת לפני השטח. מעל לפני השטח נדמה היה שאין בעיה, אין פוצה פה ומצפצף, והיו רבים בתוכנו שאמרו: אל תעירו ואל תעוררו, למה לנו לנגוע בעניין הזה. אולם השקט היה כעיקרו מתחת לפני השטח. הווי אומר, המזימות או המגמות היו כעיקרן מתחת לפני השטח, אלא שאנחנו נהגנו להרגיע את ולומר שאין בעיה. אבל גם בתקופה שבה נדמה היה שיש רגיעה כאשר לעניינה של ירושלים, צריך לומר כי בכל זאת קרו דברים שהיה בהם כדי לעורר דאגה או לפחות להדליק נורות אדומות, אלא שאנחנו התעלמנו מהן.

האירועים בשטחים, הפרות הסדר, אלה באו לידי ביטוי גם בירושלים. והם באו לידי ביטוי בירושלים בעוצמה כזאת שלמעשה, בוודאי לא להלכה, הם יצרו מחדש מעין חציצה בין שני חלקי העיר. לא נעים היה להודות בכך, לא נעים היה לומר זאת, אבל הצליחו ליצור מציאות, שבעוד ירושלים שלפני מלחמת ששת-הימים היתה עיר פעילה ופתוחה, ובאו אליה יהודים וערבים, נוצרים ומוסלמים, מכל העדות ומכל הכתות, והעיר חיתה את חייה והמסחר בה שקק — הרי במזרחיה של העיר וגם בעיר העתיקה הצליחו ליצור מצב של מעין שיתוק: המסחר נסגר כמעט באופן מוחלט, רמת הביטחון ירדה, אנשים הדירו את רגליהם מירושלים. ותופעה כזאת, כאשר היא מתמשכת על פני זמן רב, יש בה כדי ליצור מעין תחושה שאכן העיר הולכת ומתחלקת מחדש.

אני מרשה לעצמי לומר, רבותי חברי הכנסת, שהשלמה שלנו עם התופעה הזאת יכול להיות שהיה בה כדי לעורר אנשים, ובראש ובראשונה את נשיא ארצות-הברית, לחשוב שזאת תופעה שאפשר לתת לה ביטוי גם בדיוורים. אני אינני מאמין בפליטות-פה נשיאותיות. נשיא שאומר משהו, אל נקל ראש ואל נאמר שזו פליטת-פה נשיאותית. מאחורי כל פליטת-פה נשיאותית יש שורה שלמה של פקידים בכירים יוצעים שמיעצים לנשיא איזו פליטת-פה כדאי לו לפלוט. אגב, אדוני השר מילוא, אינני בטוח שכך זה גם אצלנו לגבי

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר —

נותן את נפשו יומם ולילה. ואין לך מצווה גדולה מכל מצוות ישראל, בכל תרי"ג המצוות, מזו של גאולתה של מדינת ישראל והחזרתה של העם למדינת ישראל.

אדוני היושב-ראש, הכנסת איננה יכולה לצאת ידי חובה באמירה בלבד. יש לאל-לידה גם לעשות מעשה. ולגבי ירושלים אינני מציע כי נסתפק באמירה או בהצהרה, גם אם היא תאחד את כל חלקי הבית. עלינו לדרוש גם מהממשלה, גם מוועדת הכספים של הכנסת, להעמיד לרשותה של ירושלים את כל האמצעים התקציביים והכספיים, על-מנת שהיא תוכל לקלוט עלייה לא רק בהבל-פה אלא למעשה, על-ידי יצירת מקורות תעסוקה רבים מאוד לעולים ועל-ידי בניית שיכונים רבים מאוד לעולים. רק בצורה כזאת תוכיח הכנסת את אמונתה — אם היא תפנה לממשלה ותפנה לוועדת הכספים של הכנסת, שהיא חלק ממנה, ותדרוש במפגיע כי יועמדו התנאים והתקציבים כדי להגדיל את העלייה לירושלים, ליצור מקורות תעסוקה, ליצור מקורות שיכון לכל אלה שירצו לבוא, ועלינו לעודד את הבאים.

עלינו לעשות זאת גם לגבי רמת-הגולן. האנשים שלנו היושבים ברמת-הגולן בתנאים קשים, רחוקים ממרכז הארץ ומקיימים בגופם ובנפשם את ההגנה על גבולותיה יומם ולילה, ראויים הם כי נאמר יותר מאשר מלה טובה באזנם, וראויים הם כי נאמר לממשלה ולוועדת הכספים של הכנסת, עם כל מה שקורה כיום בוועדת הכספים של הכנסת: עליכם למצוא ולהמציא את המקורות הכספיים, כדי לאפשר לתושבי רמת-הגולן לחזק את היישוב שלהם, כדי לפתח את המקומות שבהם חיים אנשים, כדי לקלוט אנשים נוספים ברמת-הגולן.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אם אנחנו נאמנים לעצמנו, עלינו, גם לגבי ירושלים, גם לגבי רמת-הגולן, לתת תשובה — גם בהצהרה שראוי לה שתניתן על-ידי הכנסת, אבל גם במעשה של הקצאת תקציבים לרשותה של ירושלים ולרשותה של רמת-הגולן. אם נעשה את שני הדברים האלה, כי אז נמלא את חובתנו כהלכה והכנסת תוכל לצאת לפגרה בידיעה שלפחות בעניין זה, שהוא בנפשנו, ירושלים ורמת-הגולן, הכנסת אכן מילאה את החובה המוסרית והציבורית המוטלת עליה.

אני חוזר ומבקש שלא להסתפק באמירה בעלמא, אלא להעמיד לרשות ירושלים ולרשות הגולן, כתשובה ניצחת ואמיתית, את האמצעים הדרושים, על-מנת לפתח את המקומות האלה בהיותם קולטים עלייה ולהוסיף נדבך חדש של ביטחון ישראל גם ברמת-הגולן וגם בירושלים. תודה רבה.

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה לחבר הכנסת שלמה הלל. רשות הדיבור לחבר הכנסת מיכאל איתן, בבקשה.

מיכאל איתן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כיום י"ז באב התש"ס, 30 ביולי 1980, קיבלה כנסת ישראל את חוק-יסוד: ירושלים בירת ישראל. בסעיף 1 לחוק זה נקבע: ירושלים תהיה והמאוחדת היא בירת ישראל. החלטת זאת שקיבלה הכנסת, חשובה ככל שתהיה, לא היא שהעניקה לעיר היפה הזאת את הסטטוס של בירת ישראל. 3,000 שנה לפני כן, לאחר שאיחד דוד את יהודה וישראל, לאחר שהכניע את שארית ערי כנען, ובמיוחד את פלשת, לא נותר לעיר היבוסית כל זיק של תקווה. העיר נכנעה בפני יואב שר צבאו של דוד והיתה זאת תחילתו של דוד המלך, מלפני 3,000 שנה, להפוך את העיר, שזה מקרוב נכבשה, לבירת ישראל ויהודה. והיא היא ההחלטה שקבעה את מעמדה של ירושלים ואת תולדותיה לדורות.

לחת פתח-הפה למחשבה כי ירושלים איננה חלק ממדינת ישראל בריבונות ישראל, בירת ישראל. אבל דומני שכיום אין די באמירתם של הדברים הללו. מאחר שנוזקה לחלל העולם אמירתו של נשיא ארצות-הברית, אני חושב שהכנסת חייבת לומר חד-משמעית: ירושלים איננה נושא למשא-ומתן כלל וכלל, וכל ממשלה מממשלות ישראל שמתבקשת, שנדרשת, שרוצה לנהל משא-ומתן על השלום או על הסדרי השלום לא תוכל לנהל משא-ומתן על ירושלים.

לפני כמה זמן התקבלה החלטה בכנסת הזאת, ואני חושב שכיום אנחנו צריכים לחזור ולאמץ אותה: ירושלים בירת ישראל, בריבונות ישראל, ירושלים השלמה, איננה נושא למשא-ומתן. הדברים מתחייבים להיאמר היום, כי קודם לכן ניתן היה אולי להסתפק באמירה כללנית על ירושלים בירת ישראל וכו'. אבל כיום, כשלמעשה אנחנו נמצאים בשלבים של משא-ומתן או אפילו טרום משא-ומתן, אנחנו חייבים לומר כי ירושלים איננה כלולה בשום אופן במשא-ומתן, ושום ממשלה מממשלות ישראל לא תוכל לנהל משא-ומתן כלשהו בעניין זה.

אנחנו צריכים גם לפנות בקריאה מכאן, מכנסת ישראל, לכל תושבי מדינת ישראל ולכל העולים — וירושלים היא ביתם, ביתו של העם היהודי — לעלות ולהתיישב בירושלים רבתי בכל חלקיה, כדי לחזק את ביטחונה ואת שלמותה.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, במצב דומה אנחנו עוסקים כיום גם בנושא של הגולן, וסהדנו במרומים, גם נושא זה לא עלה על סדר-יומנו ביוזמתנו. נזרקה לחלל עולמנו אמירה, אומנם לא על-ידי נשיא ארצות-הברית, אבל על-ידי נשיא לשעבר, על-ידי אדם שמילא תפקיד חשוב מאוד גם במערכת היחסים בין ישראל לבין ארצות-הברית, ובין ישראל לבין מצרים, ואי-אפשר להתעלם מהאמירה שלו, והיא מחייבת חשובה של הכנסת, האם רמת-הגולן הוא חלק ממדינת ישראל, או שהיא נתונה למשא-ומתן בצורה זו או אחרת.

כיום אין לנו פורום מוסמך יותר מכנסת ישראל, ולו רק בשל המשבר הממשלתי שהיא נתונה בו, לתת ביטוי לכך שכנושאים הללו, גם בעניין ירושלים וגם בעניין רמת-הגולן, הכנסת מאוחדת. למען האמת — הכנסת מאוחדת הרבה יותר מאשר הממשלה, שיש לגביה ובתוכה ויכוח.

אנחנו איננו פטורים מלתת תשובה חד-משמעית, האם בעינינו הגולן הוא נדבך בביטחונה של ישראל, והוא חלק ממדינת ישראל, או שהוא נתון למשא-ומתן. אנחנו חייבים לומר כאן את הדברים, בצורה משמעותית, גם באוזני היריבים שלנו, גם באוזני הידידים שלנו.

רמת-הגולן מצפה כיום לתשובה שלנו, כל היישובים — החל בעיר קצרין וכלה בעשרות היישובים, המושבים, הקיבוצים מכל הזרמים ההתיישבותיים.

ואולי כאן ההזדמנות לומר לגבי אלה המיישבים את רמת-הגולן, או את אזורי הביטחון האחרים במדינת ישראל, אינם קיבוצים שדומני שבימינו אלה הם הראוי לומר למי שמנסה לדבר בהם סרה: של נעליך מעל רגליך. אין לך קבוצת אנשים כאותם אנשי ההתיישבות העובדת אשר מקיימים בגופם יום יום, לילה לילה, את ביטחון ישראל. אין לך קבוצה של אנשים אשר ראויים לכל הערכה על כך שבכל ימות השנה, גם בעתות מלחמה, גם בעתות שלום, הם נותנים את נפשם על קדושת ישראל, קדושת עם ישראל וביטחונו של עם ישראל. דומני כי מן הראוי היה שגם בעניין זה נאמר תשובה נחרצת לגבי אותם דברים שיש בהם כדי לפגוע בחלק מהעם, שהוא

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ודמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר —

מיכאל איתן (הליכוד):

ההחלטה של ממשלת ישראל.

גאולה כהן (התחיה):

ב-1949?

עמנואל זיסמן (המערך):

ארבעה נגד שלושה.

מיכאל איתן (הליכוד):

מאז התקדמנו. זכינו שבשנת 1967 ירושלים אחדה. אנחנו זכינו לכך. מבחינת נציגותה של ירושלים, עוצמתה, אחדותה, היא עומדת מעל הכול. ירושלים העיר וירושלים המושג. אנחנו, כבני-אדם החיים בתקופה הקצרה הזאת, בנציגות של ירושלים, אנחנו זכינו, יותר משזכתה ירושלים, להיות עדים ושותפים לכך שבחקיקתנו, בחרומת מאמצינו ובני ירושלים תחת ריבונותה של מדינת ישראל, וקיבלנו החלטות שהחוקף בארמ"ם עוד פעם עליידי מדינות רבות. אבל ההחלטות עמדו.

ירושלים מאוחדת, והיום אנו נמצאים כאן ושואלים את עצמנו, האם אנחנו עושים כל דבר, מבחינתנו, אף שכוחנו קטן ומצומצם.

הבעיה איננה של ירושלים הנצחית. הבעיה היא שלנו כבני-אדם. והשאלה היא, האם אנחנו כבני-אדם, כבני העם היהודי, כחלק קטן בשלשלת נצחית, עושים את הכול על-פי המחויבות שלנו לערך ששמו ירושלים, להגן על ירושלים, להגן על בירת דוד.

אומרים לנו: צריך להקריב למען תהליך השלום.

עמיר פרץ (המערך):

לא את ירושלים.

מיכאל איתן (הליכוד):

יש האומרים שגם את ירושלים. יש שאומרים, חברי כנסת, אישי ציבור.

היו"ר נ' מסאלחה:

מוותר לו לשאול גם שאלה היפותטיות.

מיכאל איתן (הליכוד):

זה לא היפותטי. יש אנשים ויש מפלגות, המגדירות עצמן ציוניות, ואומרות שהן מוכנות — — —

אליקים העצני (התחיה):

סיעת ר"צ אומרת את זה בפירוש.

מיכאל איתן (הליכוד):

וגם סיעת מפ"ם התנגדה כאן להצעת החלטה — — —

גאולה כהן (התחיה):

המצע של ר"צ אומר, שלגבי ירושלים יש לערכים לא רק זכויות דתיות אלא גם זכויות לאומיות.

קריאות:

היו"ר נ' מסאלחה:

חבר הכנסת העצני, אתה רשום לרשות הדיבור.

עמיר פרץ (המערך):

כולם מסכימים על ירושלים.

רבותינו דרשו: ארץ-ישראל יושבת באמצעיתו של עולם, וירושלים באמצע ארץ-ישראל, ובית-המקדש באמצע ירושלים. ואין מדובר אך ורק בזיקה שבין אדם לטריטוריה, כי היחס של כל יהודי לירושלים הוא כיחס בין הנפש האישית לבין מושא להערצה ולאהבה. לירושלים המשוחררת או הכבושה, הבנויה או הנטושה, מקום מרכזי ב"אני" הלאומי והאיש של כל יהודי.

היטיב לתאר את הקשר שבין ירושלים לישראל כעם ולישראל כמדינה מי שהיה שר החוץ, אבא אבן, ביולי 1967. עת אמר בעצרת האומות המאוחדות, בדיון על ירושלים, את הדברים האלה: "ישראל כגוף וירושלים כראשה זה המושג המניין מעל ומעבר, לפני ואחרי כל הדיונים הפוליטיים הדיפלומטיים". הוא התייחס למפגש הזה של כל אומות העולם, להצעות החלטה של מעצמות כאל דיון פוליטי יומיומי ביחס לירושלים. והוא המשיך ואמר: "הקשר הנצחי בין ישראל לירושלים הוא קשר עתיק, פורה, ואף יותר מקשר כלשהו בין עם כלשהו למקום כלשהו". אני מציע את זה גם לעצמנו.

עם כל החשיבות שאנחנו מייחסים להחלטות הכנסת, לדיונים, לאמירות, ואפילו למעשים שלנו, של בני-אדם, של בני-אנוש, צריך לזכור שירושלים ונציגותה הן מעל ומעבר לכל זאת.

ראו, מדינת ישראל הוקמה. הכרות העצמאות שהכריזה על הקמת מדינה עברית חוברת עליידי אנשים, בני-אדם, בני-תקופה. שכתו את ירושלים, ירושלים, הנכללת במדינת ישראל, לא מזוכרת בהכרות העצמאות של מדינת ישראל. לאותה הכרות העצמאות קדמה החלטת החלוקה מ-29 בנובמבר 1947, שבה החליטו מי שהחליטו שירושלים, אותה בירת ישראל הנצחית, אותה בירה שהוכרזה עליידי דוד המלך כבירת ישראל ויהודה 3,000 שנה לפני כן, הם החליטו שירושלים תהיה קורפוס ספרטוס, גוף מדיני נפרד נוסף על שני גופים נוספים בארץ-ישראל המערבית. אותה החלטת חלוקה היא שקבעה את מעמדה המיוחד כביכול של ירושלים ושללה את זכותה של המדינה היהודית לריבונות על ירושלים המערבית, המזרחית: הוציאו אותה מתחולת המדינה היהודית. הכרות העצמאות עברה על זה, אולי קיבלה את זה. הכרות העצמאות של מדינת ישראל קוראת לקבל את החלטת האומות המאוחדות, לסייע בהגשמתה. אנשים החליטו במעמד היסטורי של הכרות המדינה, אבל יש פגיעה קשה במעמדה של ירושלים. ירושלים לא הוזכרה, עלבונה נשאר כפי שנשאר חרף ההכרזה הזאת, אבל המציאות היתה חזקה מכול, וירושלים, בתחילה ירושלים המערבית — חרף כל הפקפוקים וחרף הוויכוחים מה יגידו הגויים, מה יאמר העולם, איך אפשר להעביר את משרדי הממשלה לירושלים, איך אפשר להכריז על ירושלים כבירת ישראל, היא בירת ישראל.

כנסת הראשונה נדחתה הצעתו של מנחם בגין להכריז בחוק על ירושלים כבירת ישראל. קיצוני, דברים קיצוניים, אמירה קיצונית — כך כונו הדברים האלה, אבל כוחה של ירושלים גבר על כל אלה. לזכותו של בן-גוריון ייאמר, שחרף הפקפוקים, חרף האמירות, חרף עמדתו ההפוכה של שר החוץ דאז משה שרת, הוא עשה מעשים, העביר את משרדי הממשלה, הכנסת קיבלה החלטות, ירושלים הפכה להיות בירת ישראל גם בעיני הכנסת, כי בעיני העם היא היתה ותהיה בירת ישראל, בלי קשר להחלטות כאלה או אחרות של כנסת כזאת או אחרת.

עמנואל זיסמן (המערך):

ההחלטה התקבלה ברוב של ארבעה נגד שלושה.

חברת כ"ג, ישיבה קס"ט

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר —

קריאות:

— — —

היו"ר נ' מסאלחה:

חברת הכנסת גאולה כהן, חבר הכנסת העצני, חבר הכנסת עמיר פרץ, אדוני השר, בבקשה, חבר הכנסת מיכאל איתן.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב-ראש — — —

היו"ר נ' מסאלחה:

חבר הכנסת פארס, אתה רוצה להגן על מפ"ם? אתה רשום לרשות הדיבור ותוכל להגן על מפ"ם. תריגע.

מיכאל איתן (הליכוד):

כאשר אנחנו ניצבים בפני השאלה הזאת, כדאי שנחשוב, בעצם, מהו האמצעי ומהי המטרה. אם אומרים לנו, שעל-מנת לקיים אותו תהליך הנקרא תהליך השלום אנחנו צריכים להגיע לידי משא-ומתן על ירושלים, השאלה היא באמת, מה חשוב ממה, וזאת השאלה האמיתית שאנחנו צריכים לשאול את עצמנו: האם מסירת ירושלים אפשרית בכלל בתנאי כזה או אחר? האם מסירת ירושלים אפילו במחיר — אפילו, אני לא אומר שזה המחיר — אבל אפילו נניח לרגע שאותם אנשים הרוצים לקיים משא-ומתן גם על ירושלים אומרים, שה"שלום" חשוב מהכול, האם השלום הזה חשוב גם עד כדי כך שהם מוכנים למסור את ירושלים?

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):

עמדתך כלפי יתר השטחים הכבושים שונה מעמדתך כלפי ירושלים?

מיכאל איתן (הליכוד):

כן.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אתה מוכן להחזיר את השטחים?

מיכאל איתן (הליכוד):

לא אמרתי.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):

כשנגיע לירושלים נדבר.

גאולה כהן (התחיה):

— — —

מיכאל איתן (הליכוד):

חבר הכנסת פארס, אני אסביר לך מיד, כידוע לך, ראש המפלגה שאני חבר בה יצא לקמפ-דייוויד, ובעקבות אותם הסכמים שהיו בקמפ-דייוויד הוא חתם על הסכם שלום עם מצרים.

אליקים העצני (התחיה):

— — —

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):

— — —

מיכאל איתן (הליכוד):

חבר הכנסת פארס, אתה מדבר אל חבר הכנסת העצני או אלי?

היו"ר נ' מסאלחה:

אל תתווכח עם חבר הכנסת העצני.

מיכאל איתן (הליכוד):

חבר הכנסת פארס, אני עונה על השאלה שלך. אם אתה רוצה לשאול את חבר הכנסת העצני, אני מוכן לרגע לשחק ואתה תשאל אותו. אני עונה כרגע על שאלה ששאלת אותי. שאלת אותי, האם מעמדה של ירושלים זהה למעמדם של כל אזורי יהודה, שומרון וחבל-עזה? והתשובה שלי אליך היא כדלקמן: באותו תהליך בקמפ-דייוויד ובאותם הסכמים שנחתמו, ראש הממשלה דאז, נחמס בגין, עמד על כך והתנה, הוא היה מוכן לבטל את הכול וחזור הביתה, ובלבד שייאמר במפורש שירושלים אינה חלק מאותם הסכמים. ואכן, למרות הלחצים הוא הצליח להביא לכך, שכל ההסכמים הללו אינם חלים על ירושלים. כל המצב הזמני שהוצע בקמפ-דייוויד אינו כולל את ירושלים.

יתר על כך, אני יכול לומר לך, שבעקבות הסכמי קמפ-דייוויד, לאחר המשא-ומתן בין ארצות-הברית למלך חוסיין, מתוך המגמה של האמריקנים לשלב גם את המלך חוסיין בתהליך קמפ-דייוויד, שלח המלך חוסיין איזה שאלון לארצות-הברית והיו תשובות, בעקבות הסכמי קמפ-דייוויד הודיעה ארצות-הברית שמצד אחד — זאת עמדת ארצות-הברית — ההגדרה של west bank כפי שמופיעה בהסכמי קמפ-דייוויד מבחינתם כוללת אומנם את ירושלים. אבל הם כותבים כתשובה, שבהתחשב בתנאים המיוחדים של העיר ובנסיבות המיוחדות, ייקבע מעמדה של ירושלים בנפרד ממה שאמור להיקבע לגבי יהודה, שומרון וחבל-עזה.

אינני מוצא רבותא גדולה כל כך בעמדתה של ארצות-הברית. משום שעמדתה של ארצות-הברית אומרת, שאומנם ירושלים תהיה מאוחדת וגורלה ייקבע במשא-ומתן, אבל מבחינת ארצות-הברית גם מערב-העיר עדיין לא הוכרה כבירת ישראל, וזה בהמשך לאותה החלטת האומות המאוחדות שדיברה על ירושלים כגוף מכונאם, כיישות שלישית, מנוהלת על-ידי האו"ם ועם סטטוס מיוחד לתושביה. לכן גם איני מוצא רבותא בכך שארצות-הברית אומרת שמעמדה של ירושלים ייקבע במשא-ומתן בעתיד. משום שכשהם מדברים בצורה כזאת על ירושלים, הם מדברים מבחינתם על ירושלים מאוחדת, אבל אין בכך משום הכרה בירושלים. נהפוך הוא, יש בכך הכרה בריבונותה והתליה באשר למעמד העיר. תלוי כמה? כמה? שייקבע בעתיד.

הזכרתי את זה אך ורק משום הרצון להראות, שבתהליך המדיני כפי שהוא מצטייר גם בעיני האמריקנים, המעמד של ירושלים לא קבוע בהכרח או צמוד למעמד של יהודה, שומרון וחבל-עזה, בלי קשר כרגע לעמדתם. ההבחנה הזאת בין המעמד של ירושלים לבין המעמד של יהודה, שומרון וחבל-עזה היא החשובה לענייננו, ולכן הזכרתי אותה.

יתר על כך, חבר הכנסת פארס, שמעתי את מלא-מקום ראש הממשלה לשעבר, יושב-ראש מפלגת העבודה, שמעון פרס, והוא שאל במין היתממות כזאת: רגע אחד, אני לא מבין למה אתם מתנגדים כל כך שישבו נציגים ממזרח-ירושלים ליד שולחן המשא-ומתן; אתם, אנשי הליכוד, בקולו שמעתי את זה. הוא אומר כך: אם יושבים נציגים של חברון זה כבר אומר שמחר בבוקר אנחנו מוסרים את חברון? יושבים נציגים של חברון. ישבו נציגים של ערביי מזרח-ירושלים. לא נחזיר את מזרח-ירושלים. לא ניתן. אולי אנחנו, אנשי מפלגת העבודה, על חברון כן נוותר, אבל על ירושלים לא נוותר.

עמנואל דיסמן (המערך):

אנחנו בנינו אותה.

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משאומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר —

מיכאל איתן (הליכוד):

כשם שאתם, אנשי הליכוד, מוכנים לדבר עם ערביי חברון בלי להכיר בכך שתוותרו על חברון, תשבו גם עם ערביי ירושלים. אבל לא היא.

אברהם פרוז (חנות המכבד — שינוי):

אבל יש נציג למזרח-ירושלים, אריק שרון הוא הנציג של מזרח-ירושלים.

מיכאל איתן (הליכוד):

זה בדיוק בהקשר. המאבק המרכזי שאנחנו היום מנהלים בקשר לאחדותה ולריבונותה של ירושלים — — —

היו"ר נ' מסאלחה:

חבר הכנסת איתן, אתה צריך לסיים.

מיכאל איתן (הליכוד):

המאבק המרכזי שאנחנו מנהלים היום על אחדותה וריבונותה של ירושלים — והוא שאל אותי אם ירושלים דינה כדון שאר האזורים. אמרתי לו: לא. כי בסופו של דבר על ירושלים יש לנו ריבונות, ולכן דינה של חברון מהבחינה הפוליטית האקטואלית של היום הוא שונה. ירושלים מבחינתנו היא כמו תל-אביב, חיפה, עכו, נצרת וכל מקום אחר, וחברון מבחינתנו — — —

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):

מיכאל איתן (הליכוד):

כל שטח מירושלים. ולעומת זאת חברון, גם בעיני הליכוד — — —

גאולה כהן (התחיה):

זאת הטעות של הליכוד.

מיכאל איתן (הליכוד):

זאת העמדה של הליכוד ואולי זאת הטעות של הליכוד, אבל המצב האובייקטיבי הוא כזה. גם התחיה היתה בממשלה, שותפה לממשלה שניהלה את ענייני המדינה בהתאם לסטטוס הזה.

גאולה כהן (התחיה):

שותפה לממשלה בהתנגדות להסכמי קמפ-דייוויד.

מיכאל איתן (הליכוד):

היא היתה שותפה לממשלה שניהלה את יהודה, שומרון וחבל-עזה כשטחים מוחזקים על-פי המשפט הבין-לאומי. זאת עובדה, אנחנו לא יכולים להתכחש לה.

גאולה כהן (התחיה):

מיכאל איתן (הליכוד):

אבל לא זאת הבעיה. הבעיה היא שאתם מסיטים את הוויכוח למקום שעליו אנחנו לא צריכים להתווכח.

עמיר פרץ (המערך):

האם אני יכול לשאול שאלה?

היו"ר נ' מסאלחה:

לא, אני מצטער. כבר שאלתם אותו שאלות רבות. חבר הכנסת איתן, אני מבקש ממך שלא לענות.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אליקים העצני (התחיה):

— — —

היו"ר נ' מסאלחה:

חבר הכנסת העצני.

אליקים העצני (התחיה):

אנחנו שואלים ביחד.

היו"ר נ' מסאלחה:

לא עכשיו, לא עכשיו.

עמיר פרץ (המערך):

זה נושא חשוב; אני מבקש, שאלה אחרונה.

היו"ר נ' מסאלחה:

אתה תשאל אחרי שהוא יסיים. אני מבטיח לך.

עמיר פרץ (המערך):

אבל מוציאים דברים מהקשרם.

אליקים העצני (התחיה):

— — —

היו"ר נ' מסאלחה:

חבר הכנסת העצני, אני מבקש, אני לא רוצה שוב להזהיר אותך. חבר הכנסת פרץ, אני לא מסכים שתשאל. בסדר?

מיכאל איתן (הליכוד):

רבותי חברי הכנסת, אני סבור שעלינו לחפש את הדברים המאחדים את כולנו. אם יש ויכוח לגבי עתיד יהודה, שומרון וחבל-עזה — ואנחנו מתמקדים כרגע בנושא ירושלים — אני מבקש מידידי מהתחיה לנסות לרגע אחד, לא לוותר על השקפותיהם, אני אלחם יחד אתם על המעמד הסופי של יהודה, שומרון וחבל-עזה בריבונות ישראל; אבל לצורך השעה, לצורך קביעת האחדות, לצורך המאבק המשותף על ירושלים — ההבחנה הזאת בין ירושלים לבין יהודה, שומרון וחבל-עזה היא חשובה והיא צריכה להיות נחלתם של כל הספסלים האלה.

למה אני אומר זאת? שמחתי לשמוע את דבריו של חבר הכנסת שלמה הלל כאן מעל הדוכן היום, שבכל מקרה ירושלים היא לא נושא למשאומתן, בשום פנים ואופן לא.

עמיר פרץ (המערך):

הוא ייצג את כל מפלגת העבודה.

מיכאל בר-זהר (המערך):

לא ידעת את זה עד עכשיו?

מיכאל איתן (הליכוד):

אני חושב שאכן נאמרו דבריו בשם כל מפלגת העבודה. ואני חושב שמפלגת העבודה נאמנה לעניין ירושלים. אלא מה? אנו נמצאים היום במצב שאנחנו צריכים לשים סייגים. אנחנו לא עוסקים עוד במסירת ירושלים, אנחנו מטפלים בסייגים.

והנה, מה אתם עושים? אתם מנסים לעשות אנלוגיות, או שמעון פרס בהתבטאות שלו מנסה לעשות אנלוגיה בין חברון לבין ירושלים. זה מיותר, אתם מנסים, למשל, לומר — — —

עמיר פרץ (המערך):

מיכאל איתן (הליכוד):

תן לי לסיים.

— — — אתם מנסים, למשל, להציע שתיתן זכות הצבעה לערביי מזרח-ירושלים. כעצם המעשה הזה שאתם

חבורת כ"ג, ישיבה קט"ט

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי כעייית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר —

היו"ר נ' מסאלחה:

חבר הכנסת פורז, אני מזהיר אותך.

גאולה כהן (התחיה):

— — —

מיכאל איתן (הליכוד):

לכן אני סבור שלפחות לגבי הנושא של ירושלים, אנו חייבים להתלכד ולומר במפורש: ירושלים לא צריכה לפגוע בתהליך של שלום; אבל אם משהו רוצה להעמיד כתנאי משא-ומתן כלשהו על נושא ירושלים, אנחנו לא נשתף אתו פעולה. ירושלים לא תהיה נושא לשום משא-מתן, ומי שבא למשא-ומתן אתנו לא יעלה את נושא ירושלים על שולחן הדיונים.

עמיר פרץ (המערך):

אני יכול לשאול עכשיו את חבר הכנסת איתן?

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה לחבר הכנסת מיכאל איתן. אנחנו פותחים בדיון. ראשון הדוברים — חבר הכנסת מיכאל בריזהר, בבקשה.

מיכאל בריזהר (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לעתים נזקקים דוברים בבית הזה למלאכת-אומנותם לפני שכאו בשעריה. אני שמעתי היום פעמים מספר את שמו של מורי ורבי, דוד בן-גוריון. משום כך אני חייב להזכיר אותו בקשר לירושלים, שהרי קשה להעלות את ירושלים כלי להזכיר את הקשר שלה עם דוד בן-גוריון.

בימים של שלהי מלחמת השחרור, כאשר נערך באו"ם דיון על מעמדה של ירושלים, נערכה בו הצבעה בנושא כינואם ירושלים אל מול ההצעה של ישראל, שירושלים תהפוך לכיורת. ביום ההצבעה ישב דוד בן-גוריון בחדרו, ורצה הגורל שבאותה שעה הוא עלעל בספר התנ"ך. התקשר אליו מהאו"ם שגריר ישראל אבא אבן. שהיה נתון בהתרגשות מרובה.

אבא אבן אמר לבן-גוריון: כל המדינות באו"ם הצביעו נגדנו בקשר לירושלים. שאל בן-גוריון: וכמה קולות קיבלה ההצעה שלנו, להעביר את הבירה לירושלים? השיב לו אבא אבן: רק קול אחד, הקול שלנו. אמר בן-גוריון בהמשיכו לעלעל בתנ"ך: כן, אבל זה הקול הקובע.

אליקים העצני (התחיה):

ואבא אבן השתכנע?

מיכאל בריזהר (המערך):

ואני רוצה להזכיר לכל הבית הזה, שבכל הנוגע לירושלים, הקול שלנו הוא הקול הקובע. לא יפחידו אותנו לא נשיאים של מעצמות גדולות, לא רוזנים ולא מלכים, לא מחלקת-המדינה וגם לא עצרת האו"ם. בכל הנוגע לירושלים, לנו הקול הקובע ואנחנו איננו צריכים לקום ולהצטלב שלוש פעמים ביום ולהכריז שוב ושוב שירושלים איננה נושא למשא-ומתן. שעל ירושלים חלה הריבונות של מדינת ישראל, ובשום מקום ובשום מקרה ובשום תנאי לא נוותר אפילו על שעל אדמה בירושלים.

אנא חברי, מורי ורבותי, הפסיקו עם הוויכוח הטיפשי הזה. אין בו צורך. בתקופה האחרונה נערך רצח אופי פוליטי למפלגה שלי עלידי יריבינו, ואני דוחה זאת בשאט נפש.

עוזי לנדאו (הליכוד):

אז אולי תודיעו זאת?

עושים, אתם יוצרים זיקה בין ירושלים לבין האוטונומיה, משום שאתם נותנים את זכות ההצבעה הזאת אך ורק לערביי מזרח-ירושלים. אתם לא נותנים זכות הצבעה כללית לכל מי שמגדיר את עצמו כפלשתיני, בכל מקום בעולם. אם הייתם אומרים זאת, אני הייתי מתווכח אתכם, כי זה יביא לאסון בעניין זכות השיבה והזיקה של כל הפלשתינים ליהודה, לשומרון ולעזה, וכו' וכו', והבעיה הייתה אדירה. אבל לפחות מבחינת הלוגיקה, מבחינת ההיגיון הפשוט — הייתי מבין זאת. הייתם אומרים: אנחנו נותנים זכות הצבעה לכל מי שלא גר ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה ומגדיר את עצמו כפלשתיני. אבל לא את זאת אתם אומרים. אתם אומרים: אנחנו ניתן זכות הצבעה רק למי שמגדיר את עצמו פלשתיני וגר בירושלים. במעשה הזה אתם יוצרים זיקה — — —

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

— — —

היו"ר נ' מסאלחה:

לא, הוא חייב לסיים.

מיכאל איתן (הליכוד):

אתם אומרים במפורש, הלוגיקה היא מפורשת: אנחנו נראה את ירושלים כחלק מהמסדר, מהמסגרת, מהוויכוח, מהדיון, מהמשא-ומתן הקשור בתהליך המדיני בנושא האוטונומיה, בצורה זו או אחרת. ואני עומד כאן ומתחנן לפניכם: רדו מהעניין הזה, הורידו את ירושלים, אל תסירו את הסייגים. האם אתם צריכים לחכות לרגע שלא תוכלו עוד לעשות זאת? האם אתם צריכים לחכות לרגע שישבו מולכם הפלשתינים, שמנהיגיהם אומרים כבר עכשיו בצורה מפורשת ביותר: ללא מזרח-ירושלים כבירת המדינה הפלשתינית, ללא הכרה באש"ף וללא מימוש זכויות הפלשתינים החיים גם בחוץ — לא ייכון שלום?

עמיר פרץ (המערך):

אז מה אכפת לך? אתה יכול להיות שקט. הרי ממילא תהליך השלום — — —

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

או לפי ההיגיון הזה, הערכים תושבי השטחים לא צריכים להצביע בעד האוטונומיה — — —

מיכאל איתן (הליכוד):

חבר הכנסת פורז, אני ציטתי מהחלטה של המתונים ביותר, למה כנסת ישראל לא יכולה — — —

אליקים העצני (התחיה):

— — —

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

אתה אומר את זה, חבר הכנסת העצני, הוא לא אומר את זה.

מיכאל איתן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, אני לא יכול להמשיך כך.

היו"ר נ' מסאלחה:

אתה צריך לסיים, אל תסתכל על חבר הכנסת פורז, אתה פונה אלי.

מיכאל איתן (הליכוד):

בסדר, אבל הוא בכל זאת מפרע לי.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

נתתם התחייבות בקמפ-דייוויד — — —

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משאומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר —

תחיה. אתה וכל בניך וכל צאן מרעיתך. שאכן לרובם אין נשק, וגם רובם אינם רוצים לאחוז בנשק.

בני הקיבוצים הם 3% מהאוכלוסייה. הם נתנו למדינה הזאת 20% מחלליה; למעלה מ-2,500 בני קיבוצים, יש אומרים קרוב ל-3,000. הטובים והנעימים, אחינו ובנינו וגיבורינו הרוו בדמם את האדמה הזאת גם למען אלה האוהבים את הקיבוצים וגם למען אלה השונאים אותם. והם, אותם נופלים ושאר קורבנות מלחמות ישראל, הם הקהל הקדוש האמיתי שלנו, שאין קדוש ממנו, אפילו לא בהיכל-הספורט ביד-אליה.

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה רבה לחבר הכנסת מיכאל בר-זהר. רשות הדיבור לחבר הכנסת עוזי לנדאו, בבקשה.

אני מבקש מהסדרנים להעיר לקהל ביציע שלא מקובל למחוא כף. אז מה, האחרים יצעקו "כוז". חס וחלילה, אם מישהו לא ימצא חן בעיניהם. עם כל הכבוד, עד כמה שאני מנהל ישיבות, וגם האחרים, זה לא מקובל.

עוזי לנדאו (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הדין היום הוא דין רציני. נדמה לי שהוא השלישי או הרביעי שכבר קיימנו וכנראה נקיים עוד בנושא זה. הדין על ירושלים מתחיל בגלל שינוי בסיסי ההולך ונפרס לגודל עינינו במדיניות הממשל האמריקני. ברור כי מני וגמור עמו להוציאנו מירושלים, מחלקה, מרובה, אולי מכולה. מקל וחומר אתה למד, שאם מירושלים רצונו להוציאנו, את הוצאתנו מיהודה, משומרון ומעזה ומרמת-הגולן הוא רואה בודאי כמעט כמנוחת בכיסו.

ריבוי הדוברים בארצות-הברית, בייקר, בוש, טאטוויילר והנספחים אתריהם, אשר לכאורה באו להרגיע אותנו בשבועות האחרונים בעניין ירושלים — עוד מחזק את תחושתך שהנה לא חל שם כל שינוי לטובה. אם מר בייקר כורך עלייה במה שהוא קורא איישובה בשטחים מחוזקים, בשטחים כבושים כלשוננו; אם בא אחר כך הנשיא בוש וכורך את ירושלים המזרחית עם ההגדרה של שטח כבוש, ובירושלים המזרחית שטח כבוש מבחינתו זה גם ארמון-הנציב, וגם הנכבה-הצרפתית, וגם תלפית, וגם רמת, וגם גילה, וגם נווהיעקב, וגם העיר העתיקה, וגם הכותל המערבי.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):

והרהיבתי.

עוזי לנדאו (הליכוד):

והרהיבתי.

אומר את זה הנשיא האמריקני וכל העם היהודי נזעק, וכאשר הנשיא האמריקני מבקש להפסיק משהו את דעתו, להרגיעו, והוא מתקשר עם סימור רייך, יושב-ראש מועצת הנשיאים, ומדבר על זכותם של יהודים לגור בכל מקום, הוא עוד מוסיף בכך דאגה על החשש המכרסם כלב, כי מי ימנע מיהודי לגור בניו-יורק, לגור בטקסס, לגור באירופה, לגור בכל מקום שירצה? הוויכוח איננו על זכותם של יהודים לגור. הוויכוח הוא על הזכות לריבונות בבירת ישראל הנצחית, בירושלים. זה הוויכוח, ועל כך נמנע נשיא ארצות-הברית, בעקשנות, בהתמדה, מלתת תשובה.

במכתב ששלח רק לפני ימים מספר לסנטור רודי בושביץ, חוזר שוב ומתפתל הנשיא, ומתפתלות אתה שומע מדיניות ברורה. מצד אחד כותב הנשיא אל הסנטור בושביץ: "ירושלים

מיכאל בר-זהר (המערך):

די כבר עם ההודעות ועם התביעות: תודיעו מה אתם רוצים, תגידו מה אתם רוצים. אמרנו מה אנחנו רוצים. חזרנו ואמרנו גם מעל במה זו: ירושלים איננה נושא לשום משאומתן. אני מציע לחברינו וגם למבקרינו, להתעלות מעל לכל החישובים הקטנוניים. עצה לי אליכם: אולי ננהג גם אנחנו כמו הסנט האמריקני, שבי-83 קולות מתוך 100 הסכים שירושלים היא בירת ישראל ואין לחלק אותה? אולי גם אתם תסכימו אתנו בזה פעם אחת ולתמיד?

היו"ר נ' מסאלחה:

חבר הכנסת שלמה דיין, אתה יודע שמנהלים את הישיבה מכאן ולא ממקום מושבך.

מיכאל בר-זהר (המערך):

גם מי שתומך בהצבעת ערכי מזרח-ירושלים מחוץ לירושלים לא רואה שום קשר בין אותה הצבעה לבין אחיזתנו ושלטוננו בירושלים. אני אומר את זה מתוך ביטחון עצמי. כי אני מזכיר לכם, שלנו הקול הקובע, אם נחליט שאותם ערכים יצביעו ברמאללה או ביריחו או בגנין, אין לזה שום קשר עם ירושלים. לנו הקול הקובע וירושלים נשארת שלנו.

באותו הקשר כבר הזכרתי את שמו של דוד בן-גוריון, ואמש"ך בחטאי. הוא היה מינימליסט מבחינה טריטוריאלית. הוא דיבר על היאחזות בשני מקומות: בירושלים ובמרת-הגולן. על כל השטחים הוא היה מוכן לוותר תמורת שלום. חוץ מירושלים ומרמת-הגולן, וטוב שהוא הזכיר את רמת-הגולן בהקשר זה, לא קיבלתי את כל תפיסתיו הטריטוריאליות, אבל רואי שקיבלתי את חפיסתו לגבי רמת-הגולן. הגולן הוא חלק ממדינת ישראל, הוא מרכיב בלתי נפרד מביטחונה ומקיומה. הוא דל אוכלוסייה ולא קיימת בו הבעיה הדמוגרפית, שכל כך מטרידה אותנו ביהודה, שומרון ועזה.

אנחנו חייבים לשוב ולומר: כמו שנחזק את ירושלים, כך נחזק גם את רמת-הגולן. בירושלים ניישב עולים, נמשך בתנופת הבנייה, ויגיד הנשיא ג'ורג' בוש את אשר יגיד, וגם בגולן נמשך בתנופת הבנייה, בהתיישבות, בתעשייה, בחינוך, בתקציב המדינה שנאשר מחוץ למחוזות חייבת להיות תרומה משמעותית לפיתוח הגולן, לביצור הבקעה ולביצור ירושלים. הם חלק ממצע התנועה שאני חבר בה. לא נסכים בשום דרך שהיא לסטות מן המצע הזה.

בהקשר זה, אני רוצה להתנצל בפני באי היכל-הספורט מאמש על כך, שיותר מכל מגור אחר באוכלוסיית המדינה היו אלה חברי קיבוצים שהקיזו דמם כדי לשחרר את הבקעה, הגולן וירושלים. אני רוצה להתנצל על שבני התנועה הקיבוצית כתבו בדמם את הפרקים הכי מפוארים בתולדותינו. מישוהו אמר אתמול בהיכל-הספורט, אני מצטט: עמים חזקים עמדו עלינו להשמידנו והם נאבדו. איך אפשר לעמוד — אמר אותו נואם — ואנחנו ניצחנו. אין לנו נשק, מה הסוד? מה המופת הזה? שאל הנואם. המופת הוא: אני יהודי, ואני חזק מהם. אני חי.

כאשר דיברת, כבוד הרב, אני חשבתי על בני הקיבוצים שתקפת בנחישות שכזאת. אתה חי, כבוד הרב, אבל כה רבים מהם מתים. כה רבים מהם נפלו במערכות ישראל. אותם בני קיבוצים, שפקקת ביהדות שלהם, הם לא זכו להגיע לגילך המופלג. הם מתו, כדי שתחיה, כבוד הרב, כדי שתוכל לומר: אני חי. כדי שתוכל לנאום את נאומך באין מפריע בעיר עברית, במדינה עברית ריבונית שמגינה על חיץ. הם מתו כדי שאתה

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר —

בכל מקרה, אני מבקש להדגיש את הנקודה הבאה: מי שהופך את שיתוף הפעולה עם אש"ף לאבן-פינה במדיניות החוץ שלו אומר, שכונתו להביא למדינה פלשתינית בגבולות 1967 שבירתה ירושלים. אי-אפשר להסביר אחרת ציר זה שנוצר, אלא אם כן מקבלים את הדברים הבסיסיים שאש"ף נלחם למענם. אש"ף נלחם על מדינה פלשתינית. הוא נלחם על זכות השיבה. והוא נלחם על מדינה פלשתינית שירושלים היא בירתה.

חשוב עוד לראות את כל ההתנהגות האמריקנית. על רקעה השינוי הזה במדיניות ארצות-הברית עוד מוגבר. ניתן ללמוד מההתנהגות ארצות-הברית על מדיניותה. מהי התנהגות ארצות-הברית? היא ניכרת במסע החיפוי הניתן ברגע זה לאש"ף, בהתעלמות המכוונת ממעשי הטרור שלו. הלא ארצות-הברית התחייבה בפנינו והודיעה קבל עם וקבל נציגיה בקונגרס, שלא תקיים משא-ומתן עם אש"ף כל עוד יהיה הארגון הזה מעורב בפעולות טרור. בתחילה אמרו לנו, שכאשר יש פעולות טרור מלבנות, זה טרור לגיטימי. אחרי זה אמרו לנו, שאם יש פעולות טרור ביהודה, בשומרון וכעזה — זה חלק מהאינתיפאדה, כך אמרו האמריקנים.

עמיר פרץ (המערך):
לא אמרו.

עוזי לנדאו (הליכוד):
חבר הכנסת פרץ, תקשיב למה שאומרים האמריקנים. זה מה שהם אומרים. אבל אנחנו הגענו אליהם ושמונו בפניהם עובדות חותכות.

עמיר פרץ (המערך):
הם אמרו שיש הבדל בין התקוממות לבין טרור.

עוזי לנדאו (הליכוד):
אבל הם אמרו עוד שדברים הנעשים ביהודה, בשומרון וכעזה, זה חלק לגיטימי.

אליקים העצני (התחיה):

עוזי לנדאו (הליכוד):
אפילו לא על זה אני מתווכח.

היו"ר נ' מסאלחה:
חבר הכנסת העצני, מפליא שאתה תמיד מפריע לאנשים שהם בדעות שלך. תן לו לדבר, הוא מתמודד.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):
זה סימן שאין להם אותן דעות.

היו"ר נ' מסאלחה:
הם מחזיקים באותן דעות והוא רוצה כרגע לחזק אותן. אבל תן לחבר הכנסת לנדאו להתמודד. אם אתה קורא קריאת ביניים לנואם שאינך מסכים אתו, מילא: אבל כאשר אתה מסכים אתו? סליחה, זה לא על מהות הדברים אלא על הדרך.

עוזי לנדאו (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, תודה רבה.

חבר הכנסת עמיר פרץ, אפילו אינני מתווכח על טיב הביטויים וההסברים האמריקניים לגבי יהודה ושומרון. אין ספק היום, נוכח העובדות המונחות לפנינו, במעורבות במעשי רצח וחבלה בתחומי ישראל של 1967 של לא סתם ארגוני טרור, אלא של פתח-ערפאת.

לא עוד תהיה עיר מחולקת. ארצות-הברית מתנגדת לחלוקתה. אבל באותו מכתב אתה גם שומע את ההיפך. אומר הנשיא: "השקפתנו היא שמעמדה הסופי של העיר המיוחדת הזאת מכל הערים ייקבע במשא-ומתן". מצד אחד — לא תחולק; מצד שני — במשא-ומתן. אם לא תחולק, על מה יהיה משא-ומתן? ודבר שלישי, אומר הנשיא בשורה אחרת של אותו מסמך: "אין ככוונתנו להתמקד עתה במעמד הסופי של ירושלים".

בכלל הסערה הציבורית שקמה עושה כבוד הנשיא האמריקני חישוב פשוט: למה לי לעורר עלי את חמת כל הציבור היהודי וחמת כל מי שתומך בהם ובזכותם המדינית על ירושלים? והוא אומר: כואו עכשיו לא נתמקד כזה, נלך צעד צעד. מה המשמעות? הליכה צעד צעד? ייסוגו היהודים מיהודה, משומרון ומעזה ויחלש מעמדם ויקטן כוחם, ואחר-כך, כאשר גם יתחזק כוחם של אויביהם, והם יוכלו לעמוד פחות בלחץ, אז נדבר על ירושלים. ומי יהיה זה שיקום אז? — אדם שטען כל השנים "בגלל קצת טריטוריה אנחנו נאבד את הסיכוי הגדול לשלום?" יטען עכשיו: "בגלל ארמון-הנציב אנחנו נוותר על שלום בדורנו? בגלל שכונת גילה או בגלל שכונת רמות יישפך דם? הכותל המערבי — נו, כבר עלו לכותל המערבי יהודים כשלא היה בידיו והתפללו וככו כל השנים והיה שלום. מדוע לא תוכל המציאות הזאת גם להימשך כעתיד?" זוהי הגישה, אם אנחנו נקבל אותה.

כאשר אתה מסתכל על מדיניות ארצות-הברית היום ושואל מה ההבדל בינה לבין מה שהיה בעבר, אומרים לך האמריקנים, אומר לך גם הנשיא האמריקני במכתב זה, שאין היום לארצות-הברית מדיניות שונה. נכון הדבר שהיעדים ארוכי-הטווח, הבסיסיים, הכוללים של ארצות-הברית נותרו כפי שהיו — נסיגת ישראל לגבולות 1967, וכך יקום שלום; בלי להיכנס לפרטים, ההבדל היסודי נובע מכך, שהיעדים הרוחניים, הכוללים האלה, שהיו מונחים אי-שם בבוידעם, במחסן, מאחורי אחת המגירות המעלות אבק במשרדי הנשיא האמריקני, עכשיו הורידו והם הפכו להיות יעדים אופרטיביים. את הוצאת ישראל מיהודה, משומרון ומעזה רואה הנשיא האמריקני כדבר הניתן להשגה בעין. זוהי החומרה שבדברים.

אני סבור שהשינוי הזה הולך יחד עם שינוי מפלגי במדיניות ארצות-הברית, האומר, שהנה היא הולכת מעתה יד ביד עם אש"ף. אפשר שההתבטאות בנושא ירושלים היא חלק מהבטחות ארצות-הברית להביא לנסיגת ישראל, חלק מהביטחונות הסודיים שארצות-הברית נתנה לאש"ף כדי להמריצו לקחת חלק בפתיחת התהליך בקהיר. אגב, ארצות-הברית מסרבת להראות לנו את הביטחונות האלה. אילו היתה תמימות מאחורי מהלכיה כמתווך הוגן, מדוע היא מסרבת? אם היא בטוחה שנהיה מוכנים לקבלם כדי שהתהליך יצליח, מה סיבה יש לה למנוע מאתנו לדעת מה הכטיחה? אבל אם היא מונעת את המידע מאתנו, אך רצונה להמשיך בתהליך, כי אז ככוונתו לגרור אותנו כרגע לתחילתו ואחר-כך לאכוף עלינו את המשכו.

מי שתומך בתהליך שאש"ף הוא נדבך בסיסי במרכיביו

היו"ר נ' מסאלחה:
חברי הכנסת רפאל איתן ואברהם פורז.

עוזי לנדאו (הליכוד):
חבר הכנסת רפאל איתן ממעט מאוד בדיבור, בוודאי בנאום. אני מוכרח לומר שנפל בחלקי כבוד מיוחד כשהוא מואיל לדבר רווקא כשאני מרבר מעל רוכן הכנסת.

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחרותה של העיר —

בשטחים, זה היה מוציא את אש"ף מהמשחק ומחסל כל אפשרות לדון כשיחות בפיוזיים לפליטים פלשתינים ובזכות השיבה שלהם לפלשתינ". אתה רואה מדוע הוא מתעקש.

לכן אנחנו גם יכולים להבין מדוע הם מתעקשים לא רק על בחירת ערביי מזרח-ירושלים כבחירות, על השתתפותם, אלא על השתתפות נציגי מזרח-ירושלים כמשלחת. זה הסדר שדרכו או בעדו הם יעלו ויניחו על השולחן בעוצמה רבה את תביעתם. תביעתם לירושלים היא חלק מתביעתם הכוללת. וכשם שהם אינם מוותרים על התביעה הכוללת, הם אינם יכולים לוותר על ירושלים: כפי שאמרו בימים אלה נציגי ערבים ביהודה, בשומרון ובעזה שנפגשו עם קטר, שאינם יכולים לדבר על שלום או על הסדר בלי שירושלים תהיה בירושלים. כן הם אמרו.

ולעומת זאת, מול הצד הערבי העיקש הזה והברור רואה ממשלת ארצות-הברית לפניו טרף קל, כפי שצינתי, היא רואה ממשלה מפולגת, היא רואה ציבור ישראלי שלפחות חלקו — קולניותו מחפה על משקלו — תובע משא-ומתן עם אש"ף. נציגי ר"צ, שכרעו חסרים, מדברים במצעע על כך שאומנם ירושלים תהיה לא-מחולקת, כפי שאומר הנשיא האמריקני, אבל הם מדברים על זכויות לאומיות של הערבים בירושלים. מה משמעות הדבר "זכויות לאומיות"?

אני חייב לומר שלצד הרב, גם התבטאויות של נציגים ממפלגת העבודה — וחבר הכנסת ברי-זהר, אני מדבר על האשמתך את הליכוד, את התקפותיו שאתה דוחה בשאט נפש, אינני מטיל ספק ברצון כל חברי מפלגת העבודה לשמור על ירושלים יהודית בריבונות יהודית. אבל מה אומרים נציגי מפלגת העבודה? — הם מוכנים להצבעה של ערביי מזרח-ירושלים, הם מוכנים להופעת נציגיהם במשלחת. אומר מר פרס: מה אנחנו צריכים 140,000 ערביי מזרח-ירושלים כאזרחים ישראליים? מה אתה למד מן הנכונות הישראלית הזאת לויתורים מול העקשנות הערבית נגד ויתורים? מה אתה למד מול דיבוריו הדומים, למשל בעניין טאבה? איך אמר מר פרס: לפני טאבה כבר ויתרנו? בואו ניכנס למשא-ומתן, למען השלום. מה התוצאה הסופית? — שכל טאבה איננה בדינו. כך מצלמים אותנו. את זה עושים במערך מול התנהגותו של מר בגין, אשר סיכן את כל הסכמי קמפ-דייוויד בדיוק על אותה שאלה: אם יהיו נציגים של מזרח-ירושלים במשלחת או לא יהיו, או אם ערביי מזרח-ירושלים יצביעו או לא יצביעו בבחירות.

לכן, מה צריכים האמריקנים להבין כאשר הם רואים צד ערבי אחד עקשן וצד ישראלי שמוכן לויתורים? הם יודעים שהכיוון להלך בו הוא דווקא הפעלת לחץ על הצד הישראלי. פה כדאי שנרע: בין שאנחנו ליכוד, מערך, ר"צ או תחיה — כולנו בסירה אחת.

המאבק על ירושלים איננו מאבק על העיר בלבד. הוא מאבק על יהודה, שומרון ועזה בכל מתכונת פתרון שהוא, בין שהוא פתרון של "אף שעל" מצד אחד, ובין שהוא ישראלי בגבולות 1967 עם תלקוים קלים, כתנאי שחלה תהיה מדינה פלשתינית — מצד שני: בין שהוא אוטונומיה ובין שהוא "תוכנית אלון". האמריקנים דוחים את כל הווריאציות האלה.

מעבר לזה, אנחנו רואים כיצד המאבק הופך להיות מאבק לא סתם על עלייה אלא על ניתוק העלייה מפוליטיקה. אומר זאת כך: להיאבק, להשתדל ולעשות הכול כדי שלא לתת להפוך את המצוקה האנושית של יהודי ברית-המועצות למנוף שיקריא אותנו להיכנע לתכתיבים, להדי שלא לתת כלי סחיטה

עמיר פרץ (המערך):

חבר הכנסת לנדאו, אתה בסך-הכול חבר כנסת רציני. אתה מדבר על מדיניות של יחסי גומלין עם ארצות-הברית. אני חושב שלפחות בעניין הזה אתה צריך לדייק, כי ארצות-הברית כוודאי לא אומרת שהיא מסכימה למעשים שכולנו מגנים אותם. לכן לפחות אתה צריך לדייק, ממה שאתה מסקן מסקנות, זוהי זכותך. אבל אנחנו מדברים על יחסים עם מדינה ירדיתית שתומכת בנו.

עוזי לנדאו (הליכוד):

כבוד היושב-ראש, האם תוכל לשאול את חבר הכנסת עמיר פרץ מה השאלה?

היו"ר נ' מסאלחה:

הוא מבקש ממך לדייק.

עוזי לנדאו (הליכוד):

אני מקבל את ההערה לגבי דיוק, אני חושב שדייקתי. במה הדיוק? הדיוק פירושו פשוט: יטען אש"ף אשר יטען לגבי פעולות חבלה ביהודה, בשומרון ובעזה, ולגבי פעולות חבלה שמקורן בלבנון, תמצא רבים כממשל האמריקני שאונום לא תהיה כדויה אליך כל עוד פעולות החבלה נעשות שם. אבל מהי החומרה? החומרה נובעת מכך, שהממשל האמריקני מחפה על פעולות חבלה לא של ארגונים סתם, שאינם של ערפאת אבל מסופנים לאש"ף, אלא על פעולות חבלה של פתח-ערפאת, שנעשו או כונו לתחומי ישראל שבגבולות 1967, ולגביהם אליבא דאיש אין כל ויכוח. שם נעשו פעולות חבלה באופן שאין ספק לגבי הנתונים. למרות זאת אתה רואה אותם ניסיונות של הממשל האמריקני לחפות, להתעלם.

יש פה לא רק הפרת התחייבות של ארצות-הברית לישראל לנתק מגע עם ערפאת, אם בכך ימשיך, אלא יש התעלמות של ארצות-הברית מהתחייבויות אש"ף כלפיה. כי אש"ף התחייב, מרגע שנכנס עמה למשא-ומתן, חבר הכנסת עמיר פרץ, שלא רק יגנה טרור אלא יסלק משורותיו כל מי שנקט פעולות טרור. אם נקט פעולות טרור והוא חלק מאש"ף, יגונה בפומבי ויטולק. ידוע לך את מי סילק ערפאת לאחר שביצע פעולות טרור?

אותך אשאל על מספר המקרים של פלשתינים המוצאים להורג בידי אש"ף וכידי ארגונים דומים לו. היום בסאס אבו-שריף מספר על התהליך, על הפרוצדורה, איך מוציאים להורג: תחילה מזהירים, אחר-כך מתירים, ובסוף מוציאים להורג. אין שום ספק שאש"ף מעורב בזה. ואם ארצות-הברית מספקת חיפוי לכך, פירושו של דבר שרצונה לקשור את מדיניותה עם הארגון הזה, וברור מה הן ההשלכות שלכן על עניין ירושלים.

כדאי שנשאל את עצמנו, מה מוביל לכך? אדוני היושב-ראש, מובילה לכך תחושה כפולה של ארצות-הברית: האחת — שהנה לפניה עומד צד ערבי עקשן ששום דבר לא יזיז אותו מעמדתו; והשנייה, שמן הצד השני עומדת ישראל שהיא טרף קל.

מה אומר הצד הערבי? אצטט אולי את מה שאומר אוסאמה אל-באז, הוא יועצו של הנשיא מובארק, וכאשר הוא מופיע דווקא בפני ועידת הנשיאים בחודש אוקטובר האחרון. הוא מסביר מדוע מתעקשים הערבים על הרכב מסוים של המשלחת. וכך הוא אומר, ואני מצטט מ"מעריב", אני חושב מ-6 באוקטובר. אומר אוסאמה אל-באז: "אילו הגבילו את המשתתפים במשלחת הפלשתינית רק לאלו היושבים

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן; הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחרותה של העיר —

רציתי לבקש לא רק משר החינוך אלא גם מכל מי שקשר לו עם חנועות נוער ועם גופים מחנכים: להפוך את הביקורים בירושלים לספורט לאומי יהודי. אם אומרים לנוער שאין ברירה, שמסוכן לבקר שם — צריך לומר: אדרבה, אנחנו נבקר. אם יאמרו: אין ברירה, מסוכן, זורקים אבנים, אנחנו נאמר: אין ברירה, צריך לשמור על העיר וחרף האבנים נגיע, אם דוחקים אותנו ממנה אנחנו ניכנס בחומותיה; אם מרחיקים אותנו — אנחנו נטייל בה יום-יום. אנחנו מחפשים סכנות כאלה.

אני סבור שזה אחד הנושאים לא רק החשובים ביותר אלא והו גם אחד הנושאים שסביבו יכולות כל סיעות הבית להתאחד. ברגע זה מצפים, מעבר להצהרות של חברי הכנסת, לפעולה שהממשלה תנקוט. חודה רבה.

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה לחבר הכנסת עוזי לנדאו. רשות הדיבור לחבר הכנסת שלמה דיין, ואחריו — לחבר הכנסת דוד צוקר.

שלמה דיין (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ירושלים עיר הקודש היא בירתו הנצחית של עם ישראל מימי דוד המלך עד ימינו, ובעזרת ה' לעולמי עולמים. אין כל חדש בהכרזה זאת אלא שחששות וספקות מבית ומחוץ, ובעיקר מחוץ, מחייבים אותנו לחזור ולשנן כי יהודה לעולם תשב וירושלים לדור ודור. וכשאנו מדברים על בירתנו הנצחית יש לכך ממד רוחני עמוק שדומה שלא מצאנו כמותו בשום עם ואומה. ירושלים איננה רק נקודת ציון פיסית שמוכרת כמרכז מדיני ושלטוני, אלא ערך מקודש עליון, שכן באלפי שנות הגלות ידענו שהגלות היא רק בגופנו השבור והשסוי, אך רוחנו האיתנה שנותרה חופשית ומשוחזרת לא גלתה מעולם והיא נותרה קשורה לירושלים הנצחית. עיינו הביטו תמיד בכמיהה ובכיסופים על אבני הכותל ומקום המקדש.

והנה, בחסדי שמים המרובים זכינו למה שלא זכו אבותינו בגלויות ספרד ואשכנז ושכנו לציון עיר קודשנו כרינה לרשת את ירושתנו הנצחית, ורק בדינו הדבר אם נחזיק בה או שהיא תישמט, חלילה, מידינו.

אדוני היושב-ראש, כמה מצער הדבר שלאחר כל האמור לעיל ולאחר שכאן בכנסת התקבל חוק ריבונות ירושלים, שוב עולה הנושא לריון בזירה הבין-לאומית, מה שמחייב אותנו שוב לחזור על המושכלות הפשוטות שעם ישראל, ארץ-ישראל וירושלים חד הם. אין בכוונתי להיכנס כאן לסוגיה המדינית של החזרת שטחים אלא להיפך הגמור — להפריד לחלוטין בין הנושאים. ירושלים עומדת מעל לכל הדעות, או נכון יותר מעל כל חילוקי הדעות. ודווקא בשעה קשה זו עלינו להתאחד ולהדגיש קבל עם ועולם כי יש קונסנסוס לאומי ממין וממשאל סביב ירושלים. ואל יתלו תקוות לא שונאינו המרובים וגם לא ידידינו, כי יצליחו לתקוע טרזי כינוי. הזכרנו לנקוט עמדה איתנה וחזקה זו כדי לבלום כל ניסיון להעלות בכלל את הנושא על סדר-היום המדיני כנושא לוויכוח כלשהו, שכן כל הפגנת חולשה מצדנו תשמש בידי אלה שמכריזים לפחות שזיקתם לירושלים אינה פחותה משלנו וגם להם אין כל כוונה לוותר.

לפני שבועות מספר קיבלו הפלשתינים זריקת עידוד מנשיא המדינה היידידתית ביותר למדינת ישראל, הלא הוא הנשיא ג'רג' בוש, שהעמיד בסמך-שאלה את זכותו של הציבור היהודי להתיישב במזרח-ירושלים. מאוחר יותר, כאשר הוא נוכח בתגובות הישראליות הנוזמות, הוא ניסה לתקן

בידי האמריקנים שהם ידידינו, וודאי שלא בידי הערבים, שהם אויבינו.

על כן אני סבור, אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, שעל ירושלים עלינו להילחם כאיש אחד, בלי קשר למפלגה שבה אנחנו חברים.

לצערי, לא נמצא כאן חבר הכנסת מיקי ברזיהר, אשר הביא דוגמה מבין-גוריון שאמר שהקול המכריע הוא הקול שלנו, הוא הקול הישראלי. אבל מר בן-גוריון לא רק דיבר בקול. מר בן-גוריון גם ביצע צעדים בשטח, חלקם כרוח הדברים שעליהם דיבר חבר הכנסת הלל.

אזכיר לכולנו שכאשר בא שגריר ארצות-הברית בישראל, גיימס מקדונלד, ב-12 בדצמבר 1949 והגיש איגרת למר בן-גוריון, ובה הוא מזהיר את מדינת ישראל הצעירה מפני הפיכת — — —

עמיר פרץ (המערך):

— — —

עוזי לנדאו (הליכוד):

הפעם הזאת זה 15 דקות, זה בסדר.

עמיר פרץ (המערך):

לא דיברתי אתך.

עוזי לנדאו (הליכוד):

אסור לך לדבר עם היושב-ראש אלא באמצעות מזכיר הכנסת.

היו"ר נ' מסאלחה:

היושב-ראש אפילו לא ראה שהוא אותה. אני מסתכל עליך. פשוט החמצתי זאת, כי הקשבתי לדברך, דיברת על מקדונלד שהגיש ב-1949 איגרת לבן-גוריון. אני ממש מקשיב לך ולכן פספסתי את מה שהוא עשה. אני לא יודע מה הוא עשה.

עוזי לנדאו (הליכוד):

על כל פנים, מה שאני מבקש לומר הוא שכאשר הוא הגיש אז איגרת, הוא כתב באיגרת הזאת, שהוא מזהיר את ישראל מפני הפיכת ירושלים לכירה. באיגרת הוא כתב והזהיר אותנו מפני "מעשים פזיזים בשאלת ירושלים, שעלולים ללכות את האש". מה היתה התשובה של בן-גוריון למחרת היום? — הוא הודיע שהכנסת והממשלה עוברות מתל-אביב לירושלים והוא הצהיר ש"ירושלים היתה ותהיה בירת ישראל".

צריך לעשות בוודאי מה שהציע חבר הכנסת הלל. התשובה דהיום היא תשובת בן-גוריון, יין שן שטעמו היום טעים פי כמה. ממשלת ישראל צריכה להשקיע בעיר הזאת, בבניין שכונותיה, בהבאת עולים אליה, בביסוס מוסדות נוספים. זה צריך להיות פרויקט משותף לכולם. צריך ליישב יהודים בארמון הנציב, בגילה, ברמות, בנוה-היעקב, בעיר העתיקה ובכל מקום. ירושלים הרים סביב לה ושכונות סביב לה.

מלה אחרונה. אני חושב שהחטא שחטאנו בו כולנו הוא דרכיה הריקות של ירושלים. בצוק העתים האלה, כאשר אבנים מתגלגלות, לצערי הרב, ירושלים העתיקה, המזרחית, שוממה ממבקרים יהודים. את הצהרותיו מצהיר בוש נוכח העובדה שכפועל כלתה רגל יהודית מן השוק ובפועל יש כבר חלוקה כלשהי בין ירושלים המזרחית לבין ירושלים המערבית. כולנו מסכימים שכן אי-אפשר.

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר —

שמן למדורה, שבלא-הכי קיימת, ולא נהפוך את אמרתו של הרב שך, שלא התכוון כלל לדברים המיוחסים לו, למלחמת תרבות ולשנאת אחים. תודה.

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה לחבר הכנסת שלמה דיין. רשות הדיבור לחבר הכנסת דדי צוקר — הוא איננו. רשות הדיבור לחבר הכנסת יצחק לוי, ואחריו — לחבר הכנסת מיכה גולדמן.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, נפלה לידי הזכות לנאום אחריו חבר הכנסת שלמה דיין מייד אחריו נאומי הראשון לאחר שנבחר סגן יושב-ראש הכנסת. אני רוצה לברך את חבר הכנסת שלמה דיין. כיוון שאנחנו מדברים עכשיו בדיון על ירושלים, ודאי שלכבודה של ירושלים הוא שחבר כנסת תלמיד חכם מירושלים יכהן כאן כיושב-ראש ישיבות כתפקידו כסגן יושב-ראש הכנסת, ואנחנו מאחלים לו: בעזרת ה' — הרבה הצלחה.

הייתי רוצה לפתוח דווקא בתיקון קל לדברי חבר הכנסת מיכאל איתן, כי לא רציתי להפריע באמצע נאומו. הזכרת את ההיסטוריה של ירושלים והזכרת את כיבושו של דוד המלך, והזכרת שדוד המלך הוא זה שקבע את ירושלים כבירת ישראל. והנה דוד המלך עצמו אמר בתהילים: "כי בחר ה' בציון אהב למושב לו". דוד המלך לא קבע זאת על דעת עצמו, אלא קבע זאת ברוח הקודש, ועל כן כפול ומכופל הוא התוקף של הדברים. אנחנו מצוירים לא רק בכבודו של דוד המלך אלא, בוודאי, בכבודו של בורא עולם, וודאי שירושלים היא בירת הנצח של עם ישראל.

הרמב"ם פוסק בכמה מקומות, בהלכות בית-הבכירה, בהלכות המצוות התלויות בארץ, שירושלים קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא וקדושתה לא פקעה. עד היום שומרי ההלכה לא עולים להר-הבית בגלל הצורך בהיטהרות מיוחדת בהר-הבית, וההיטהרות הזאת נובעת מכך שהקדושה של ירושלים עדיין קיימת. על כן, אין ספק שהשיא בשחרור ארץ-ישראל, בעיקר במלחמת ששת-הימים, היה שחרורה של ירושלים.

אני מתפלל קצת על שיש צורך לקיים דיון על העניין הזה. אני מקבל את הדברים של חברי הכנסת מהמערך כדברים נכונים ואמיתיים — שגם המערך, ואני מקווה שכל המפלגות הציוניות, אף שהיו הערות שבמצעים מסוימים אפשר היה לדייק שלא כך, יקבלו כאן בכנסת החלטה נכונה וטובה. יש בוודאי כנות ואמת בדברים, ואני אינני מפקפק בהם.

אולי יש תועלת בדיון כדי לחזק את העם אשר אינו יושב בציון, וגם זה חשוב. חבר הכנסת דיין אמר בנאומו, שמנהיגים יהודים אמרו שהם עייפים. הם עייפים מהתהליך המדיני, הם עייפים מהמאבק המדיני. העייפות הזאת היא סימנה של גלות. עם בגלות הוא עם עייף. עם בגלות הוא עם השאין לו כל הכלים הנפשיים ללחום למען מה שהוא צריך. אנחנו מכאן צריכים להקדיש חוזק ונחישות ולומר: אנחנו לא עייפים.

40. שנה או 41 שנה של מאבק, יכול להיות שהם רק תחילת הדרך, ומה בכך? וכי אנחנו גרים בירושלים למען עצמנו? וכי אנחנו בונים את ארץ-ישראל למען עצמנו? הרי אנחנו שליחי דורות העבר ושליחי הדורות הבאים, והכול שרשרת אחת. ובשרשרת ארוכה הזאת, המלה עייפות אין מקומה בה. לא עליך המלאכה לגמור, אבל אי אתה בן-חורין להיבטל ממנה. חייבים לעשות הכול כדי שירושלים וכל ארץ-ישראל, ואגב בזה עוד מעט, יישארו בריבונות ישראל.

ולהסביר את דבריו, אך הנוק כבר נגרס, והפלשתנים משוכנעים עתה שבכל משא-ומתן מדיני תהיה העמדה האמריקנית, שהכול פתוח למשא-ומתן, לרבות ירושלים.

מה שאיזון מעט מבחינתנו את העמדה האמריקנית היא החלטת הסנט האמריקני, שקבע ברוב מרשים של 83 מתוך 100 קולות, כי ירושלים היא בירת ישראל, וכי עליה להישאר כזאת. מצד אחד זה מעודד, מצד שני זה מצער שנוקטנו בכלל להצהרה שכזאת, במקום שהדברים יהיו מסוג הדברים שאינם זקוקים כלל לחיזוק ולסיוע.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, עלינו להבחין בתופעה חמורה העשויה עוד להתפשט, וכוונתי להיחלשות כוחה ומעמדה של הקהילה היהודית בארצות-הברית ובעיפיות מסוימת במערכה על הגנת האינטרסים של מדינת ישראל. התופעה הזאת באה לידי ביטוי בכל פרשת ההתבטאויות של נשיא ארצות-הברית בנושא ירושלים, עד שאחד מגדולי ידידיה של מדינת ישראל, הסנטור אלפונסו דה-מאטו, מצא לנכון לגעור בפומבי במנהיגות היהודית שם. אני מצטט מדבריו שהתפרסמו השבוע בעיתונות: "איפה אתם, מדוע לא שומעים אתכם? הקונגרס לא שומע אתכם. הקולגות שלי בסנט לא שומעים אתכם". והוא מסיק: נראה שהקהילה היהודית התפטרה מתפקידה. הסנטור הוסיף וסיפר, כי נדהם לגלות שלסנט לא הגיעו יותר מכמה מכתבים יחידים מיהודים המוחים על הכרזת הנשיא בעניין מזרח-ירושלים. "כדאי שתתחילו להיאבק" — הוא אומר — "כי אתם ההגנה הראשונה והאחרונה של מדינת ישראל".

אף שהדברים כבר התפרסמו בעיתונות, כדאי לחזור ולהזכירם כאן, ובעיקר את חשוכתו של נשיא ועידת הנשיאים, סימור רייך, על דברי ביקורת אלה. וכך אמר סימור רייך: "אני מודה שהקהילה היהודית במבוכה, והסיבה למבוכה היא ממשלת ישראל, שחודשים ארוכים אינה מקבלת החלטות. עכשיו מתגלה שיש לזה מחיר". ומנהיג אחר הוסיף: "יש עייפות ויש היחלשות כתמיכת הקהילות בארצות-הברית בישראל כשל המחלוקת הפנימית בארץ בנושא יוזמת השלום".

רבותי חברי הכנסת, המסקנה הכרוהה העולה מן הדברים היא, שעלינו להציג חזית מאוחדת לפחות בנושאים שבהם קיים קונסנזוס לאומי, וככל שנמנהר לעשות זאת כן נצמצם את הנזקים החמורים ואת הסחף בזירה הבין-לאומית, לפחות בנושא ירושלים המאוחדת.

ועתה, אדוני היושב-ראש, בסוף דברי כרצוני להתייחס לדברים שאמר בנאומו חבר הכנסת ברוזהר כלפי נאומו אמש של הגאון הרב שך שליט"א והתייחסותו לבני הקיבוצים.

קטונתי מלהגן על דבריו של הרב שך, ואני אינני דובר. אך מעצם העובדה שגם פוליטיקאים בכירים נחבקשו להיות פרשנים על דברי נאומו — הווי אומר שדבריו אינם פשוטים כלל ועיקר, ואני רוצה לומר באחריות מלאה, שהרב שך שליט"א לא התכוון לפגוע בשום אחד מאשראלי, אהבת ישראל נטועה בלבו, בנפשו, וזורמת בדמו, ואי-אפשר לתאר אהבה זו.

כאדם ששמע את דבריו ומבין את כוונתו, הוא אמר את הדברים בשאלה ובתמיחה: "האם כך מתנהגים יהודים?" ולא, חלילה, שאינם יהודים. אם היתה כוונתו כפי שהבינו ופירשו חבר הכנסת ברוזהר ואחרים, אין מקום לתהייה ולשאלה, כפי שאין אנו שואלים על גויים רבים ועל מעשיהם.

טוב יעשו הפוליטיקאים וכלי התקשורת, אם לא יוסיפו

חוברת כ"ג, ישיבה קס"ט

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משאומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחרותה של העיר —

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):

ייתכן, אולי לא שמעתי אותך ברישיבה הקודמת. היום שמעתי את דבריך בקשב רב, והיום לא אמרת. הייתי שמח לו זה היה חלק מההחלטה ולו דבר זה היה מאחד את כולם.

שושנה ארבל-אלמוזלינו (המערך):

אפשר היה למנוע את המשבר הממשלתי.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):

ייתכן, אם היתה הסכמה בעניין הזה, ייתכן, חבל שלא היתה הסכמה.

שלמה הלל (המערך):

ההסכמה צריכה להיות, שתושבי ירושלים הערכים אינם יכולים לייצג את השטחים. אבל אני לא חושב, שיש משמעות גדולה לכך אם תושבי ירושלים יצביעו מחוץ לירושלים עבור נציגים אחרים. אילו התקבלה האבחנה הזאת, יכולנו למנוע גם משבר ממשלתי וגם משבר —

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):

אם כך, לפחות מבחינת מפלגתי לא היית מונע את המשבר. כי הנוסחה הזאת אינה מקובלת. עצם השתתפותם של ערביי ירושלים בהצבעה, גם בקלפי ברמאללה ובמקום אחר, פירושה שיש להם זיקה לאוטונומיה. הזיקה הזאת היתה הולכת ומתגלגלת, והדבר לא היה נפסק.

אני רוצה לנגוע עוד בנקודה אחת. העולם הערבי הכריז מלחמה על העלייה: מלחמה חריפה מאוד — מלחמה באמצעים דיפלומטיים, מלחמה בתקשורת ובפרסום וגם מלחמה בטרור. הראיה, יש היום מדינות במזרח-אירופה שכבר יראות לקיים טיסות, בגלל איומי הטרור עליהן בגלל העלייה.

מורי ורבותי, האם אינכם רואים קשר בין הדברים? האם אינכם רואים קו אחד בעניין? האם אינכם רואים שיש כאן קו של מדינות ערב להחליש את עם ישראל בכל הדברים הבסיסיים שלו? מתחילים בוויכוח על ירושלים, ממשיכים בטרור על העלייה, שהיא אבן גוף לשלום. למה היא אבן גוף לשלום? אם רוצים שלום, האם חשוב כמה יהודים יש בארץ-ישראל? האם מדינות ערב חושבות, שלולא היתה עלייה, היו יהודה ושומרון וחבל-עזה הפוכים למדינה פלשתינית? טעות כידם. מי שרוצה שלום לא מונע מיהודים לחזור לארצם.

אין ספק שהמעשים הם יותר מהדיבורים. לכן צריך לפתח את סביבות ירושלים, צריך לבנות סביב ירושלים, צריך לשכן עולים בסביבות ירושלים, ואותו דבר לגבי הגולן. לא הספקתי לדבר על הגולן, אבל הם הם הדברים, אולי בעוצמה קצת פחותה. אבל בלבנו הגולן הוא חלק בלתי נפרד מארץ-ישראל. צריך כעיקר ההיזהר, להיזהר מאוד מהתבטאויות לא-זהירות, דווקא בנושאים שהם כל כך רגישים ויש להם הרעיון בכל העולם. תודה רבה.

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה לחבר הכנסת יצחק לוי.

רשות הדיבור לחבר הכנסת מיכה גולדמן, ואחריו — לחבר הכנסת מוחמד נפאע.

מיכה גולדמן (המערך):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, רק לפני שבועות מספר קיימנו כאן, במסגרת הצעה רחופה לסדר-היום, דיון על רמת-הגולן. שמחתי שחבר הכנסת שלמה הלל העלה זאת, בעקבות הצהרות ופטופטים של מנהיגים בישראל בעניין

על כן אני מבין על הדיון הזה. אני מקווה שתתקבל כאן החלטה טובה. אבל אני רוצה להעיר על אותו ויכוח שיש בתוכנו סביב ירושלים. אולי אין ויכוח על כך שירושלים צריכה להישאר מאוחדת, אבל יש ויכוח סביב כמה עניינים של ירושלים. אני מתפלל מאוד: א. איך מדינה שיש לה ריבונות על כל המדינה, וירושלים והגולן כלולים בה, אבל אנחנו מדברים עכשיו על ירושלים — איך היא יכולה להעלות על דעתה לבוא ולהגיד שאנחנו לוקחים חלק מתושבי המדינה ונותנים להם זכות הצבעה לישות לאומית אחרת?

הרי הדבר כשלעצמו מחליש, הדבר לכשעצמו אומר שאיננו בטוחים בריבונותנו על ירושלים.

היו"ר נ' מסאלחה:

הם לא תושבי המדינה, הם תושבי ירושלים.

שלמה הלל (המערך):

הם תושבי המדינה, לא אזרחי המדינה.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):

הם תושבי המדינה והם מצביעים לעיריית ירושלים. הם לא אזרחי המדינה. יכול להיות שצריך לעשות בירור לגבי מעמדם. אדרבה, מי שאינו מעוניין לחיות תחת ריבונות ישראל, ימצא לו מדינה שהוא חפץ בה. מי שמעוניין לחיות בתחומי מדינת ישראל, יישאר עמנו. אבל לעשות מין יצור כלאיים — זה דבר שמחליש את ירושלים.

הרי הכוונה ברורה. כאשר באים אנשי אש"ף, ולצערנו הרב היום ארצות-הברית היא במידה מסוימת שופר של אש"ף, ומצרים ודאי וודאי, באים ואומרים: אנחנו עומדים על כך שיהיו אנשים ממזרח-ירושלים בממשלת — האם זה דבר של מה בכך? האם זה רק עניין של כיבודים? הרי זה עניין של מהות, כי רוצים לדבר על ירושלים.

יש עוד נקודה שצריך לזכור אותה. בין המדינות הערביות יש כנראה קיצוניות יותר ומתונות יותר, אבל גם הקיצוניות וגם המתונות כולן מדברות על כך שירושלים צריכה להיות בירת פלשתיין. אין מדינה אחת שלא מתבטאת כך. אז למה להיות רפה ידיים, למה להיות לא נחושים בהחלטה, למה לתת פתח למחשבות לא נכונות, למה להילחץ אל הקיר? אינני מקבל כלל וכלל את גישתו של יושב-ראש מפלגת העבודה חבר הכנסת שמעון פרס, האומר: בואו לא נעסוק בזה עתה: כשנגיע — נדבר. הרי הגענו. אנחנו הולכים לדבר כרגע על הבחירות. האם מיהו חושב שכשנגיע לא יזכרו את כל מה שהיה, לא יזכרו שהיה ויכוח במדינת ישראל, ואף-על-פי-כן, אני מקווה שזה לא יהיה אבל אם זה יהיה, שממשלת ישראל תיתן מעמד מיוחד לערביי מזרח-ירושלים?

אם ההחלטה כל כך נחושה, רבותי חברי הכנסת מן המערך, בואו נאמר אותה בנחישות ולא ניתן פתח: נודיע שאין משאומתן ואין שום פתח לכך שירושלים תישמט מריבונותה של ישראל.

שלמה הלל (המערך):

זה חלק מההצעה שאנחנו מציעים.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):

חבר הכנסת הלל, הייתי שמח לשמוע את דעתך בנושא הבחירות של ערביי ירושלים. היום לא אמרת זאת.

שלמה הלל (המערך):

אמרת כי ישיבה הקודמת.

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחרותה של העיר —

ברמת-הגולן ומול רמת-הגולן. גם חידוש הקשרים עם מצרים איננו חידוש קשרים שבא לראות את השלום בעתיד, אלא הוא בא להבטיח שסוריה תהיה המדינה שתרכו סביבה את מדינות ערב האחרות. לפי טענתה של סוריה, ערב כבוא של הנשיא סאדאת, זיכרוננו לברכה, לישראל לחתום עם מדינת ישראל על הסכם שלום, אסד היה הראשון שניתק את קשריו עם מצרים.

חשוב שנדע שגם כאן יש ניסיון לדבר על שלום ולהתכוון למלחמה. וחשוב שנחזק את רמת-הגולן ונצא בהצגה ברורה שרמת-הגולן היא חלק בלתי נפרד ממדינת ישראל. חשוב שנדע זאת. זה חשוב גם לנו, כתושבי מדינת ישראל, וחשוב שידעו זאת תושבי רמת-הגולן.

לגבי ירושלים, אינני רוצה להרחיב בדברים. שמעתי את דברי חבר הכנסת שלמה הלל. אני חושב שהדברים הם בשמה של מפלגת העבודה, והם באים להבטיח את מה שאמרנו ומה שהחליטו מנהיגי תנועת העבודה שהנהיגו את מדינת ישראל לאחר מלחמת ששת-הימים וראו בירושלים בירתה של מדינת ישראל, ירושלים השלמה, המאוחדת. ב־1980 העבירה כנסת ישראל את חוק ירושלים, שבא להבטיח את ירושלים כמקום שלא יהיו עוררין עליו.

רפאל איתן (צימח):

איוז ממשלה העבירה את חוק ירושלים?

היו"ר נ' מסאלחה:

ממשלה בראשותו של מנחם בגין.

מיכה גולדמן (המערך):

ממשלה שהתגייסה אליה חברי כנסת גם ממפלגת העבודה.

רפאל איתן (צימח):

מה היה ההרכב של אותה ממשלת ישראל?

מיכה גולדמן (המערך):

זו היתה ממשלה בהנהגת הליכוד, זה נכון, אבל אנחנו יודעים שהליכוד בלי מפלגת העבודה אינו מסוגל להנהיג מדינה: מפלגת העבודה בלי הליכוד — מסוגלת. זה ההבדל. היא מסוגלת.

רפאל איתן (צימח):

למה היא מסוגלת?

מיכה גולדמן (המערך):

לעשות את מה שנעשה עד 1977 ולתקן את מה שקלקל מ־1977.

רפאל איתן (צימח):

בלי הליכוד הצליחה ממשלת המערך לעשות את מלחמת יום-הכיפורים. הצלחה שלמה.

מיכה גולדמן (המערך):

יש גם קלקילים בדרך. אבל אם אנחנו בוחנים מאזן —

היו"ר נ' מסאלחה:

חבר הכנסת איתן, מזתר לך לקרוא קריאות ביניים, כמה שאתה רוצה: אתה נואם רק שלושה-ארבע דקות.

מיכה גולדמן (המערך):

חבר הכנסת איתן, אני בטוח שאין בינינו חילוקי דעות בשאלה מי מסוגל לעשות יותר ומה עשתה תנועת העבודה ותעשה למען מדינת ישראל.

רמת-הגולן וירושלים, שגרמו, גורמים ויגרמו נזק לא קטן לאלכוסה של רמת-הגולן ולחיוזקה של ירושלים.

אני שמח שיש אתנו בכנסת נציגות של תושבי רמת-הגולן. והם יודעים את החשיבות שמייחסת מפלגת העבודה לרמת הגולן. אין שום ספק ושום פלגות דעות בתוך מפלגת העבודה בעניין רמת-הגולן וגם בעניין ירושלים. רוב חברי מפלגת העבודה, וכשאני אומר רוב חברי מפלגת העבודה, אני מתכוון למוסדות הנבחרים: כל אחד יכול לטעון שהוא מדבר בשם... מה שמחייב אותנו אלה החלטות מוסדות מפלגת העבודה.

רק לפני כשנה וחצי אימצו מוסדות מפלגת העבודה ואישרו את החלטות ועדת המצע בראשותו של חבר הכנסת שלמה הלל, אשר באו להדגיש את המחויבות של מפלגת העבודה לתושבי רמת-הגולן, ליישובי רמת-הגולן ולירושלים רבתי.

יישובי רמת-הגולן עוברים משברים כלכליים, ככל יישובי הארץ האחרים. המשבר ברמת-הגולן קשה הרבה יותר, משום שהיישובים ברמת-הגולן צריכים להתמודד בתנאים קשים ובהעדר מאמץ מצד ממשלת ישראל להבטיח תשתית והכנה לקליטה נוספת של תושבים ברמת-הגולן.

בקץ האחרון פתחו המועצה האזורית רמת-הגולן, בשיתוף המועצה המקומית קצרין, במבצע אכלוס תחת הסמטה "הגולן ברמה גבוהה", ויצאו בקריאה לתושבים לבוא ולהתיישב ברמת-הגולן. בעקבות המבצע הזה נקלטו רק בקצרין 80 משפחות, ובשאר 31 יישובי רמת-הגולן נקלטו כ־110 משפחות. אילו ריכזה הממשלה את המאמץ בחבל ארץ זה והשקיעה השקעות נכונות, שהיה כהן כדי להבטיח את הרחבת המושבים, הקיבוצים והיישובים הקהילתיים ואת הגדלת העיר הגדולה ברמת-הגולן, קצרין — אני בטוח שמספר המשפחות הנקלטות היה גדול מ־80.

אמרתי קודם לכן, שההתיישבות העובדת עוברת משבר לא קל. ואם אני מתייחס לתנועה הקיבוצית ולתנועה המושבית, אני רוצה לומר שאילו נתנו פתרונות למשבר של ההתיישבות העובדת בקצב שנותנים אותם בימים אלה בוועדת הכספים, אני בטוח שהיינו יכולים לראות גם ברמת-הגולן את הפרחים פורחים, את הבתים נבנים ואת התעשייה קמה ומבטיחה קליטת משפחות ומבססת את התושבים ברמת-הגולן.

אבל, לצערי הרב, חודשים עוברים, לפעמים גם שנים, עד שמתקבלת החלטה להתמודד עם הנושא, והמדינה משלמת את המחיר היקר על הנזק שנגרם, כעבור זמן, כשלפעמים כבר קשה להציל את מה שנשאר. אבל אותם תושבים שידעו להתיישב ברמת-הגולן מייד אחרי מלחמת ששת-הימים האמינו, והם מאמינים גם היום, שנעשה הכול כדי להבטיח שההתיישבות בגולן תהיה רחבה יותר, וקצרין תהיה עיר גדולה, שתשרת את כל יישובי רמת-הגולן, וכך נוכל לחזק גם את המרכזים הקהילתיים, דוגמת בני-יהודה, ואת המרכזים הרחיים במרכז רמת-הגולן, ונבטיח שברמת-הגולן לא יהיו רק 10,000 תושבים יהודים ועוד 17,000 דרוזים, אלא נוכל לראות שם מספרים גדולים יותר של יהודים ודרוזים שחיים יחד ברמת-הגולן, וחשוב שנעשה למען הגולן.

נשיא סוריה אסד יצא בהצהרות וחדיש את הקשרים עם מצרים. הנשיא לשעבר קרט, אשר הגיע אלינו לפני כשבועיים מביקור בסוריה, הביא לנו בשורת שלום. אינני יודע איוז בשורה זאת. נכון שיש סימנים, וגם במרוח התיכון יש רצון לשלום. אבל אנחנו עדים לכך שאין שינוי אסטרטגי של הסורים

חברת כ"ג, ישיבה קסט

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משאומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר —

אותם אזורים שבהם אנו רוצים להבטיח את הרוב היהודי, נוכל לשמור על מדינה זו, שקמה לנו לאחר 2,000 שנה. תודה רבה.

היור"ר נ' מסאלחה:

תודה לחבר הכנסת מיכה גולדמן. רשות הדיבור לחבר הכנסת מוחמד נפאע, ואחריו — לחבר הכנסת אלי דיין.

מוחמד נפאע (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים, בין ירושלים המזרחית לבין רמת-הגולן קיים מרחק גיאוגרפי גדול וארוך, אבל יש משותף ביניהן. שני המקומות נכבשו ביוני 1967. שני המקומות אינם חלק ממדינת ישראל. שניהם יכולים להיות גורם לשלום, אבל גם למלחמה, וזה תלוי בעמדה ובדרך. יש עמדתה ודרכה של ממשלת ישראל. והיום שמענו מה ששמענו מעל הבמה הזאת — דרך המתנגשת עם הצדק, עם השלום ועם האמנות הבין-לאומיות, עמדה מסוכנת ומסכנת.

בעיתון "ידיעות אחרונות" מ-25 לחודש זה, בשנה זאת, כתב רמי טל: אחיותנו ושלטתנו ברמת-הגולן הן מרשם מובטח למלחמה עם סוריה; אני מצטט בצורה חופשית. רמת-הגולן נכבשה בשנת 1967. דרך אגב, בלי תכנון, ודין התנגד לכיבושה. רמת-הגולן איננה חלק מארץ-ישראל השלמה. עליפי החוק הבין-לאומי, מעמדה של רמת-הגולן כשטח סורי אינו במחלוקת. יכול להיות שנפלה בידנו הזדמנות להתנהג בהגייון, להחזיר את רמת-הגולן תמורת שלום עם המסוכן שבאויבינו.

היום יש סימנים, איתותים מנשיא סוריה, וזאת הזדמנות. בשנת 1972 היה מי שאמר: אני מעדיף שרם-א-שיח' בלי שלום על שלום בלי שרם-א-שיח'. זה עלה לישראל, רק לישראל, 3,000 קורבנות. אם תעדיף ממשלת ישראל את רמת-הגולן על השלום, היא מכינה בתי-קברות עוד לקורבנות באלפים ואולי ברכבות.

ראש הממשלה מר שמיר מסתפק בתגובות, שיש פה ושם התבטאויות, אבל אין שינוי מהותי. והוא הצהיר שהוא לא הצטרף על זה שהצליח לעצור את תהליך השלום. איזה הישג ואיזו הצלחה.

לאישי הממשלה בישראל יש הרגל, מנהג מעניין מאוד. כשיש עמדה, הצהרה חיובית, תורמת לשלום, מטעם ההנהגה הפלשתינית או הסורית — וזה המאפיין כיום — או מתעלמים ממנה, או מפחיתים מערכה, או אוטמים אוזן ומעלימים עין, ועושים הפוך מהנדרש, מחפשים בנרות בכל מקום, בכל עיתון, בכל העולם, כל אמירה שלילית, וזה הנדיר כיום. בכל העולם מתנפלים עליה, קונים אותה, מנסים למכור אותה ומרגישים נוח.

אזרנו נתון היום תחת השפעת רמה ברוטטרית, הגורמת למזג אוויר אביבי ונאה. אבל מצד שני, מדיניות ממשלת ישראל יוצרת שקע ברוטטרי פוליטי חריף וקשה, שהוליד סערות, שריקות ומבול של גשם, אבל גשם אדום.

שני חלקיה של ירושלים יכולים להיות הכנפיים של יונת השלום שממתינים לה. וזאת תהיה העלייה המבורכת ביותר, עליית גלי יונות השלום לאזורנו. ירושלים תוכל וצריכה להיות בירתה של מדינת ישראל ובירתה של המדינה הפלשתינית שתקום, והיא בדרך להקמתה.

יש פתגם האומר: אין זכות הולכת לאיבוד כל עוד יש מי שנאבק למענה. לכן כל החלטה סינכרסטית של אדמות הזולת, ובכלל זה ירושלים המזרחית הפלשתינית ורמת-הגולן

רפאל איתן (צומת):

לעשות זו לא חוכמה. החוכמה היא להכריז, וזה מה שמפלגת העבודה לא עושה.

מיכה גולדמן (המערך):

בוא לא ניכנס לוויכוחים. אני חושב שזה לא הזמן. אבל כשמדברים על ירושלים ועל רמת-הגולן, חשובה האחדות בבית הזה, ואני בטוח שכנושא זה נוכל לתמוך כולנו יחד.

לסיום, לגבי ירושלים — יש הצהרות של חברים שאין עליהן חילוקי דעות בבית הזה. מעט מאוד חברים יכולים לחלוק על עניין ירושלים. אני חושב שמפלגת העבודה, כמפלגה, הצהירה הצהרות ברורות לגבי ירושלים. וכל ניסיון לדרוך מחדש על ירושלים פוגע בירושלים. מה שחשוב הוא לחזק את ירושלים ולהבטיח שירושלים תהיה חזקה. ואני יכול לברך כאן את טדי קולק, ראש עיריית ירושלים, שעשה ועושה למען ירושלים הבנויה, ואת משרדי הממשלה השונים. אנחנו יכולים לראות את השכונות שקמו סביב ירושלים ואת היישובים שקמו סביב ירושלים. לגבי ירושלים-רבתי — זו ירושלים, בירתה של מדינת ישראל.

במסגרת היוזמה המדינית, אמרנו בצורה ברורה: לגבינו, תושבי מזרח-ירושלים יכולים להצביע בשטחים. ביהודה ובשומרון: להיבחר — לא. ואני לא רואה כל שוני בין זה לבין תושב ארצות-הברית שגר בירושלים ויכול להצביע בבחירות לנשיאות ארצות-הברית. אין שום סיבה שתושב מזרח-ירושלים לא יוכל לנסוע ולהצביע ברמאללה ובשכם למען נציגות נבחרת של תושבי השטחים.

זלמן שובל (הליכוד):

אזרח ארצות-הברית, שגר בירושלים או בפריס ומצביע בבחירות לנשיאות ארצות-הברית, אינו גורם לכך שמישהו יעלה על דעתו שלא-ארצות-הברית יש סמכות משפטית על ירושלים. בעניין של יהודה, שומרון וירושלים יש ויכוח. באותו רגע שתושב ירושלים מצביע בשביל רשויות האוטונומיה, נוצרת זיקה בין שני המקומות האלה, וזה נכנס לתודעה של כל אומות העולם. אי-אפשר להתעלם מהעניין הזה, אפילו אם יש הסדרים אחרים — — —

מיכה גולדמן (המערך):

אני אענה לך במשפט אחד. אני לא רואה כל בעיה. אנחנו צריכים לזכור שאנחנו מדברים על משלחת נבחרת מהשטחים. זו משלחת שתנהל את המשאומתן עם משלחת ישראלית. זה על-פי היוזמה המדינית שאושרה ב-14 במאי 1989. אותה נציגות של השטחים, שתבוא ותקיים את הדיון לגבי הבחירות בשטחים, אותה נציגות מהשטחים שתיבחר לנהל משאומתן עם נציגות ישראלית, ותודון בהתאם להסכמי קמפ-דייוויד. אני לא רוצה שדונו היום על פתרון הקבע. יש לנו זמן — ארבע שנים. אמרנו במפורש, ואתה היית בזמןך שותף לקטע של קמפ-דייוויד.

אני יכול לבוא ולומר בצורה ברורה, שכנושאים האלה מפלגת העבודה מאוחדת. יש חברים, גם ממפלגת העבודה, שהיו רוצים לעבור גם על הסעיף הזה. אבל, כמו שאמרתי לגבי המצע, רוב חברי מפלגת העבודה תמכו וקיבלו את ההצעה הזאת, וכך אני רואה את הדברים.

אני יכול לבוא ולומר, בעקבות העלייה מברית-המועצות למדינת ישראל — ורק הבורק נפגשתי עם קבוצה גדולה של עולים — שאני חושב שאם נדע להתכונן ולהכין בתים ותשתיות גם בירושלים, גם ברמת-הגולן, גם בגליל ובנגב,

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר —

מיכאל איתן (הליכוד):

הפלשתינים ראו בעבר את רבת-עמון כמקום הפרלמנט, כעיר בירה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון): לא אנחנו.

מיכאל איתן (הליכוד):

200 נכבדים פלשתינים גרסו כך בשנת 1949 או 1950.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון): הם לא ייצגו אותנו.

אליקים העצני (התחיה):

חבר הכנסת טובי מדבר על הקומוניסטים.

היו"ר נ' מסאלחה:

רבותי, לדעתי הוויכוח הוא היסטורי, והוא ימשך. הוא לפעמים גם אידיאולוגי, חבר הכנסת מיכאל איתן — בינך לבין חבר הכנסת טובי. זה לגיטימי לגמרי.

זלמן שובל (הליכוד):

אבל הוא רוצה לעזוב את הכנסת. איך נמשיך להתווכח אתו?

היו"ר נ' מסאלחה:

יש חברי כנסת חדשים.

מיכאל איתן (הליכוד):

ייקח להם עוד הרבה זמן להשתפשף עד שיהיו כמו חבר הכנסת טובי.

היו"ר נ' מסאלחה:

זה נכון. גם אני מצטער שהוא הולך. לכולנו ייקח זמן.

רשות הדיבור לחבר הכנסת אלי דיין — הוא ביקש רשות הדיבור אבל הוא איננו. חבר הכנסת אליקים העצני, עכשיו תהיה לך הזדמנות טובה יותר לדבר, בבקשה; אחריו — חבר הכנסת חסיין פארוס, ואחריו — חבר הכנסת רפאל איתן.

אליקים העצני (התחיה):

כבוד היישראש, חברי הכנסת, כאשר אנחנו באים להתאחד עכשיו מסביב לירושלים, כדאי שנזכור שאין הבדל ואין חציצה בין יש"ע לבין ירושלים. גם מי שהיה מוכן להפקיר את יש"ע גילה מהר מאוד כי בעיני ירדנים אמריקנים, השכונות היהודיות של ירושלים המזרחית היו כל העת "התנחלויות". כך יוצא, שירושלים מגינה על יש"ע כמו שיש"ע מגינה על ירושלים.

שום "פתרון מדיני" ביש"ע, נוסח פרס-רבין, לא ייכון בלי שנפקיר גם את ירושלים. על כן, מי שדבק בירושלים כאמת ובתמים, הוא יחזיק גם ביש"ע. מפלגות השמאל הישראלי כבר הבינו זאת והן משלימות עם ירושלים כבירת פלשתי.

על כן אני מבקש "להזהיר" את אנשי המערך, ואני שמח שחבר הכנסת שלמה הלל נמצא כאן, ואני מכבד אותו מאוד על ההצעה שהביא לכנסת: דעו והבינו מה אתם עושים. כאשר תבציעו כאן למען ירושלים, אתם מנצחים את שלטון ישראל ביש"ע, ועל כך תבורכו.

אדרבה, שאלו את חברי הכנסת הערבים היושבים כאן עמנו בכנסת — ושמענו זאת רק כרגע — האם ניתן להפריד? האם מורכב ורובכם ערפאת ויותר על ירושלים כבירת פלשתי? אתם תוותרו? התשובה כמובן שלילית.

הסורית, עתידה הפלה. אפילו הנרי קיסינג'ר אמר פעם: מי שנסמך להשיג ביטחון על-ידי איומים נגד השכנים, ישיג בסופו של דבר את ההיפך. התחבאות מאחורי אמירת השקר, שכל העולם נגדנו, לא תעזור.

מדיניות ממשלת ישראל היא המנוגדת לרצון כל העולם, כל העמים, מנוגדת לשלום, מנוגדת לאינטרסים החיוניים של עם ישראל. אזורנו, אזור המזרח התיכון, נהפך, בין השאר, לתחנת ניסיונות, לא לצמיחת זנים חדשים וטובים, אלא לעיכוב צמיחתו של עץ היות, השלום, ולעקירתו בגלל מדיניות הכיבוש והסיפוח.

חברי הכנסת, אנו רואים חשיבות רבה בירושלים וברמת-הגולן. חשיבות הנובעת מערכם של מקומות אלו לאנשים החיים בהם וסביבם, משני העמים, ואנו מקדשים את חיי התושבים. על כן אנו מאמינים שלא במלחמה יוכרע גורל שטחים אלו, אלא כמשא-ומתן שבסיסו פשרה, פשרה שתחזיר את השטחים שנכבשו ביוני 1967 לידי אלו שמהם נלקחו, פשרה שתבטיח שכונות טובה, שכונות בטוחה, מעבר חופשי והפסקת העימותים האלימים. אם כן, פשרה שהיא שילוב של חלוקה ושל שיתוף, פשרה של שלום.

היו"ר נ' מסאלחה:

חבר הכנסת נפאע, חבר הכנסת מיכאל איתן רוצה לשאול אותך שאלה, בבקשה.

מיכאל איתן (הליכוד):

דיברת על ירושלים בירתו של העם הפלשתיני.

מוחמד נפאע (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

שני חלקיה של ירושלים, ירושלים המערבית היא בירת מדינת ישראל. ירושלים המזרחית הערבית היא בירת המדינה הפלשתינית שתקום.

מיכאל איתן (הליכוד):

איך זה קורה, שלפני 1967, כל הפלשתינים שגרו ביהודה ובשומרון, ואתה, שגרת בארץ-ישראל, במדינת ישראל, לא דרשתם כל הזמן ולא נלחמתם להקים את הבירה שלכם בירושלים המזרחית? להיפך, הבירה שלכם היתה רבת-עמון, שם היה הפרלמנט.

מוחמד נפאע (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אני חושב שאנחנו חיים בזמן מבורך, ועלינו לנצל אותו, שיש מי שרוצה בשלום ויש מי שמושיט יד לשלום, שיש מי שרוצה לדבר על ישראל בגבולות 1967 עם החלק המערבי של ירושלים כבירת מדינת ישראל ועל הקמת מדינה פלשתינית כשטחים הכבושים עם ירושלים המזרחית כבירתה. זה לא היה בעבר.

אבל למה מאשימים את מדינות ערב? מה היו בעבר העמדות של ממשלות ישראל ומה העמדה של הממשלה היום? היום כל המדינות הערביות, כל העולם, האומות המאוחדות, לכולם יש אותה הצעה, אותו פתרון. אבל אנחנו סותמים את אוזנינו ולא מקשיבים. גם כאשר יש היום איתות מצדה של סוריה, שתי המפלגות הגדולות ביותר מתאחדות סביב דבר מסוים ביותר. תודה רבה.

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה לחבר הכנסת מוחמד נפאע.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

סליחה, גם לפני 1967 אנחנו תבענו הקמת מדינה פלשתינית כפתרון וכדרך לשלום. אם אתה שואל אותנו, זו התשובה.

חוכרת כ"ג. ישיבה קס"ט

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר —

של פייצל אליחסייני. מחמל נפשם של כמה מחברי הכנסת כאן? אנחנו ביקרנו את הברטים — אנחנו גרועים מהם עשרת מונים.

והוא הדין בגולן. חבר הכנסת הלל, סוריה תאפשר "תהליך מדיני"? תפעיל בטובך את ההיגיון. היא תעשה זאת בלי שתקבל את הגריר האחרון בגולן כפי שקיבל סאראת בשעתו? הלוואי די שהיא תשלח מרצח אחד מאלפי המרצחים הסרים למרותה, כדי לשים קץ בכדור אחד לכל התהליך.

אברשה טמיר אומר בימים אלה, וזה פורסם ב"ידיעות אחרונות" כ"ג בחודש, ואני מצטט: "גם למדנו די והותר ששלוש עם ירדן והעם הפלשתיני מותנה במשא-ומתן ישיר בחסות ועידת שלום בין-לאומית שבה תשתלב גם סוריה". והרי הוא שליחו של פרס.

שפי גבאי מספר, שבכפסגת מובארק-אסד נדון צירוף סוריה למשא-ומתן על שלום במזרח התיכון — נסיגת ישראל מן הגולן, הסנטור האמריקני ספקטור מוסר: נרמול היחסים עם ישראל תמורת הסדר בחסות המעצמות. קרי נסיגה. חבר הכנסת שמעון פרס מכשר לנו בימים אלה שסוריה מוכנה לפירוק הגולן. הוא סתם ולא פירש, והמתישבים היהודים התמימים בגולן אמרו: פירוק לא מספיק. הם לא הבינו כלל שאדון פרס, ד"ר פרס האורתופד מביא להם זוג קביום במקום — — —

הי"ר נ' מסאלחה:

חבר הכנסת העצני, אני מבקש ממך: בלי מלים מעליבות.

אליקים העצני (התחיה):

אורתופד זה — — —

הי"ר נ' מסאלחה:

הרי הוא לא אורתופד.

אליקים העצני (התחיה):

סליחה, תשמע את המשל עד הסוף ולא תבוא בטענות.

ד"ר פרס האורתופד מביא להם זוג קביום במקום הרגל, לא בתוספת לרגל. כשהוא מדבר על פירוק, פירושו של דבר: למסור לסוריה ולפרו. הם לא הבינו את זה כלל, בתמימותם.

אני מצטט מדברי חבר מפלגתו המפורסם של חבר הכנסת הלל, אבא אבן, ב"דבר" מיוני 1984: "שאלה: תהיו מוכנים להחזיר נתחים מרמת-הגולן אף אם יהיו שם יישובים יהודיים? תשובה: כן. התרגלנו יותר מדי לחיות בגטו עם גבולות הרמטיים. אפשר להיות גבול. אין צורך להיות אנשים, יחיו תחת מלכותו של אסד. אם ההנחה שזה שלום, זה לא כל כך גורא". הוא אומר — מפלגת העבודה.

בגולן היו לנו בשנת — — —

עדנה סולודר (המערך):

מי זה אומר?

אליקים העצני (התחיה):

אבא אבן, אני מצטט מעיתון "דבר" מ"ב ביוני 1984. הוא לא חזר למוטב. הוא לא כמו כינור או יין ישן, הולך וטוב עם הגיל: להיפך.

בגולן היו לפני 1967 100,000 סורים. היום טרם הגענו לרכבה של יהודים. מדוע? יש כספים למטרות ייחודיות, הגולן כנראה אינו ייחודי. מי שאינו רוצה במס שפתיים יתכבד נא ויקצב עשרות מיליונים מיד, כפי שהציעו כאן. בתקציב הזה, לתיעוש הגולן, רק תיעוש, ואם לא כן, לא יהיה אכלוס, בגלל הריחוק.

אני הקשבתי רכ"קשב לוויכוח של סיעות השמאל כאן עם ראש הממשלה שמיר על יוזמת השלום שלו. ראיתי שהשכילו לנתח את המצב הפוליטי בהיגיון חד כתער, שבחירות כיש"ע חייבות להוביל למדינה פלשתינית, שאין פרטנרים פלשתינים שאינם אש"ף, שבבחירות חייבים להיבחר ערפאת ומרעיו ואין אפשרות למנוע זאת, אם תהיינה בחירות.

אבל כאשר מנתחים באותו ההיגיון את המצב של ירושלים וישי"ע, רואים שאין אפשרות להפריד. אי-אפשר להפיק גריר אחד כיש"ע בלי שיהיה "פתרון מדיני", זאת אומרת פתרון כירורגי אמפוטטיבי גם בירושלים. כי ירושלים היא העיקר וישי"ע הטפל בעיניהם.

לו הייתם שולחים אותי אל המלך פאהד בסעודיה להציע לו את ירושלים ולהשאיר בידינו את חברון, זה היה קל יותר מאשר שאנחנו נחזיק בירושלים והוא ייקח את חברון או את שכם, שהוא לא יודע מה הן בכלל.

שלמה הלל (המערך):

לכן אנחנו לא שולחים אותך. אותנו לא מעניין המחנה בכלאטה — — —

אליקים העצני (התחיה):

אותך לא מעניין. כל הכבוד. אבל אני אומר שמתוך שלא לשמה בא לשמה — תדבק בירושלים בכל כוחך ואני אשב בחברון לנצח everybody will be happy.

אני גם רוצה לומר לחבר הכנסת מיכאל איתן, שלא ישלה את עצמו. התאחדות מסביב לירושלים בלבד לא תשאיר את ירושלים כקורפוס ספרטוס. התוצאה היא שירושלים, באורח בלתי נמנע, תגן על ישי"ע יהודית.

מורה מדווחת לגבי ירושלים, שהיא נהגה לקחת את תלמידיה לטיולים לבריכת השילוח, למעיין הגיחון, לנחל קדרון, ל"יד אבשלום" — היום המשטרה אוסרת זאת. בניגוד לכך, עדיין אפשר היום לטייל, וגם מטיילים, ליריחו, לארמונות החשמונאים ולהרדיון, ואילו המצב בירושלים, בתחומים רבים, גרוע יותר. לתשומת לבכם.

רבותי, הפקרת ירושלים התחילה בהר-הבית. משם ירדה והתפשטה על פני כל העיר. כל מכונת שנשרפה היום במערב-העיר היא תוצאה של השתלשלות שהתחילה בהפקרת הר-הבית. צריך לומר זאת כאן. כל מזרח-ירושלים היא היום מאורת פריצים של פלשתינ חבלנית רצחנית שבדרך. הכסף החבלני מחולק שם למימון האינתיפאדה. הרעל האנטי-יהודי והאנטי-ציוני מופץ בתיאטרון "אליחכואתי" בירושלים. ארבעה עיתונים של ארגון המרצחים הערפאתי מופיעים שם יום-יום. אגודות, איגודים מקצועיים, מכונים ממנים שונים, גופים של ארגון הרצח מופיעים בירושלים כאין מפריע ויד החוק איננה מושיעה.

שר המשפטים של הליכוד מופיע כאן שוב ושוב ומטהר את השרץ עלידי הטלת האחריות על היועץ המשפטי לממשלה ורוחץ בניקיון כפיו. אבל הוא אחראי כאן פרלמנטרית להפיכת מזרח-ירושלים היום לכירת פלשתינ, וזה שיין לנושא שאנחנו מדברים עליו. המועצה המוסלמית היום היא מעל החוק. הפתח למנהרת החשמונאים סגור, כי כך רוצה המועצה המוסלמית. ושר הדתות שותף. סרי נוסיעה הוא מעל החוק, רדואן אברעיש הוא מעל החוק, פייצל אליחסייני הוא מעל החוק.

מי יגלה עפר מעיניהם של הנציבים העליונים הברטים, אשר כן גירשו את הוועד הערבי העליון, בין היתר את קרובי

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר —

עדנה סולודר (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, הדין שאנו מקיימים הוא, לעניות דעתי, אחד הדינים החשובים, משום שאנחנו עוסקים, לפי הצעתו של חבר הכנסת שלמה הלל, בשני סוגיות. האחת היא סוגיה לאומית ממדרגה ראשונה והאחרת היא סוגיה ביטחונית ממדרגה ראשונה, והקו המחבר ביניהן, גם עקרונות וגם פיסית, גיאוגרפית ופוליטית, אינו מקרי — הגולן וירושלים.

בהצעתו לסדר-היום אמר חבר הכנסת שלמה הלל, שהוא מבין — ואכן הוא הביא את עמדתה של מפלגת העבודה בסוגיה זאת, אני משוכנעת, שכל דברי הם על דעת מפלגת העבודה, לפחות כפי שהם כתובים במציעה ובהחלטותיה.

אתחיל בנושא ירושלים. ירושלים איננה בירה מקרית של עם ישראל. עם ישראל לדורותיו, בכל אלפי שנות גלותו העלה את ירושלים על ראש שמחתו ועל ראש צערו.

אף כי אינני אדם המקיים אורח חיים דתי, אין לי ספק שהכמיהה לירושלים, הדאגה לירושלים, האמונה באפשרות להגיע לירושלים בירת ישראל, גם בשנות גלותנו, הן מהדברים המרכזיים שהחזיקו את קיומו של עם ישראל כעם.

זכינו וירושלים, אומנם בדרך של מלחמה, מלחמת מגן — ועוד אומר על זה משהו — לא נכבשה אלא שוחררה, אוחדה והפכה דה-יורה, באופן מעשי לבירת ישראל. נדמה לי שאין כעם היושב בציון, בוודאי לא בקשת הפוליטית המפלגתית משמאל לימין, או מיונים לנצים, למעט אולי חברים מספר ממפלגות שאולי אינן ציוניות ואולי אינן בבית הזה, מישו שיקום ויערער על העניין הזה, שיערער על ריבונותה, על מרכוזיה ועל היותה של ירושלים בירת ישראל לנצח נצחים.

ב־13 בדצמבר 1949, כאשר היה ערער של האומות לגבי ירושלים, מערב-ירושלים ולא כל ירושלים, הציג בן-גוריון, שהכנסת ומשרדי הממשלה יקבעו את מושבם בירושלים. הכנסת קיבלה את ההצעה, והתכנסה לראשונה בירושלים ב־27 בדצמבר 1949. בהצעתו הבכירה בן-גוריון את הקונסנזוס הלאומי בסוגיית ירושלים ואמר: "מאז כינון הממשלה הזמנית העמדת הדאגה לשלומה, ביטחונה וחיוקה הכלכלי של ירושלים במרכז דאגותינו. בסערת המלחמה, כשירושלים היתה נתונה במצור, היינו נאלצים לקבוע זמנית מושב הממשלה בקריה על-יד תל-אביב. אולם למדינת ישראל היתה ותהיה רק בירה אחת — ירושלים הנצחית. כך היה הדבר מלפני שלושת אלפים שנה וכך זה יהיה כפי שאנו מאמינים עד סוף כל הדורות", ואני מוסיפה — אמן. נדמה לי שאין צורך במלה נוספת. מפלגת העבודה היא מפלגתו של דוד בן-גוריון.

אינני רוצה לחלק את העם הזה בין מי שלחם על ירושלים ובין מי שלחם במקומות אחרים. כולנו, בסערת הקרב במלחמת מגן, כפי שאמרתי, שנכפתה עלינו, הנענו לירושלים. גם אמרתי, ירושלים לא נכבשה, היא שוחררה ואוחדה. מאז ניתנה לנו האפשרות לראות בירושלים המאוחדת בירת ישראל.

חוק ירושלים — ואינני רוצה להיכנס לוויכוח, אם החוק תורם או גורע מעצם המעשה — אבל לחוק ירושלים היתה משמעות. חוק ירושלים התקבל ב־1980, ומאז מה שהיה דה-פקטו הפך גם דה-יורה, אני חושבת, שאיש לא יכול לקחת מאתנו, שום מדינה לא יכולה לקחת מאתנו את הזכות להכיר בירושלים כבירת ישראל, דבר שהוא בדרך כלל מעניינה של המדינה לקבוע את בירתה, בין שארצות אחרות, וכיניהן הטובות שבידידותנו, מכירות, מקבלות זאת ובין שלא. וכבר

ביישובים יהודיים ביש"ע החיעוש לא כל כך חיוני. מפני שאנחנו צמודים למרכזי התעשייה של ישראל הקטנה. בגולן אי-אפשר להגיע לאכלוס יהודי אלא בהשקעות מסיביות.

לגבי ירושלים: מי שאינו רוצה להסתפק במס שפתיים לגבי ירושלים יקים נא מייד חגורה צפופה של יישובים עבריים, ברדיוס של 40 עד 50 קילומטר, שעה נסיעה, על מנת שיתקיים בנו הפסוק "ויהודה לעולם תשב וירושלים לדור ודור".

הי"ר נ' מסאלחה:

תודה לחבר הכנסת אליקים העצני. אני מבין שמפ"ם ויתרה. רשות הדיבור לחבר הכנסת רפאל איתן, ואחריו — לחברת הכנסת עדנה סולודר.

רפאל איתן (צומת):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ירושלים, שעד מלחמת העצמאות היתה בירתו של העם היהודי בתודעה, בכמיהה ובתקווה, הפכה לבירה לאחר קום המדינה, אבל בירה חצויה, ולאחר מלחמת ששת-הימים — לבירה שלמה ומאוחדת.

העולם אינו מכיר בעובדה זו, אולי כי אין הנוצרים והמוסלמים משלימים עם העובדה, שהמקומות הקדושים לכל הדתות נמצאים בשליטתנו, אף שמאז 1967 חופש התנועה והגישה למקומות הקדושים רב לאין ערוך ובלתי מוגבל בהשוואה לכל תקופה אחרת מאז חורבן בית-שני.

אם כן, ירושלים מאוחדת ובשליטתנו. מצב זה מותנה בכוחנו להדוף כל לחץ מכל צד שהוא ולהיות נכונים ומוכנים להילחם על בירתנו, שאין דוגמתה בעולם כולו — במרכזיותה ובקדושתה זה 3,000 שנה.

בזמן האחרון מחלקים ציונים ומוזכרים נשכחות על לוחמי ירושלים לדורותיהם. אני מציע לכל אלה להצטנע קמעה, כי למטעב ההיסטוריה הקצרה הזאת שני צדדים, שאחד מהם מנסים לשכוח ולהשכיח, ואלה המונים את אלה שלא היו מוטב שייזכרו במחדליהם האישיים, בשגיאיותיהם הרות האסון במלחמת העצמאות בירושלים ובסכיכתה.

כותרת הדין — עמדת מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן — אינה תואמת את תוכן ההתנהגות של מפלגה זו, שדיכאה ומדכאת את ההתיישבות בכל חלקי ארץ-ישראל, מפלגה שגרמה במחדליה להתמוטטות ההתיישבות העובדת, מפלגה שראשיה מוכנים לנסוע לגוש-עציון בברכין רדני, מפלגה שבמעשיה מגבירה את תקוות הערבים למדינה פלשתינית, מפלגה שתורמה ותורמת להכפשת כבודנו הלאומי כלפי חוץ, מפלגה הרוגלת ב"תהליך שלום" שמקרב מלחמה, מפלגה המתעלמת מתוך עיוורון מוחלט מתהליך התגבשותה של חזית מזרחית, מפלגה שנפלה שבי לאשליות ולהזיות.

מי יודע מהי מדיניותה של מפלגה זו, וכאיזה עניין, ומי יכול לדעת לאיזה אסון תוליד את המדינה המפלגה, שפעם היתה ציונית לאומית והיום מוותרת על חלקי ארץ-ישראל לאויביה של המדינה, לאלה השואפים להשמירה, תוך ניהול מדיניות של התרפסות והתבטלות המזכירות את הגלות, ואולי לא הצליחו להשתחרר מהמטלטלות ההיא. לו לפחות היו סוחרים ממולחים, היו גם קונים ולא רק מוכרים, אבל הם אינם כאלה. תודה.

הי"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת רפאל איתן. אני קורא לחברת הכנסת עדנה סולודר.

חוכרת כ"ג, ישיבה קס"ט

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר —

ברשותך, היושב-ראש, תן לי עוד רגע אחד — — —

הי"ר מ' וירשובסקי:

את כבר עברת. נתתי לך יותר.

עדנה סולודר (המערך):

קודמי קיבלו יותר מ-20 דקות.

הי"ר מ' וירשובסקי:

אינני יודע מה עשה קודמי. אם את צריכה דקה אחת, בבקשה.

עדנה סולודר (המערך):

אינני יכולה שלא להגיב כאן, מעל הבמה הזאת, על מחזה האבסורד שהתרחש אתמול באינטריוו הכדורסל ביד-אליהו. ומדוע? אנחנו מדברים על נושאים של השלום, והנושא של הגולן והנושא של ירושלים קשורים לנושא השלום. אני חושבת שאנחנו, כחברי הכנסת, שהיא מוסד פרלמנטרי בארץ דמוקרטית, איננו יכולים לעבור בשתיקה על מחזה, שבו כל הארץ דוממת למוצא פיו של רב חשוב, נכבד, גדול בחורה, כל הכבוד. אבל הוא בעצם מכריע את גורלנו כשעה שאנחנו חיים באורחות חיים דמוקרטיים. את התגובה שלי על הביקורת שלוחת הרסן, שבאה אלי מכאן, אבל היא היתה ביקורת שלוחת רסן כלפי המגזר שלי, אני אשאיר להודמנות אחרת. יש לי פה, יש לי עט, כבר השתמשתי בו. צר לי שאני, המכבדת את המגזר הדתי וחושבת שאנחנו צריכים לעשות כל מאמץ לחיים משותפים, לא זוכה ואותו יחס מהמגזר הדתי. אם אנחנו רוצים לחיות יחד, חייבים גם לכבד זה את זה. על כל פנים, אני ותנועתי איננו זקוקים להכשר מהרב שך — לא בעבר, לא בהווה ולא בעתיד. תודה.

הי"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחברת הכנסת סולודר. רשות הדיבור לחבר הכנסת יאיר שפרינצק. אחריו — לחבר הכנסת רן כהן, ואחריו — לחבר הכנסת אמנון רובינשטיין.

יאיר שפרינצק (מולדת):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, מכל הדברים החשובים שנאמרו בדיון הזה מעניינים אותי דברי הפותח, חבר הכנסת שלמה הלל. כותרת הצעתו לסדר-היום כשלעצמה — "עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן" — היתה עשויה ליצור את הרושם שצפויה לנו הרצאה אינפורמטיבית, ואולי סניגוריה על מדיניות מפלגת העבודה לנוכח ביקורת הנמתחת עליה מצד יריבים. אך עד מהרה הזדקר אופיים הפולמי הפנימי של הדברים, שיש בהם קריאת תיגר של הדובר על אותם חברי מפלגתו אשר לדעתו מוליכים אותה בדרך-לא-דרך.

וכך אמר בפתח דבריו: "ביקשתי להציג את עמדותיה של מפלגת העבודה משום שיש בזמן האחרון לא מעט טשטוש, אי-הבנות, דיבור וברבור שיש בהם כדי לפגוע, כאמור, לא רק במפלגת העבודה אלא בעמדותיה של המדינה. כי אם מטעמה של מפלגת העבודה אין הדברים נשמעים בצורה כהירה, מה יגידו אזובי הקיר?"

לא קשה לנחש אל מי מתכוון חבר הכנסת הלל, מי הם חברי מפלגתו המדברים כשמה בצורה "לא כהירה" ודבריהם עלולים לפגוע במדינה? ומי הם "אזובי הקיר"? אם לא אנשי הכוזב שאת חסדם מבקש מר פרס בריצת האמוק שלו אל כס ראש הממשלה?

אדוני היושב-ראש, שלמה הלל הוא איש רב פעלים ועתיר זכויות, ובהקשר של הדיון הזה אינני יכול שלא להזכיר לטוב

נאמר, יכול שיהיה ויכוח גם בין ידידים, ויש ויכוח בינינו לבין ארצות-הברית על השאלה הזאת. אולי זה ויכוח לגיטימי, אבל אנחנו לא נשנה את עמדותינו בגלל הוויכוח הזה.

אני חושבת, שלא יעלה על הדעת למנוע מיהודים העולים לישראל להתיישב בירושלים על כל חלקיה לאחר שאפלי שנים בגלות הם כמה לירושלים, ואולי היא היתה הסיבה לבואם לישראל. הרי לא אחת אומרים — נעלה לירושלים, לא נעלה רק לישראל. לכן אני חושבת, שאין על זה ויכוח, לא יכול להיות על זה ויכוח. לא יכולה להיות מעורבות מבחון בעניין הזה, וגם אי-אפשר להכליל את ירושלים בהתנחלויות כאלה ואחרות. אינני רוצה להרבות בזה.

אני רוצה לומר מלים מספר בנושא הגולן. היתה לי הזכות ללוות את הגולן מראשית ההתיישבות בו, מראשית אחיזתנו בו. שמעתי כאן את נאומו של חבר הכנסת נפאע, ואינני מקבלת את עמדותיו. מי שחי בצלו של הגולן עשרות שנים, מאז מלחמת העצמאות: מי שעלה לגולן — לדעתך במקרה, לדעתי הצלחנו לשכנע את מעצבי המדיניות לעשות את המעשה — וראה את קני התותחים ואת הבונקרים, את הגולן הריק מירוק, את הגולן הריק כמעט מיישובים, שכל-יכולו יש לו יעד אחד — לא לתת לחיות לגבי היישובים למטה: מי שחווה שנים של חוסר אפשרות להרים ראש — אם באצבע-הגליל ובעמק-החולה ואם בצפון עמק-הירדן, בצפון הכינרת ובמזרח — יודע להעריך את חיוניותו של הגולן לביטחונה של ישראל.

מוחמד נפאע (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אבל למה מתחילים — — —

עדנה סולודר (המערך):

חבר הכנסת נפאע, אין לי הרבה זמן ואינני רוצה לכזוב אותו על קריאות ביניים. אני מוכנה להתווכח אתך אחר-כך.

חברים מהליכוד תקפו אותנו על כך, שלא כל מפלגת העבודה הצביעה על חוק הגולן. אני רוצה לומר שזה מקרה, כי, כזכור, החוק הובא כמהירות. אבל, איש לא ישלול ממפלגת העבודה את היותה חלוצת ההתיישבות בגולן. מרבית היישובים בגולן הם יישובים שנוצרו על-ידי מפלגת העבודה.

אני רוצה לומר עוד דבר: בגולן היתה אחוזה בין המפלגות ובין המתיישבים משמאל ומימין, דתים וחילונים. אני זוכרת איך ישבנו במקלט של מרום-גולן עם אנשי קשת ורמת-גמישים. הייתי אז מזכירת הקיבוץ המאוחד. אני זוכרת איך ישבו אנשי רמת-גמישים חצי שנה במרום-הגולן. סיענו זה לזה. כך זה עד היום. עד היום הגולן הוא כחטיבה אחת כאמת מבחינת אחוות המתיישבים, ואני מקווה שכן יישאר.

הבעיה אינה רק לחלום ולהכות שורש, וגם לא רק הבעיה הכלכלית, אם כי היא חשובה מאוד מאוד, מפני שבשביל חלומות ושוורשים צריך גם פרנסה. אנשים בריחוק כזה ובתנאים כאלה אינם יכולים לחיות ללא פרנסה. אני חושבת שעיקר התמיכה צריכה לבוא על-ידי הגב הציבורי. ידעתי אנשי הגולן שיש מאחוריהם גב ציבורי, שלא ייתן להחזיר את הגולן.

אני כעד משא-ומתן לכשיבוא. את השמיעות על אסד כבר שמענו פעמים רבות. אבל אסד, בתנאים שלו למשא-ומתן, כבר הציב את התנאי: גולן מפורז. כל נשכת את העניין הזה. לתנאי הזה אינני מוכנה להסכים.

לכן הבעיה איננה רק הצהרות, והצהרות הן חשובות. הבעיה היום היא ביסוסו של הגולן — הבאת עולים לגולן ומתן הרגשת תמיכה ליישובי הגולן.

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחזקותה של העיר —

בקיאם בגיאוגרפיה של ארץ-ישראל, שטחים רחבי ידיים, ומעטים מאוד יודעים ששטחם של כלי יהודה ושומרון אינו עולה על החלק השמונה-עשר משטחה של ממלכת ירדן.

מהדיון הזה עולה, שיש בכנסת הסכמה כללית על הקצבת כספים לחיזוק ולפיתוחן של ירושלים ורמת-הגולן, ודומה שהכך נוטה להכרזה מפורשת שרמת-הגולן, כמוה כירושלים, לא תהיה נושא למשא-ומתן. יש חשיבות לא-פחותה לכך שממשלת ישראל תודיע ברבים שהיא לא תנהל משא-ומתן עם שום גורם על בסיס העיקרון של "שטחים תמורת שלום", אך דומה שאין מנוס מלהביא את ההחלטה על כך להכרעת העם.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. חבר הכנסת רן כהן, ואחריו — חבר הכנסת אלי דיין.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, חברות וחברי הכנסת, ברשותכם אני מבקש לומר תחילה משפט אחד של עלבון וזעם על הדברים שנאמרו אתמול על-ידי הרב שך, שמשום-מה אולי רצה לאחד ונמצא מפלג. אינני יודע מניין לקח את האומץ הבלתי-רצוי לפסול את יהדותם של רוב רובם של בני הארץ הזאת, של אנשים שמקריבים את עצמם לא רק בצבא ולא רק בביטחון, אלא ביום-יום היצירתי של קיומה של הארץ הזאת; כאשר הוא נואם בוועידת מפלגה שאיננה שרה את ה"תקווה", שאיננה מכירה בציונות, שאיננה תורמת ל"יש" הציוני שיצר את הארץ הזאת, את מדינת ישראל, ובנה אותה.

אני חושב שהדברים היו דברים מיותרים, מוזיקים. העובדה שאני מעז לומר את זה היום כאן מעידה שלא חשבון פוליטי או מפלגתי מניע אותי לומר אותם, כי אני עדיין מקווה לאפשרות של הקמת ממשלה שבה ישתתפו חסידיו של הרב שך. אני אומר את זה משום שהמחלוקת היא מחלוקת רוחנית ומוסרית, ולא מחלוקת פוליטית.

לנושא הדיון, אדוני היושב-ראש, שמעתי שנאמרו כאן קודם דברים בלתי אחראיים על עמדתה של תנועתי, תנועת ר"צ. כיוון שאני רוצה לייצג את תנועתי לפי המצע הרשמי שלה, אני מבקש לקרוא את הפרק האחד והיחיד המדבר על ירושלים במצע. הפרק פותח בהגדרה החד-משמעית ביותר האפשרית: ירושלים בירתה של מדינת ישראל לא תחולק עוד. כל מי שדיבר כאן על החלוקה ועל הפילוג מנסה להסתיר את העובדה, שמי שפילג, פיצל, קרע ושיסע את ירושלים בתוכניה, בתוך מציאות הכיבוש, זה אותו שלטון המתקיים בשטחים ובירושלים ללא פתרון של שלום במשך 23 שנים.

באתי לגור בירושלים לפני ארבע שנים, אדוני היושב-ראש, אני אומר לך, שלפני ארבע שנים ירושלים הייתה פתוחה אלף מונים מכפי שהיא פתוחה היום. ירושלים הייתה עיר פלורליסטית אלף מונים יותר מכפי שהיא היום; עיר עם פחות פיגועים, לא רק בין יהודים לערבים אלא גם בין יהודים ליהודים. מי שקרע את ירושלים מנסה היום להסתיר את העובדה שיש לו אחריות כמעט נפשעת למה שנגרם לירושלים הזאת, האחת והיחידה שלנו.

אליקים העצני (התחיה):

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

כן בהחלט, אין שום בעיה. ירושלים, בירתה של מדינת ישראל, לא תחולק עוד. מעמד הקבע של העיר, כפי שייקבע

את מאמרו המזהיר ב"מעריב", מיום 5 בספטמבר 1980, מאמר שכתורתו לבדה — "להחרים מחירי ירושלים" — היתה מזכה אותו מן הסתם, מפיהם של "אזובי הקיר", בתואר "זקוף קומה", כינוי לעגני שהמרכאות המעטרות אותו נועדו להקנות לו את המשמעות של חלשלוש המנסה לפתח שרירים. מאמר מופלא זה לא איבד מחיותו עד עצם היום הזה ויש בו תשובה ניצחת לכל רפי האמונה וחלושי הדעת הסבורים שאין ברירה לישראל אלא להיכנע ללחצים המופעלים עליה מבחוץ.

רבותי חברי הכנסת, יש לזכור ששלמה הלל חבר במפלגת הדוגלת בפשרה טריטוריאלית, וצר לראות שזיקה ארגונית זו גררה אותו להגיד דברים שאינם עולים בקנה אחד עם האמת ההיסטורית. כך הוא אומר: "למדינת ישראל בראשותה של מפלגת העבודה היתה אמינות. לא הרקענו שחקים כאשר עמדנו בראשית המדינה כאשר למטרות ולציפיות של המדינה, אולם כאשר נקבעו הדברים שעליהם אנחנו מתכוונים לעמוד, היה ברור לכל העולם שאכן זוהי כוונתנו. זה מקור העוצמה של המדינה, כאשר בראשה עמדה המפלגה — לא לקבוע דברים בלתי-יריאליים, אבל כאשר היא אמרה על מה אנחנו כן מתכוונים לעמוד, לא היה מי שהטיל ספק בנחישות עמדתה".

חיון מר עלה על שפתי לשמע הדברים האלה, והחיון נעשה מר יותר ככל שהדובר התקרב יותר לאזור הסכנה — הסכנה לאמינותו שלו עצמו כמי שציבור המחונן ביותר אינטלקטואלי, כך קובע חבר הכנסת שלמה הלל:

"הרעה החולה או המפולת באה בעת עליית הליכוד לשלטון בשנת 1977, כאשר מצד אחד נורקה הסכמה הבלתי-יריאלי של 'אף שעל', ומצד שני, רק התחיל המשא-ומתן, וכבר היתה נכונות לוותר על הכול. הסכמי קמפ-דייוויד למעשה קבעו מבחינתה של מדינת ישראל נורמות חדשות שלא היו מקובלות לא עלינו ולא בעולם קודם לכן, שפירושן הנכונות להסכים לתביעות שאנחנו אמרנו שהן פוגעות בביטחונה של ישראל; הנכונות שלנו אז לומר שאנחנו מוכנים לסגת לגבולות הקדומים שלפני מלחמת ששת-הימים ולהיות נכונים לוותר על פתחת-הרפיח ועל כל אותן נקודות שאמרנו שהן בעלות חשיבות ביטחונית. העמדה הזאת של הממשלה בראשות הליכוד היא שקבעה את הנורמות הפוגעות בנו, וכיום יש מצב שאיש לא מאמין לעמדותיה של מדינת ישראל כאשר היא אומרת: אנחנו לא נוותר על הגולן, לא נוותר על אזורי ביטחון, לא נוותר בעניין ירושלים. הנורמות הללו נפגעו אז, בקמפ-דייוויד."

אין זו הפעם הראשונה שדוברי המערך מנסים לגולל את האחריות לנטישת סיני ולעקירת היישובים העבריים שם על הליכוד; אומנם בסתירה להתבטאויות אחרות שלהם, שמהן משתמע כי הם מתפארים בכך שהנסיגה ממעברי המיתלה והגדיד ומסירת שדה הנפט של אבירודוס הן ששללו את הדרך לפינוי סיני ולחווה השלום עם מצרים. שלמה הלל הציל את נפשו בהצבעתו נגד הסכמי קמפ-דייוויד, וגם נימק אותה בנאום יפה בישיבת הכנסת התשיעית שאישרה את ההסכמים. אך עובדה היא שרובם הגדול של חברי הכנסת של המערך הצביעו בעד ההסכמים, ונעשו בכך שותפים שווים לאחריות לאובדן סיני.

אותן "נורמות חדרות" תקפות עד היום, והן מתבטאות ביחסו של המערך ליהודה, לשומרון ולחבל-עזה. כדי להצדיק אותן נזורים במונחי כוכ כ"שליטה בעם זר", "כיבוש" ו"טריטוריות". בעולם יש למלים האלה כוח שכנוע רב. המלה "טריטוריות" מעלה בדעתם של בני אדם, שרובם ככולם אינם

חבורת כ"ג, ישיבה קט"ט

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר —

קראתי אותה מהמצע של ר"צ: ירושלים, בירתה של מדינת ישראל, לא תחולק עוד.

משפט אחרון. אדוני היושב-ראש, לעניות דעתי, כל זמן שלא ייווצר תהליך שלום ולא יתחיל שלום, יימשך הסידור של חלוקת ירושלים באופן מעשי, הסידור של הקרע והשסע בתוך בירושלים באופן מעשי, הסידור של הקרע והשסע בתוך ירושלים לחלקיה השונים, בקרב היהודים, ובין היהודים לערבים, ובקרב הערבים. אם הערבים הפלשתינים יהיו היוזמים את הדיון על ירושלים בתחילת התהליך, זה יהיה סימן שהם לא רוצים שלום. אם אנחנו ניזום זאת, זה יהיה סימן שאנחנו רוצים שלום.

אנחנו רוצים לראות את ירושלים פורחת ומשגשגת. זה יכול להיות מושג רק בתנאי שלום. לכן צריך להתחיל את התהליך הזה מיד. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת רן כהן. רשות הדיבור לחבר הכנסת אלי דיין, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם שריר.

אלי דיין (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנני סבור, שבראש ובראשונה קיים ביסוס משפטי לחפיסתה של ממשלת ישראל, של כל ממשלה עד היום הזה — ואני חושב שבעניין הזה לא היו מעולם חילוקי דעות, ויש קונסנסוס לאומי רחב ביותר — שאכן החלת הריבונות הישראלית על ירושלים כולה איננה עניין של כיבוש או סיפוח: יש לזה ביסוס משפטי, ואני לא ארחיב עליו את הדיבור. אני יכול להפנות למאמרים רבים על ירושלים בהיבטים המשפטיים, שהופצו עליידי מכון ירושלים לחקר ישראל. לדעתנו, אם נכרוך היטב, נמצא שארצות ערב אינן טוענות ברצינות רבה לנושא הזה, שכאילו יש איזו מחלוקת בעניין זה.

לדעתי, כשמעיינים בכל הספרות הקשורה בעניינים האלה לומדים, שאנחנו צריכים להתמודד עם בעיה עיקרית אחת בירושלים, והיא הנושא של המקומות הקדושים. אילו הגדרתי את העניין הזה, הרי אלה הם האינטרסים העיקריים המעוררים מחלוקת ומשמשים לעתים תעמולה נגדנו.

קיים האינטרס הנוצרי, ועיקרו של אינטרס זה, והוא משותף לרוב העדות הנוצריות, הוא שמירה על שלום המקומות הקדושים, שלמותם הפיזית, כבודם, הכתחת החירות, הפולחן והגישה אליהם וכיבוד הזכויות הקיימות, מה שהם קוראים לו הסטטוס-קוו. העדות הנוצריות מצפות בדרך-כלל שהשלטון יגן עליהן, בעיקר על אחת מפני רעותה, ויסכל כל ניסיון לשינוי הסטטוס-קוו במקומות הקדושים.

קיים גם האינטרס המוסלמי. האינטרס הזה יש בו, יש להורות, מזהג של יסודות פוליטיים ורתיים. מצד אחד, אזור המסגדים והרהיבת חושב למקום השלישי בדרגת קדושתו באסלאם. מצד שני, שלטון ישראל בעיר המזרחית מהווה איזה סמל, ואין להתעלם מכך, למפלת מדינות ערב במלחמת ששת-הימים ותזכורת קבע לאחריותה של ירדן לנפילת ירושלים המזרחית.

אנחנו סבורים, שלנוכח הצהרותיהן הרבות של מדינות ערב, כי לא ייתכן שלום בריימא עם ישראל בלי החזרת ירושלים לריבונות ערבית, אנחנו צריכים תמיד להזכיר להן כמה עובדות היסטוריות, ואעמוד רק על האחרונה שבהן. בשנת 1949, במשא-ומתן חשאי שפרטיו נודעו רק לאחרונה, הציעו נציגי ירדן בוועדת שביתת הנשק הישראלית-הירדנית,

בהסכם השלום, יתחשב בזיקות המיוחדות לעיר, דתיות ולאומיות. האם יש מי שמעלה בדעתו, שבירושלים, שבה נמצאים 140,000 ערבים פלשתינים, שיש להם זיקה לעיר, אם דתית, אם לאומית, הם לא יצטרכו לתת את הגושפנקה לכל פתרון שיהיה בירושלים? אבל בירושלים היא בירה פתוחה, היא בירה מאוחדת, היא בירה ללא שום עתיד של חלוקה, על זה — — —

אליקים העצני (התחיה):

היו"ר מ' וירשובסקי:

אתה שאלת והוא השיב לך, כזה נסתיים הוויכוח.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

מרוב היבטים שאתם לא רוצים לפלג את ירושלים, אתם רק מנסים להוכיח עד כמה כולם רוצים לפלג אותה. תהיו באמת מאושרים מהנחת הזאת שאתם רוצים בה.

אדוני היושב-ראש, אני רוצה לומר דבר פשוט מאוד. מי שרוצה שלום, באמת רוצה שלום, בכל שיטה שלפיה הוא רוצה בשלום, ומבקש להתחיל לדבר שלום קודם כול מבטיע ירושלים — והבעיה קיימת, כולם מודים שהבעיה קיימת — נמצא כמי שאינו רוצה שלום. כל ברידעת יודע, שהבעיה של ירושלים היא המורכבת ביותר, הקשה ביותר, מלאה הרגשות ביותר. קרי, כדי להגיע להסכמה מלאה על ירושלים, בין העם בישראל, שיסכים לה רובו ככולו גם העם הפלשתיני, שיסכימו לה גם העמים הערביים, העולם, האחראים לדתות השונות בעולם, כדי שאלו יסכימו וייתנו את הגושפנקה לשלום בירושלים, יצטרך להיווצר אמון, ואמון לא ייווצר בלי שנפתור את הבעיות הקדומות, של זכות העם הערבי הפלשתיני לחיות על-ידינו בשלום ולהגשים את ההגדרה העצמית הזאת תוך מניעת האיום ההדדי, האלימות. בלי שאנחנו ניצור את מרכיבי השלום הקדומים, לא יהיה אפשר להגיע ללב של הבעיה.

שלמה הלל (המערך):

יש איום הדדי?

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

יש איום הדדי, חבר הכנסת הלל. לעניות דעתי, זוהי דעתי ולא דעתך, כאשר באים אנשים ללב לב של חברון, הם מאיימים על כמה אנשים בתוך חברון. אני אומר לך בכל האחריות, שאילו בא מישור לתוך היישוב שבו אני גר, או גרתי, והיה נדחף לי בין המשפחה שלי, הוא היה איום. לעניות דעתי, זה הדבר הטבעי ביותר בעולם. מי שמסתכל על התמונה של מה שקורה במקומות אחרים, בתוך השטחים — זה איום. לא דיברתי על איום בין העמים במובן של איום ישראלי על ירדן; זה לא. דיברתי עכשיו על הקטע הישראלי-פלשתיני, ואתה נכנסת, חבר הכנסת הלל, באמצע דבריי. יש איום הדדי.

יתירה מזו, בוא נאמר את האמת, חבר הכנסת שלמה הלל, נכון לשעה זאת, הם נכבשים על-ידינו ולא אנחנו נכבשים על-ידם. זו בעיה. תסכים אתי שזו בעיה. אתה ואני, כיהודים נאים, לא היינו משלימים בעד שום הון בעולם עם זה שעם אחר יעלוט בנו. היינו רואים בזה לא איום, היינו רואים בזה מימוש של האיום.

אני רוצה לסיים ולומר, אדוני היושב-ראש, שלעניות דעתי, מי שיתחיל בבעיית ירושלים יטרפד את תהליך השלום מתחילתו, והגושפנקה על ירושלים אחת, מאוחדת, שלמה, תצטרך להתקבל כסיכומי של התהליך, אבל כהגדרה שאני

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן: הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משאיומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר —

לדעתי, הבעיה בירושלים היא קודם כול בעיה של כלכלה, של תעסוקה. יש להשוות את המשכנתאות לזוגות צעירים בירושלים למשכנתאות שנותרים לזוגות צעירים ביש"ע.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אתה יודע מה זה "חראם"?

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת ריבלין.

אלי דיין (המערך):

תדאג לזה ששר השיכון יטפל בראש ובראשונה בזה. ראש עיריית ירושלים, טדי קולק, שעשה רבות למען ירושלים, מבקש שיינתנו לזוגות צעירים, במשכנתאות, אותם תנאים הניתנים ביהודה ובשומרון. זוהי תביעה מינימלית.

דבר שני — כלכלת העיר. אין פה פיתוח של מקורות תעסוקה.

ראובן ריבלין (הליכוד):

עכשיו רצת מפה לפה.

אלי דיין (המערך):

זה דבר נוסף. צריך גם את זה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת ריבלין, אני מבקש ממך שלא להפריע בקריאות ביניים ולא לשאול. אם יש שאלה ספציפית לנואם — אתיר לשאול אותה. חבר הכנסת לנדאו, בבקשה.

עוזי לנדאו (הליכוד):

מן העדויות שהוא הביא הוא מצביע על ייחוס בין הערבים ועל אי-בהירות לגבי הריבונות, היינו הריבונות של מי צריכה להיות בירושלים. ניתן להסיק מהציטוטים שהבאת, שהריבונות צריכה להיות ערבית — — —

קריאה:

— — —

עוזי לנדאו (הליכוד):

על כן, איפה אתה מוצא בציטוטים שלך את הביטוי הערבי לכך שהריבונות צריכה להיות שלנו?

אלי דיין (המערך):

לדעתי, הבעיה של פתרון הסכסוך הישראלי-הערבי לא תהיה בנושא ירושלים. אפילו יש השלמה בעניין הזה של ריבונות מלאה שלנו על ירושלים מצד ארצות ערב. לצערי, זמני מוגבל — שמונה דקות. אני אומר, שלדעתי הבעיה שלנו היא לבוא לפתרון הסכסוך בנושאים אחרים, שכן אנחנו מוכנים לוותר ואתם לא מוכנים, שכן אנחנו מוכנים לעשות פשרה ואתם לא מוכנים. לכן בואו לא נעמיד את הסכסוך על העניין הזה. יש קונסנסוס לאומי רחב, ואני אומר שיש גם אסמכתאות.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אם יש קונסנסוס לאומי רחב, אזי נתחיל עם זה?

אלי דיין (המערך):

יש קונסנסוס לאומי רחב, אבל אפילו אם נלך לשיטתו של חבר הכנסת לנדאו, כדי שתרד לגמרי אותה תביעה בעניין ירושלים, אנחנו צריכים לגלות נדיבות, היגיון ופשרה בנושאים אחרים, שיכולים לקדם אותנו וליצור אווירה טובה. אם נלך גם לעניין של הפתרונות במקומות הקדושים במסגרת הפשרה הכוללת עם שכנינו ועם הפלשתינים, אני מאמין שעניין ירושלים לא יעמוד על הפרק.

ישראל תקבל את השליטה בכותל המערבי ובכית-הקברות שכהר-הזיתים בתמורה להחזרת שכונות ערביות מסוימות בירושלים המערבית לירדן. משנת 1949 ואילך לא דרשו מדינות ערב, למעט ירדן, החלת ריבונות ערבית על ירושלים. אלא דגלו בבינאום טריטוריאלי. גם כיום, שום מדינה ערבית, פרט לירדן, אינה תובעת את החזרת ירושלים לריבונות ירדנית, אלא לריבונות ערבית. בדרך-כלל אין הערבים נוקבים בשמו של הריבון הרצוי.

עד לפרשנות המודרנית של הקוראן, במאה ה-20, אין בקוראן ובפרשנותו המסורתית איסור על תפילת יהודים בהר-הבית. נהפוך הוא. קיימות ראיות שעד סוף המאה ה-11, אם לא עד אמצע המאה ה-12, החירו הכליפים המוסלמים ליהודים להקים ולהחזיק בית-כנסת בהר-הבית. רק בפרשנות המודרנית של הקוראן, שהיא בעלת מגמות פוליטיות ברורות, יש איסור על תפילת יהודים בהר-הבית. האיסור מנומק בכך, שעקב סירובם של היהודים להכיר במוחמד ובדתו, הם איבדו את זכויותיהם במקומות הקדושים, והמוסלמים באו במקומם.

לדעתי, היום אין ספק שהאינטרס היהודי בירושלים הוא העמוק והחשוב ביותר בהשוואה לאינטרסים האחרים שמניתי. ירושלים הייתה והינה מאז ומעולם בירתו של העם היהודי, בירה לאומית, רוחנית, מדינית ודתית. מעמד כזה אין לירושלים בשום דת או מדינה אחרת. ביטוי בולט לכך הוא הרהיבת, ראשון במעלה בדרגת קדושתו ליהדות ולעם היהודי.

ראובן ריבלין (הליכוד):

ובגלל זה הם יותר?

אלי דיין (המערך):

לא. ולכן, לדעתי, כפי שאמרתי בתחילה, האינטרס היהודי הוא האינטרס המבוסס ביותר, העמוק ביותר, וגם התביעות מארצות ערב בעניין הזה — אני חושב שהן יותר תלכנה לפשרה בנושא המקומות הקדושים.

עוזי לנדאו (הליכוד):

על מה אתה מבסס את הדברים שלך?

אלי דיין (המערך):

אני מבסס זאת גם על סמך התביעות שלהם, כפי שהבאתי, גם במשאיומתן החשאי. ולדעתי, קיימת איוו השלמה בעולם הערבי כולו עם עניין ירושלים, פרט לנושא של המקומות הקדושים.

עוזי לנדאו (הליכוד):

איפה אתה מראה את ההשלמה הזאת?

אלי דיין (המערך):

הבאתי דברים גם מהמשאיומתן, ויש עוד משאיומת ב-1949, ויש משאים-ומתנים נוספים.

ראובן ריבלין (הליכוד):

האם אתה יודע מה קרה לזה שנשא-ונתן? בפרק הבא תקרא מה קרה לו.

אלי דיין (המערך):

אני חושב שדווקא לנו אסור להעלות שאלות בעניין זה.

ראובן ריבלין (הליכוד):

חבר הכנסת הלל יסביר לך.

אלי דיין (המערך):

אסור לנו להעלות שאלות בעניין זה. לדעתי, אנחנו צריכים לרכז את המאמצים שלנו בחיווקה של ירושלים, כפיתוחה.

חוברת כ"ג, ישיבה קס"ט

— עמדותיה של מפלגת העבודה לגבי בעיית ירושלים ורמת-הגולן; הצורך בהחלטת כנסת בדבר איסור משא-ומתן על שינוי כלשהו בריבונותה המלאה של ישראל על ירושלים ועל אחדותה של העיר; מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת; תא סטודנטים של "בני הכפר" (תל"ם — תנועה לאומית מתקדמת) באוניברסיטה העברית בירושלים —

תקדם את השלום. בשום מקום בעולם לא פתרו דבר חלוקה, גדרות ומחיצות. אלא ההיפך. והדוגמה האחרונה לכך היא, כמובן, חומת ברלין אשר נפלה. ביום אחד קרסה ברעם אדיר.

בירושלים, אדוני היושב-ראש, יש ריכוז כה גדול של בתי-כנסת, בתי-מדרש, כוללים ומוסדות דת ומוסדות לימוד אחרים. בהזמנות זו הייתי רוצה לומר כאדם חילוני וליברלי המעריך ומוקיר ומחשיב את הדת, ואת אלה שעושים את חייהם קודש לדת, ואני נותן גם דוגמה אישית בבית שלי. שדבריו של הרב שך אמש לא תרמו להבנה בין חלקי העם, בין החילונים ובין הדתיים. אני חושש שמא הדיו של הנאום הזה עוד יישמעו בקולות צורמניים במשך תקופה ארוכה.

למעשה, כמי שתומך בממשלה ליכוד אני צריך לברך על הדברים הללו, אך אני חש עצבות גדולה לנוכח המחזה המתחולל לנגד עינינו. פיהם של רבים חסום בגלל הימים הנוראים העוברים עלינו עם מעשה מרכבת הממשלה. לולא כך היינו עדים להתפרצות של ויכוח מר שיכול להוליד שנאת אחים.

הנאום אמש לא תרם לאהבת ישראל. אני מבין לרווח ולכאבו של הרב, אך אני עדיין זוכר את הימים של נעורי שהצטיינו בשנאת הציבור החרדי. הגענו כיום, תודה לאל, למידת הבנה גדולה יותר, שנחנה לנו את התקווה לאיחוי קרעי העם. הנאום של אמש, לצערי, וימים יגידו, יכול לתרום להעמקת הקרע, ולא לאיחוי.

ירושלים, רבותי חברי הכנסת, אינה עומדת בפני סכנת חלוקה. שום ממשלה ושום יהודי, כל עוד נשמת חיים באפו, לא ייתן שזה יתרחש. אבל הבה נמעיט בהצהרות גורבה במעשים, ואז גם הגויים לא יעלו איווולת כזאת על דעתם.

השמועות שנשמעו לאחרונה על הרצון לפתוח בשיחות שלום עם נשיא סוריה, יש לקדם ברצון ובסיפוק. אם זה יתרחש, וכולנו חפילה שאכן כך זה יהיה, תאמר הכנסת בכיור לפני התחלת השיחות את דעתה, ששלום — כן: פשרה בשטחים — לא, בשום צורה ובשום אופן. סוריה זקוקה לשלום לא פחות מישראל. עבור מטבע השלום נשלם במטבע השלום, לרווחתם ולשלומם של כלל התושבים.

לממשלת ישראל, אדוני היושב-ראש, לגורמים העירוניים ולמועצות המקומיות יש לתת הכלים על-מנת להרכות בבנייה ובעשייה בירושלים ובגולן. זו תהיה תשובתנו הטובה ביותר בכל דיון וויכוח בארץ ובחוץ-לארץ.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת אברהם שריר. בזה נפסק היום הדיון בנושא הזה. אנחנו נמשיך בו מחר.

1. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו"ר מ' וירשובסקי:

הודעה לסגנית מזכיר הכנסת.

סגנית מזכיר הכנסת ש' כרם:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבדת להודיע כי הונחה היום

2. תא סטודנטים של "בני הכפר" (תל"ם — תנועה לאומית מתקדמת)

באוניברסיטה העברית בירושלים*

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לנושא הבא: תא סטודנטים של "בני הכפר" (תל"ם — תנועה לאומית מתקדמת)

היו"ר מ' וירשובסקי:

* "דברי הכנסת", חוב' י"ד, עמ' 1822.

גדעון גדות (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לפני שבועות מספר, מעל לדוכן הזה, הבאתי בפניכם לראשונה חומר, שלעניות דעתי הוא מועיל, וחברי הכנסת הצטרפו אז לעמדותי, שיש לקיים בעניין זה דיון ממצה, שבסיומו, כך אני מקווה, גם תתקבלנה החלטות שתחייבנה מטעם כנסת ישראל את הגורמים האחראים לעניין שאליו אני מתייחס.

אם בפעם הקודמת עמדתי כאן, אצל הדוכן הזה, והנפתי לנגד עיניכם תמונות כמו התמונה הזאת שבידי, שבה נראים ראשי אש"ף בתמונה מצולמת — — —

חברת הכנסת, גברתי וידידתי שושנה ארכלי-אלמזולינו, אני יודע שהעניין קרוב ללבי. אולי תואילי בטובך לשמש קהל חיובי ופוזיטיבי לפחות בקטעים שאליהם אני מתייחס, שהרי זה חשוב, האמיני לי.

שושנה ארכלי-אלמזולינו (המערך):

אני יושבת פה כל הזמן, אבל — — —

גדעון גדות (הליכוד):

אז דווקא בדברי ידיד נפש שלך את קמה והולכת?

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת גדעון גדות, אמרת, ביקשת.

גדעון גדות (הליכוד):

אני מודה לך:

והנה כי כן, התמונה הזאת מופיעה על דף הסבר, על דף פרסום, דף של הסברה פנימית של תא סטודנטאלי באוניברסיטה הקוראת לעצמה "העברית", ובאותה אוניברסיטה — — —

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

אתה לא יכול — — —

גדעון גדות (הליכוד):

סליחה, חבר הכנסת דראושה, אנא, המתן לסוף.

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

יש לי שאלה בקשר לתמונה.

גדעון גדות (הליכוד):

ברשות היושב-ראש

היו"ר מ' וירשובסקי:

כן, אני מרשה.

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

את התמונות הללו אתה רואה בכל מקום. זה לא סוד. התמונה של ערפאת מופיעה בהרבה מקומות. את התמונות האלה אתה מוצא בכל מקום.

גדעון גדות (הליכוד):

ברשותך, חבר הכנסת עבד-אלוהב דראושה, יש הבדל גדול — — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת דראושה, אם אתה רוצה — אתה יכול להירשם להשתתף בדיון.

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

אני רוצה להשתתף בדיון.

גדעון גדות (הליכוד):

אני רוצה להפנות את תשומת לבך לכך שיש הבדל גדול

שאתה בוודאי מודע לו. אני משוכנע ששאלתך לא היתה מיחממת. אפשר שהיא היתה תמימה, שהרי כשאתה מפרסם הודעה כזאת בעיתון במסגרת ידיעה סתמית או ביקטיבית המוסרת דיון-וחשבון על אירוע, או דיון-וחשבון על פרשנות של עיתונאי, לא משנה לדידי באיזה עיתון זה מופיע ואיפה זה מופיע. ההבדל הגדול הוא שמשתמשים באותן תמונות כדרך להאדיר את פעולתו של אותו תא, כדרך שכוונתה להביא עוד ועוד תומכים לאותו תא על חשבון תאים אחרים בקרב אוכלוסיית הסטודנטים הערבים באוניברסיטה. כך שמצב זה שונה במהותו תכלית השינוי.

ומכאן, חברי הכנסת, החלטתי זו הפעם שלא לעסוק בפרטיה על אותם נימים אמוציונליים, אלא לעסוק באמת כמחוקק בבית-המחוקקים בעניין עצמו, בדרך הכי סדורה שאני מסוגל לה.

חברי הכנסת, אדוני היושב-ראש, בשנת 1959 נוסדה קבוצה פוליטית לאומנית בארץ בשם "אל-ארד" ומטרתה, אני מצטט: "מאבק למען לאומיות ערבית פלשתינית, תוך התעלמות מהרוב היהודי בישראל ומשלטון המדינה". למעשה, שללה את קיום מדינת ישראל. על שום כך החליטה שר הביטחון ובג"ץ, בנובמבר 1964, להוציא את "אל-ארד" אל מחוץ לחוק.

בג"ץ נימק את החלטתו בכך שתנועת "אל-ארד" נוסדה בכוונה לפגוע בקיום מדינת ישראל, שהרי במצעה נקבע ש"מציאת פתרון צודק לבעיה הפלשתינית, תוך ראייתה כיחידה בלתי ניתנת לחלוקה — את חזון: כיחידה בלתי ניתנת לחלוקה — בהתאם לרצונו של העם הערבי הפלשתיני — — — המחזיר לו את קיומו המדיני".

נוסף על כך טוען בג"ץ, שנכון הוא כי חופש ההתאגדות הוא מעיקרי המשטר הדמוקרטי, אך שום משטר חופשי לא ייתן את ידו לתנועה החותרת תחתיו. גם מגילת זכויות האדם מסייגת את חופש ההתאגדות במידה שהדבר נחוץ במשטר דמוקרטי, למען ביטחון האומה והציבור, וסייג זה הוא הכרחי.

והנה, 36 שנים לאחר הוצאת "אל-ארד" אל מחוץ לחוק, עולה באוניברסיטה העברית בירושלים תא סטודנטאלי בשם תל"ם, ראשי תיבות של תנועה לאומית מתקדמת, וחבריו הם מ"בני הכפר". בנאומו הקודם בכנסת הבאתי כאמור את כל ההוכחות לעניין זה. "בני הכפר" הם קבוצה פוליטית שגובשה בשנות ה-70 על-ידי אישים מבית-מדרשם של חוגי "אל-ארד", ובמצעו אין תא תל"ם שונה מתנועת "אל-ארד". במצע התא נאמר, כי אש"ף הוא נציגם — של "בני הכפר" — ולא רק זאת אלא שהם מהדרים בעניין הידור מלא בכך שהם מאמצים את הקו של ג'ורג' חבש וארגוני חזית הסירוב: דחיית החלטות האו"ם 242 ו-338 ותמיכה בהמשך המאבק למען מדינה אחת ככל שטחי ארץ-ישראל.

מדובר כאן במדינה הציונית, במדינה היהודית שהוקמה כאן בה' אייר התש"ח. אני רוצה להזכיר לכולם את חמש המלים הראשונות במגילת העצמאות של מדינת ישראל: בארץ ישראל קם העם היהודי. אלה חמש המלים הראשונות במגילת העצמאות של מדינת ישראל.

כן נקבע במצעם, כי "מחנה האויבים של 'בני הכפר' הוא: 1. המדינות האימפריאליסטיות, ובראשן ארצות-הברית שהיא אויבת העם". אגב, גם ל"אל-ארד" היה סעיף כזה במצע. 2. הציונות העולמית וקיום מדינת ישראל. 3. הערבים המקומיים שלא פועלים למען לאום פלשתיני". הווי אומר, גם כאותם

טורויסטי ותעמולה לטובתו, דבר המחייב עונש מאסר על מפיצי הכרוז? האם הקריאה להמשך המאבק למען פלשתינא עוצמית ולמהפכה עד הניצחון בשם אברג'יהאד אינה מעוררת למעשי אלימות העלולים לגרום למותו של אדם?

ברשותך, אדוני היושב־ראש, הגיעה לידי בימים האחרונים עצומה, היא מונחת כאן לפני, גם אותה אני מוכן להעביר לחברי הכנסת לקריאה. על העצומה הזאת החתימו חברי תא תל"ם סטודנטים באוניברסיטה העברית, ואני מצטט: "כבוד המזכיר הכללי של תל"ם, כבוד מנהיגי מדינות העולם בארגון האו"ם, אנו, החתומים מטה, סטודנטים באוניברסיטה העברית בירושלים" — אני חוזר: "העברית", אני חוזר: "בירושלים" — "מבקשים מהאו"ם להגן על זכויות האזרחים הפלשתינים". הם מבקשים להגן עליהם ועל זכויותיהם באוניברסיטה העברית בירושלים, כאלו היה זה באוניברסיטת "אל-אזהרה" בקהיר או באוניברסיטאות אחרות בארצות ערב אחרות: גם שם יש להם רשות לשלוח מכתבים כדי שהאו"ם יגן עליהם?

הם מבקשים שיגנו על זכויות האזרחים הפלשתינים באמצעות הפעולות הבאות: הם מציעים גם מה לעשות: 1. לעצור את העלייה הציונית לפלשתינא, המרבה את הירות הכיבוש הישראלי ומחדדת את דיכוי והשפלת העם הפלשתיני באדמות הכבושות משנת 1967. כל זה נכתב על-ידי סטודנטים באוניברסיטה העברית. 2. לעצור את העלייה הציונית אל הגליל, המשולש והנגב. בהתחלה, יעני באופן כללי, כל מדינת ישראל, כל ארץ־ישראל, עכשיו הם מהדרים בקודש ואומרים לא רק באופן כללי אלא אומרים גם באופן פרטי: הגליל, המשולש והנגב; לא רק יש"ע. גם אדמות הנגב, גם הגליל, גם המשולש. אנחנו חוזרים לתוכנית 1947. הם מדברים על עצירת העלייה הציונית "לפנים ישראל, כי היא באה על חשבון העם הפלשתיני ומגדילה את החרמת האדמות הערביות". את גבעת־רם, את הכנסת ואת רחוב דיזנגוף הם משאירים לנו, ברוך השם.

בעצומה זו ניתן לראות גילוי ברור של הזדהות עם הארגון הטורויסטי אש"ף, הקורא גם הוא להפסקת העלייה הציונית לישראל. מאותם מניעים שצינו חברי תא תל"ם בעצומה, וכן יש כאן פגיעה ברורה בריבונותה של מדינת ישראל על שטחיה שלה, בכך שתל"ם קורא לאי־ישוב העולים בשטחי מדינתנו — הגליל, המשולש והנגב ואזורים אחרים, מתוך ראיית אזורים אלה כאדמות ערביות שאין ליישב עליהם את מי שאינו ערבי.

חומר תעמולה והסתה כזה מופץ באוניברסיטה העברית יום יום בניצוחו של תא תל"ם "בני הכפר", בניגוד לפקודה למניעת טרור ובניגוד לתקנון האוניברסיטה עצמה, שבו נאמר: "האוניברסיטה לא תרשה לקיים בתחומיה התבטאויות פומביות, בין בכתב ובין בעל־פה, שיש בהן הסתה נגד המדינה, קיומה, או חוקיה, או נגד כל חבר בקהילה האוניברסיטאית".

חברי הכנסת, אני חושב שדי לי בכל הציטטות האלה, די לי בהסבר המנומק כדי לתת לי את הבסיס, את הכוח המוסרי, התרבותי, הדמוקרטי, לבוא הנה בערב זה בכנסת ישראל בירושלים, זו עיר בירתה של מדינת ישראל שבה חיים יהודים וערבים בשיתוף פעולה מלא, לבוא ולומר לשמונה היהודים ובעשר הערבים, בשם כל כנסת ישראל: אני קורא לממשלת ישראל, באמצעות שר הביטחון ובאמצעות היועץ המשפטי לממשלה, להורות על הוצאת תנועת תל"ם אל מחוץ לחוק. תודה רבה.

ערבים, שאינם דוגלים בדרך של עם פלשתיני בתוך מדינה פלשתינית, יש לראות אויבים של התנועה הפלשתינית.

החשוב מכול הוא, כיצד רואים "בני הכפר" את המאבק הערבי־הציוני. אני מצטט: "הסתירה הקיימת בין תנועת שחרור פלשתינא בהנהגת אש"ף לבין התנועה הציונית היא בעיה בלי פתרון, ואי־אפשר לקבל הצעות של שתי מדינות לשני עמים או מדינה אחת לשני עמים. הפתרון היחיד: הקמת מדינה פלשתינית במקום מדינת ישראל". רבותי, זה היה ציטוט: הקמת מדינה פלשתינית במקום מדינת ישראל.

עבד־אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית): איפה זה כתוב?

גדעון גדות (הליכוד):

כפעם הקודמת הבאתי את הדברים מתוך המצע, ולאחר נאומי אתכבד להעביר אליך את מצעם של אנשי "בני הכפר". של אנשי תא הסטודנטים תל"ם: שם זה מופיע ואני מצטט מתוך המצע. חבר הכנסת דראושה, שאם אכן אוכיח לך שהדברים מופיעים, אתה תצטרף אלי כהצבעתך. אני מבין שקיבלתי את הסכמתך.

עבד־אלוהב דראושה. (המפלגה הדמוקרטית הערבית): לא.

גדעון גדות (הליכוד):

קיומו ופעילותו של תא תל"ם מפירים את הפקודה למניעת טרור. בסעיף 1 לפקודה נאמר: "חבר בארגון טורויסטי, פירושו אדם הנמנה עמו, וכולל אדם המשתתף בפעולותיו, המפרסם דברי תעמולה לטובת ארגון טורויסטי, פעולותיו או מטרתיו — — —". בסעיף 4 של אותו חוק נאמר עוד, ואני מצטט: "אדם המפרסם בכתב או בעל־פה דברי שבח, אהדה או עידוד למעשי אלימות העלולים לגרום למותו של אדם או לחבלתו — — — או אדם המחזיק לטובת ארגון טורויסטי בחומר תעמולה, או אדם העושה מעשה שיש בו גילוי של הזדהות עם ארגון טורויסטי או אהדה אליו, בהנפת דגל, בהצגת סמל, או כל מעשה גלוי דומה המגלה בבירור הזדהות או אהדה כאמור, והכול במקום ציבורי, או באופן שאנשים הנמצאים במקום ציבורי יכולים לראות או לשמוע גינוי שכזה, ייאשם בעבירה ויהא צפוי לעונש מאסר עד שלוש שנים".

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, אני רוצה להפנות את תשומת לבכם לכך שחומר הסתה ותעמולה מופץ באופן גלוי באוניברסיטה העברית על-ידי תא תל"ם. את זה הראיתי לכם כזה הרגע ועוד הוספתי והאדרתי כפעם הקודמת כשהבאתי בפניכם גם את המצע, וכפי שהכטחתי לחבר הכנסת דראושה, אביא זאת לפניי מייד לאחר נאומו. אז כן, יש לראות בחברי התא, על-פי הגדרת הפקודה למניעת טרור, חברים בארגון טורויסטי, שהרי הם מפרסמים דברי תעמולה לטובת הארגון הטורויסטי אש"ף ומשכנים את פעולותיו ומטרתיו.

כך ניתן לראות בכרח שהופץ ביום השנה ה־25 ליסוד ה"פתח", ואני מצטט: "לציון יום השנה ה־25 ליסוד התנועה הלאומית לשחרור פלשתינא, ה'פתח', אנו מחדשים את הנדר והשכנועה בדבר המשך המאבק. לזכר החללים — למען פלשתינא עוצמית", כל זה בהרצאות, כל זה בקמפוס האוניברסיטה בירושלים, בירת ישראל. והם מוסיפים: "אנו קוראים למהפכה עד הניצחון, בשם האח החלל, חליל אל־חור, המכונה אברג'יהאד". בכרו מופיעים סמל ה"פתח" וכן תמונותיהם של ערפאת ואברג'יהאד.

האין דברים אלה מהווים גילוי של הזדהות עם ארגון

אם נכתבו. ואני בטוח שלא הבאת דבר שאינו כתוב. אבל לא על זה אני רוצה לדבר.

אני חושב שתנועת "בני הכפר" חלוקה בדעותיה גם אתי. חברי הכנסת, חבריה חלוקים בדעתם עם כל חברי הכנסת הערכים היושבים כאן. אולי הם חושבים שאנחנו לא ממלאים את שליחותנו; כל אחד במפלגתו, זו לא פסילה פרסונלית. אבל זה לא שייך.

היה סקר. שחבר הכנסת דראושה ואני טוענים שהוא לא נכון. בסקר הזה לא ניתן לי ולחבר הכנסת חסיין פארס שום קול בקרב הסטודנטים באוניברסיטה; לחבר הכנסת דראושה ניתנו בסקר כ-5%; ולחבר הכנסת מיעארי וטובי — כ-17% בקרב הסטודנטים. אנחנו אומרים שהסקר הזה לא היה אמין, לא משום שלא קיבלנו די קולות. למרות כל העמדות החשובות שחבר הכנסת דראושה מגלה כאן, עולה מן הסקר הזה — שנחיה שהוא לא מדויק במלה אחת, אבל לא אנחנו ערכנו אותו — שהם גם כן לא מרוצים.

אינני רוצה להשתמש לגבי סטודנט במלים שהשתמשו בהן קודם לכן — מהפכן, תוסס. אכל סטודנט. על-פירוב מבחינה פוליטית, אם אינו בועט במוסכמות — כנראה איננו סטודנט אופייני או אופנתי. אלה הסטודנטים. הבן שלי נרשם השנה לאוניברסיטה ואני רואה זאת. אני מניח שיש כאן חברי כנסת אחרים שיש להם בנים סטודנטים, וגם הם רואים זאת.

אני בעד כיבוד החוק של מדינת ישראל. אני כחבר כנסת ערבי, גינתי כל התבטאות נגד העלייה, למשל, לא כדי למצוא חן בעיני מישור. יש דברים שלדעתי הם ציפור הנפש. למשל, דמוקרטיה ושוויון הם בשבילי ציפור נפש, כמו שהם ציפור נפש לכל האוכלוסייה, בעיקר הערבית, כמיעוט. והם עסקו בזה. אם לא הסטודנטים, היו החתמות בגליל.

אנחנו לא מצטדקים כאן. מדובר במיעוט שבמיעוט. יושב כאן חבר הכנסת האשם מחאמיד, הוא היה ראש עיריית אוס-אל-פחם. ל"בני הכפר" באוס-אל-פחם היו שני חברי מועצה כשהוא היה ראש עירייה, לפני שנה. בבחירות האחרונות הם הפסידו את שני המקומות.

גדעון גדות (הליכוד):

חבר הכנסת מסאלחה, זה מה שיקרה. אני לא אראה אתכם כאן. אני אראה אותם כאן. והם יותר קיצוניים.

נואף מסאלחה (המערך):

לא. אני אומר לך שהם הפסידו את המקומות שם.

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
הם לא מתחזקים.

נואף מסאלחה (המערך):

אבל אינני מדבר על מיעוט. גם אני מיעוט, וזה לא אומר שאני לא צודק.

גדעון גדות (הליכוד):

הפעם הם הוציאו את האשם מחאמיד, בפעם הבאה הם יוציאו — — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת גדות, אני מבקש שלא תקרא קריאות ביניים לאחר שהיה לך נאום כל כך ארוך וכל כך ממצה. על קריאת ביניים אחת עברתי בקט.

נואף מסאלחה (המערך):

אני רוצה שלא נעשה הכללות. ראיתי השבוע בעיתון ערבי שפרסם צילומים מירושלים, למשל, וכתוב שם: באווירת

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת גדעון גדות. חברי הכנסת, אנחנו ניגשים לדין. הדין הוא סיעתי. הוקצתה שעה אחת לדין. השעה המפורסמת, שהיא תמיד הרבה יותר מזה. מי שלא יהיה נוכח, יאבד את תורו. אני אקפיד על מסגרת הזמן בגלל השעה המאוחרת. ראשון המשתתפים בדין — חבר הכנסת רענן כהן.

נואף מסאלחה (המערך):

הראשון איננו חבר הכנסת רענן כהן.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב-ראש, ליד השמות שלנו המופיעים על הלוח רשום כמה דקות יש לכל חבר כנסת.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני אגיד את זה, בוודאי.

חברי הכנסת, קיבלתי הודעה, היא כנראה לא היתה שלמה, שאם חבר הכנסת מסאלחה לא יהיה, ידבר ראשון חבר הכנסת רענן כהן. חבר הכנסת רענן כהן, אני אדאג לשבץ אותך במקום מתקדם יותר מזה שרשום. אבל אני מחויב על-פי הלוח, כאשר הופיע חבר הכנסת מסאלחה, לאפשר לו לדבר ראשון, כי זאת זכותו. אני מצטער. חבר הכנסת מסאלחה, בבקשה.

חבר הכנסת חסיין פארס, כל אחד יקבל את זמנו. לך יש עשר דקות כי אתה מסיעה קטנה. לחבר הכנסת מסאלחה יש שמונה דקות. בבקשה.

נואף מסאלחה (המערך):

אדוני היושב-ראש, אני רוצה להתנצל ולהגיד שאני לא התערבתי בסיעה — מי ידבר ראשון. עד לפני זמן לא רב הייתי יושב-ראש הישיבה, לאחר מכן ליוויתי מישהו לשער ולא עזבתי את הכניין, כך שכנראה היתה פה אי-הבנה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

שלא תהיינה אי-הבנות גדולות יותר בכית הזה. אבל חבל שזה קרה.

גדעון גדות (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, אני לא הייתי מקל ראש בדברים האלה. צריך לשמור על כבודו של סגן יושב-ראש הכנסת נואף מסאלחה.

נואף מסאלחה (המערך):

אני מודה לעמיתי וחברי גדעון גדות.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת גדעון גדות, הסרקסטי הכלתי נלאה. תודה.

נואף מסאלחה (המערך):

לא, הוא גם רציני.

היו"ר מ' וירשובסקי:

בהחלט. הרצונות שלו מתבלטת על רקע הסרקזם שלו. אבל איננו עוסקים בזה. בבקשה, חבר הכנסת מסאלחה.

נואף מסאלחה (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אינני רוצה להתווכח עם חבר הכנסת גדעון גדות על עצם הדברים, אם הוא מסר דברים, אני בטוח שהוא הסתמך על דברים שנכתבו או פורסמו.

גדעון גדות (הליכוד):

שלחתי עכשיו לצלם — — —

נואף מסאלחה (המערך):

אני מאמין לך. אני אומר שאין לי שום ויכוח על עובדות,

עבדאללה דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

הוא לא מבדיל בין ממשלה לבין מדינה — — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת דראושה, הרי אתה רוצה לדבר. אני מבקש ממך, בלי ניתוחי אופי ויוכחים עם חבר הכנסת רפאל איתן.

נואף מסאלחה (המערך):

אביא דוגמה. חבל שחבר הכנסת צחי הנגבי איננו כאן. אני לא מסכים עם הרבה מדרותיו אבל אני מעריך אותו מאוד. בתקופה שהוא היה מזכיר ועד הסטודנטים הקימו שרשראות, ואני לא מאשים אותו, אני מסכים לזה: סטודנטים ערבים וסטודנטים יהודים, זה לא משהו. אנחנו במשטר דמוקרטי. אסור לקחת את החוק לידיים. דבר זה, אדוני היושב ראש, לא פסל אותו להיות אחר כך מנהל לשכת ראש הממשלה וגם חבר כנסת. אנשים מתבגרים, אנשים לומדים, אנשים עוזבים את האוניברסיטה, חוזרים לכפרים ונוגעים.

לכן אני נגד הוצאה אל מחוץ לחוק. מה זה הוצאה אל מחוץ לחוק? מה זה לגרש. חבר הכנסת רפאל איתן? אנחנו חיים כאן לטוב ולרע. נמשך לחיות יחד, נרצה או לא נרצה. כוואו נעשה זאת בצורה מכובדת, אף שיש בינינו ניגודי השקפות. אמרתי בהתחלה ואני חוזר על כך, אני כעד כיבוד החוק, אני נגד הסתה של ערבים נגד יהודים ושל יהודים נגד ערבים. אני בוודאי נגד הסתה כלפי המדינה. אבל אנחנו חברי הכנסת, לא שופטים, גם המשפטים שבינינו אינם שופטים. יש מערכת משפט. מי שנפגע שילך להתלונן נגד אותו סטודנט ספציפי; אם הוא עשה טעות — בית המשפט יחליט על כך, לא אנחנו. אנחנו לא שופטים.

אני קורא ליתר סובלנות. אני קורא גם לסטודנטים הערבים ול"בני הכפר" לחיות בדו־קיום ולהיאבק על דעותיהם במסגרת החוק. אבל שיהיה חופש אקדמי. הרי זכותה של מדינת ישראל וזכותן של האוניברסיטאות, לפחות בתחום האקדמי, אם אני מוצא, למשל, סטודנט שהוא קומוניסט או מ"בני הכפר" — זה לא פסול. הוא עבר את הבחינה כי יש לו שם מספר. לעומתו, סטודנט אחר, ערבי או יהודי, שלא שייך למפלגות האלה, לא עבר את הבחינה. זה מה שנקרא: דמוקרטיה וחופש אקדמי. לבוא לפגוע גם כזה? לגרש אותם? לחנך אותם, חבר הכנסת רפאל איתן, כמו שבכא — ואני יודע את הרקע — היו אנשים שלא נפסלו בגלל הסיבה שלא לימדה אותם, שלא אפשרה להם ואז אמרו: נערי רפול. יש לבוא ולחנך לדו־קיום בשלום, להבנה, לחופש אקדמי.

אני מסיים ואומר, ידידי וחברי חבר הכנסת גדעון גדות, להעלות את הנושא — טוב; להתווכח — טוב; להתפלמס, להביא עובדות, אבל לא להביא לכנסת החלטות להוציא פעם אחת ארגון זה אל מחוץ לחוק ופעם אחרת ארגון ימני, שאני חושב לבוא לכאן ולתבוע זאת. אם יש טענה, ואם אתה חושב שהיא צודקת, כל אזהרה שחושב שהיא צודקת, ערבי או יהודי, שייגש למשטרה ויתלונן. אנחנו לא בית־משפט. כולנו מכבדים את החלטות בית־המשפט. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה רבה. חבר הכנסת יאיר לוי — איננו באולם. חבר הכנסת חנן פורת — איננו באולם. רשות הדיבור לחבר הכנסת האשם מחאמיד, בבקשה, אחריו — לחברת הכנסת גאולה כהן, ואחריה — לחבר הכנסת רענן כהן.

האשם מחאמיד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב ראש, חברי הכנסת, כ"ג בדצמבר נערכו בחירות לוועד הסטודנטים הערבים, ובהן השתתפו גם

עליהם. כאילו אנחנו לא קיימים בכנסת, כאילו חבר כנסת ערבי כאן לא נבחר בקולות של בוחרים, כאילו הוא לא ממלא אחרי הוראות השבועה שלו כאן. אני טוען שכולנו ממלאים את ההוראות. כתוב שם: אתם רוצים ללמוד ערבית? — כוואו אצל נאמני אש"ף. כך כתב עיתון חרדי בירושלים. אינני רוצה לגלוש לזה. לפני שעה נאם חבר הכנסת שלמה דיין ואמר: כוואו לא נוסף שמן על המדורה. אני מסכים אתך, אדוני, גם בין יהודים ליהודים, חילונים ורתיים, גם בין ערבים ליהודים. אבל כתוב שם: נאמני אש"ף — מוחמד מיעארי, עבדאללה דראושה, נואף מסאלחה, ותופיק טובי. משום־מה לא כיבדו את שלושת חברי הכנסת שיושבים כאן.

למה אני אומר את זה? אל נעשה הכללות. אם נתחיל לסטות מדרך הדמוקרטיה, מחופש הדיבור ומחופש הביטוי, אז גם זה חופש ביטוי, חבר הכנסת גדות. אני מנהה עם נאמני אש"ף, לפי דבריהם. האם אתה חושב שהלכתי לעורך־דין לתבוע אותם? לא. אז כתבו. ואתה חושב שזה לא צורך? ודאי שזה צורך. לא רק לי, גם לחבר הכנסת דראושה. אני ניהלתי כאן ישיבה כיום רביעי, וחבר הכנסת דראושה קם ואמר לשר פרץ: אני בעד משאיומתן עם אש"ף; אני לא נאמן אש"ף. אני נציג הערבים אזרחי מדינת ישראל.

לכן אני אומר: אם יש עבירות על החוק, מי שרואה את עצמו נפגע — שייגש למשטרה, ליועץ המשפטי, לאן שהוא רוצה, ויגיש תלונה. אבל לבוא ולהגיד: כוואו נוציא ארגון סטודנטים ערבים מחוץ לחוק? גדולתה של האוניברסיטה היא שיש בה חופש ביטוי.

רפאל איתן (צומת):

זה מסובך. צריך פשוט לגרש אותם מהאוניברסיטה.

שלמה דיין (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אולי לסגור את האוניברסיטה.

נואף מסאלחה (המערך):

לא, אני מצטער, חברי הכנסת איתן ודיין.

רפאל איתן (צומת):

צריך לסגור את האוניברסיטה ולהשאיר אותם בפנים.

נואף מסאלחה (המערך):

חבר הכנסת איתן, אתה בין האנשים המעטים במדינת ישראל — — —

רפאל איתן (צומת):

האם באוניברסיטת "אל־אזהר" הם היו מעזים להגיד מלה נגד מצרים?

נואף מסאלחה (המערך):

אבל כאן לא מצרים. אנחנו לא חיים במצרים. חבר הכנסת איתן, אנחנו לא לקחנו את המודל המצרי. ואני אוהב את העם המצרי ואת הנושא המצרי. מדינת ישראל וכנסת ישראל לא לקחו את המודל המצרי, גם לא את המודל הסורי, גם לא את המודל של ניקרגואה, לא לפני הבחירות ולא אחרי הבחירות. זו מדינת ישראל.

רפאל איתן (צומת):

— — —

נואף מסאלחה (המערך):

אמרתי ולא נתת לי להשלים, אתה בין המעטים שיועדים עד כמה ישראל חסידה וחזקה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
הוא בא בטענות לאלה שאמרו את זה.

האשם מחאמיד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
חבר הכנסת גדות, אני בא בטענה — — —

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
הוא לא היה חבר כנסת, אבל הוא בא בטענות אל אלה
שאמרו את הדברים.

הי"ר מ' וירשובסקי:
האזכור ההיסטורי נרשם, חבר הכנסת גדעון גדות, זה
בסדר. בכקשה, חבר הכנסת מחאמיד, נא להמשיך.

גדעון גדות (הליכוד):
תודה.

האשם מחאמיד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
ובכן, האין זו הסתה מסוכנת שלא היתה כדוגמתה? האין
אנו מייצגים אוכלוסייה יהודית וערבית, שהיא חלק ממדינת
ישראל? האין דברים גסים אלה מעוררים אצל רבים מחברי
הכנסת מחשבות ואסוציאציות מאוד מסלירות ולא-נעימות?
מה הייתם עושים ומה היתה הכנסת עושה אילו נאמרו אותן
מלים, בשינוי מסוים, בארץ אחרת לגבי יהודים? האם לא היתה
כל הארץ נסערת, מזדעזעת וזועקת לשמים?

והנה מחפשים ומוצאים נושא לדיון — "בני הכפר".
המתקפה עליהם היא פרק בשרשרת פרקי ההתקפה על הציבור
הערבי בארץ; ציבור זה, שרשויותיו המקומיות מושכות החל
מיום אתמול ומי יודע עד מתי, עד אשר יפסיקו משרדי
הממשלה, ובראשם משרד הפנים, לרמותם ולנהוג כלפיהם
כאל קבצנים העומדים בפח.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לפני חודשים מספר
התפרסמה בעיתון "הארץ" מודעה, המדברת על עמותה
הרשומה כחוק, עם סמל משרד הפנים — מסמך מצולם
במודעה: עמותה שמטרתה גירוש ערבים, ואולי גם יהודים,
אולי גם אחרים, אבל בינתיים גירוש ערבים מהארץ. השאלה
היא, איך יכול גוף רשמי כמשרד הפנים לאשר כוונות מופרעות
כאלה ולהיות שותף להן? האם אין כאן ביטוי לגזענות
ממוסדת, שאין לשחוק עליה?

אולם בזה אין כנראה די, והנה פרק חדש בהסתה נגד
הציבור הערבי. האם אפשר לשכוח את התנכלויות הימין
באוניברסיטה העברית לקבוצות ערבים ויהודים, קבוצות
שמאל שביטאו את עצמן? האם שכחנו את הלחצים של
קבוצות ימניות על הנהלת האוניברסיטה, כדי למנוע אירועים
שונים שלא היו לרווחם של אנשי הימין?

הרשו לי לקרוא לפניכם את המכתב הבא: "לכבוד
פרופסור אמנון פז, נשיא האוניברסיטה. הנדון: הופעתו של
פייצל אל-חוסייני באוניברסיטה העברית". כלומר, פייצל
אל-חוסייני מופיע באוניברסיטה — זה כבר פשע. מי כותב את
המכתב? יעקב אדרי, יושב-ראש הסדרות הסטודנטים, אל
נשיא האוניברסיטה והוא אומר: "הדבר גרם לתסיסה רבה".
השאלה היא: תסיסה בקרב מי? מי גרם לתסיסה הזאת? הוא
ממשיך: "לפני שקינן האירוע, התרעתי על ההשלכות של קיום
אירוע זה בתאריך הנ"ל, והנה אשר יגורתי אכן קרה". או
שהאדון הנ"ל אכן דאג ופעל שכן יהיה. והוא מוסיף: "כדי
למנוע הישנות מקרים דומים בעתיד, אבקשך לשקול ככובד
ראש אישור קיום אירועים השנויים במחלוקת".

סטודנטים מהתנועה הלאומית המתקדמת — תל"ם, המוכרת
יותר בשם "בני הכפר". סטודנטים אלה הינם סטודנטים לכל
דבר — נרשמו, נכחנו, נתקבלו על-פי הנוהל המקובל ועושים
את לימודיהם האוניברסיטאיים ככלל הסטודנטים.

ועד הסטודנטים, הנשלט בעשר השנים האחרונות על-ידי
חד"ש, והיום נשלט על-ידי תל"ם, ועד סטודנטים זה איננו
עוסק בפעילויות פוליטיות כלבד, אלא בעיקר בבעיות של
סטודנטים, בענייני תרבות וחינוך. אך אל נשכח שאין
הסטודנטים באוניברסיטאות, לרבות בירושלים, מנותקים
מהאווירה הפוליטית בארץ ובאזור; כאשר האינתיפאדה היא
במרחק של כמה מאות מטרים מהקמפוס האוניברסיטאי,
ילדים, בנים וכונות של העם הפלשתיני נהרגים כמעט יום-יום,
וגם בתוך ירושלים עצמה, כפי שקרה לפני ימים מספר, ככל
תנועה פוליטית, קבוצת "בני הכפר" מביעה את דעותיה
ועמדותיה הפוליטיות בנושאים הכוערים, לרבות השאלה
הישראלית-הפלשתינית.

אינני נמנה עם "בני הכפר". נהפוך הוא, יש לי חילוקי
דעות אתם. חברי, הסטודנטים מחד"ש, ניהלו אתם במשך שנים
רבות ויכוחים בנושאים שונים, אך חובתי וחובתכם להגן על
החופש שלהם לבטא את עצמם, את עמדותיהם, ולהתנגד
לכל ניסיון של סתימת פיות ורמיסת העקרונות הדמוקרטיים.
המבחן האמיתי לכל זה הוא דווקא כאשר דעותיהם אינן
מקובלות על חלק גדול מחברי הבית הזה, ואולי יאמר משהו,
וכבר נאמר היום, שזה התרגום של אשר פורסם בשמם. "תא
גלעד" פרסם בתחילת השנה תרגום של מצע "בני הכפר"
מהשנה שעברה ובו אמירות בוטות שונות. "בני הכפר"
הכחישו ככל חוקק את הדברים משום שהדברים תורגמו בצורה
מנוחת ומגמתית והם אף הגישו תלונה בנושא זה נגד "תא
גלעד".

אם משהו מהם עבר או עובר עכירה — הרי יש חוק
ומשפט בישראל, יש בתי-משפט, ואם חבר הכנסת גדות אמר
שיש לעצור, לאסור וכו', יש בתי-משפט שיפעלו על-פי החוק.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מאוד מתפלא, אבל
סקרים שונים, ככלל זה הסקר של ד"ר אחמד טיבי, שפורסם
לאחרונה, שהקיף 508 סטודנטים ערבים, אזרחי ישראל
הלומדים באוניברסיטה העברית, מגלים שתי מגמות עיקריות:
נחישות לגבי הקמתה של מדינה פלשתינית לצדה של מדינת
ישראל, וזו לא עבירה על החוק; והתמתנות ככל הקשור
לפתרון הסכסוך הישראלי-הפלשתיני. אלה שתי הנקודות
העיקריות שהממצאים מדברים עליהן.

הבאת נושא "בני הכפר" לדיון במליאה מפליאה
אותי עוד יותר, חברי הכנסת, ואני שואל: מדוע לא מדברים
ולא מעלים כאן את דברי הבלע, השטנה וההסתה של חברי
כנסת, שרים של היום ושרים לשעבר, נגד האוכלוסייה
הערבית, נגד נציגי הציבור הערבים ונציגי מפלגות חוקיות
בישראל? אנחנו מתוארים כנציגי אש"ף, לא ראינו חברי
כנסת המעלים זאת לדיון, איך אפשר לפנות אל חברי הכנסת
כאל נציגי אש"ף, כאשר אנחנו מייצגים אנשים בעלי תודעת
זהות ישראלית, אזרחי המדינה הזאת? אלא אם משהו רוצה
להתכחש לכך, יתכחש לכך. אנחנו מתוארים כנציגי אש"ף.

גדעון גדות (הליכוד):

כשאני ישבתי בכיסא סגן יושב-ראש הכנסת, אני מנעת
זאת. זה היה בקשר לחבר הכנסת מיעארי, אתה עוד לא היית
חבר כנסת.

התנועה הקיבוצית, שמיטב בניה הקריבו את עצמם על מזבח המולדת ויודעים לכבד את הערכים היהודיים.

הרב שך, צא והסתובב בקיבוצים, ורק אז תביע את דעתך. של נעליך מעל רגליך כאשר אתה מדבר על התנועה הקיבוצית.

ומכאן לנושא שעל סדר-היום. ביום שישי הקרוב עומדים ערכי ישראל לציין זו השנה ה-14 את "יום האדמה" —

גדעון גדות (הליכוד):

חבר הכנסת רענן כהן, אתה מבין שכרגע העמדת את הרב שך במעמדו של משה.

רענן כהן (המערך):

אני מודה לך מאוד על ההערה.

לקראת "יום האדמה" הקרוב, אשר חל גם ביום הרביעי של חג הרמזאן. אני פונה לערכי ישראל, ובמיוחד לראשי הציבור הערבי ולנציגיו, לגלות בגרות ולהפוך את "יום האדמה" ליום האדם, השלום והדו-קיום עם שאר אזרחי מדינת ישראל.

קיומו של "יום האדמה" הוא פן אחד של ההתרחשויות הפוליטיות והלאומיות בקרב ערכי ישראל מאז שנות ה-70. רוב-רובן של ההתארגנויות השונות שחלו במגזר הערבי בשנים האלה היו בעלות פנים קיצוניות ולאומיות, אולם כולן נשארו בשוליים ולא אפיינו את כלל הציבור הערבי. ראשית עוד בתקופת הממשל הצבאי בדמות תנועת "אל-אראד", שהוצאה אל מחוץ לחוק, אך בניה של תנועה זו היו "בני הכפר" והתנועה הלאומית המתקדמת.

חל"ם — תנועה זו התארגנה כתוך ועד הסטודנטים הערבים באוניברסיטה העברית בירושלים לאחר שאנשיה לא קיבלו על עצמם את מרות אנשי רק"ח. אנשי קבוצה זו היו חדרים תחושת שלחות חברתית פוליטית. הם החלו את קיומם הקיבוצי בשלהי 1977, ותפיסת עולמם התבטאה בעקרונות מספר שבוטאו בכרוז שהם הפיצו אז באוניברסיטה העברית בירושלים.

אני מצטט את עיקרי הכרוז: א. זכות ההגדרה העצמית של העם הפלשתיני חלה לא רק על ערכי השטחים אלא גם על ערכי ישראל; ב. אש"ף הוא הנציג החוקי והיחיד של העם הפלשתיני; ג. הקמת רשות לאומית המתקדמת, ועליו חתמו נציגיהם כפתרון ביניים ללא שלום; ד. יש'לדחות את החלטות מועצת הביטחון 242 ו-338. ויש לראותו כמסגרת מאחדת של כל יחידות המהפכה הפלשתינית, וחזית הסירוב בכללן.

כישלונם בבחירות לוועד הסטודנטים, בסוף 1978, הביא להקמת ארגון נפרד, ואילו צורפו קבוצות של סטודנטים מהאוניברסיטאות תל-אביב, חיפה ובאר-שבע. הם פרסמו כרוז בשם "התנועה הלאומית המתקדמת", ועליו חתמו נציגיהם באוניברסיטאות, ובו נאמר, בין היתר: תמיכה באחדות כל פלגי המאבק הפלשתיני ודחיית החלטות מועצת הביטחון להסדרי שלום, ובמיוחד החלטות 242 ו-338. הציונות והאימפריאליזם ומדינות הריאקציה הערבית, קרי ירדן, מצרים וסעודיה, הן האויבים של העם הערבי הפלשתיני. כריחת ברית אמיצה עם ההמונים הערבים והקמת חזית ערבית רחבה, אשר תקיף את כל התנועות המהפכניות הדמוקרטיות העממיות בכל רחבי המדינות הערביות.

"התנועה הלאומית המתקדמת" לא נבדלה בהרבה מ"בני הכפר" וקבעה גם היא, כי דין אחד לערכי ישראל ולערכי השטחים, או כלשון הכרוז "אל-ח'ליל מת'ל אל-ג'ליל" —

יעקב אדרי מבקש שהמשרה תיקח חלק פעיל בדיכוי הקבוצות המתנגדות לדעותיו. ובמכתב אל שר המשטרה לשעבר מר ברילב הוא אומר את הדברים הבאים: "אני מבקש, לאור המצב ההולך ומתדרדר" — הוא מדבר על הופעת אל-ח'וסייני באוניברסיטה, מוסד אקדמי חופשי, והוא דורש "התערבות משטרתית באירועים המתרחשים באוניברסיטה" וכו' וכו'.

מה זה אומר? האם אין כאן קריאה להתערבות המשטרה בענייני האוניברסיטה? מובן שמדובר במצב שבו הנמענים הם קבוצות של ערכים או קבוצות שמאל.

אבל גם בזה אין די, וגורמים מיניסטריאליים מתערבים בענייני האוניברסיטה. אינני יודע אם השר שרון היה שר התעשייה והמסחר או שר החינוך. אבל הנה לפני מכתב מלשכת השר במשרד התעשייה והמסחר חתום עליידי איתן כהן, עוזר בלשכת השר, ואורי שני, יועץ השר. המכתב מופנה אל מר יעקב אדרי ונאמר בו: "אשמח מאוד להיפגש עמך על מנת לשמוע על ההתפתחויות האחרונות באוניברסיטה העברית בירושלים".

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, יש כאן ניסיון ברור לכפות דעות פוליטיות מסוימות בקמפוס האוניברסיטאי ולעודד גורמים מסוימים ימניים נגד קבוצות אחרות. באים ומתלכשים על "בני הכפר", ואם הביעו "בני הכפר" את דעותיהם בצורה ובאופן שלא מוצאים חן בעיני מישור, ודעתם על העלייה ככלל זה — הרי זו זכותם להביע את דעתם. כפי שגם הרבה יהודים הביעו את דעתם לחיוב ולשלילה בנושא זה.

אדוני היושב-ראש, יש לעשות הכול כדי למנוע את הגבלת חופש הביטוי או שלילת זכויות מקבוצות באוניברסיטה. מי שמנסה לעשות זאת, לשלול את חופש הביטוי מקבוצות סטודנטים על רקע לאומי או פוליטי, אינו אלא מטיל ספק באוניברסיטה העברית כמוסד אקדמי המבוסס על אמות מידה אוניברסליות.

לכן הכנסת חייבת לנהוג באחריות ולהוכיח שהיא אכן מסמלת את הדמוקרטיה, שהיא מגינה על חופש הביטוי, ואם כן, הכנסת צריכה להביע את מחויבותה לחופש הביטוי ואת התנערותה מכל התערבות פוליטית חיצונית בענייני האוניברסיטאות בכלל ובירושלים בפרט, שמגמתה דיכוי חופש ההבעה והרעה.

הכנסת צריכה להביע את דאגתה נוכח הצרת צעדיהם של מרצים וסטודנטים בשל דעותיהם הפוליטיות, ולעתים גם בעבודתם האקדמית. אני קורא לחופש פוליטי אקדמי בין כותלי הקמפוס האוניברסיטאי. אפשר להתנגד לדעותיהם של "בני הכפר" ושל אחרים, אך חובה עלינו להגן על זכותם לבטא את עצמם. אנחנו יכולים להתנגד לדעות מסוימות, אך נילחם בכל כוחנו כדי שתהיה לכל קבוצה שהיא הזכות לבטא את עצמה. תודה רבה.

הי"ר מ' וירשובסקי:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת רענן כהן, בבקשה: אחריו — לחבר הכנסת חסיין פארס, ואחריו — לחבר הכנסת רפאל איתן.

רענן כהן (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לא אוכל לפתוח את הדיון בלי להתייחס לדברי הרב שך.

הרב שך עשה אתמול מעשה חמור ביותר, והוא גורס לכך, שהציבור לא יעבור לסדר-היום על ההתקפות הבוטות שלו על

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):
מדוע חבר הכנסת גדון דורש את הוצאת "בני הכפר" אל מחוץ לחוק ולא את הוצאת המפלגות התומכות במדינת ישראל על כל שטחי ארץ-ישראל מחוץ לחוק?

נואף מסאלחה (המערך):
אתה מציע להוציא את חבר הכנסת רפאל איתן מחוץ לחוק?

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):
אני אומר, שלא צריך להוציא לא את אלה ולא את אלה, כל אורח בישראל המפר את חוקי המדינה, יכול בית-המשפט לפסוק להענשם. כאן אין הבדל אם האורח הוא ערבי או יהודי.

אני אישית יש לי ויכוח נוקב עם קבוצת "בני הכפר", ואיני מסכים לדעותיהם. כמו כן, איני מצדד בהקמת גופים פוליטיים על רקע לאומי. אך איני שולל משום אדם ומשום גוף את הבעת דעותיו ועמדותיו הפוליטיות, כל עוד אין היא חורגת ממסגרת החוק, כי זה אחד מיסודות הדמוקרטיה והחירות שחבר הכנסת גדעון דורש דוגל בהם ונאמן להם — או שהיסודות האלה חלים על היהודים ולא חלים על בני עמים אחרים, חבר הכנסת גדעון דורש.

דמוקרטיה, אדוני היושב-ראש, לא ניתנת לחלוקה. דמוקרטיה היא ערך עליון שאינו מבדיל בין עמים.

שר החינוך ענה בתשובה על הצעתו של חבר הכנסת גדעון דורש וציין כי היועצת המשפטית של האוניברסיטה, עורכת-הדין פפי יקירביץ, אמרה, שבבדיקת המצע של תל"ם נמצא שאין הצהרה המנוגדת לחוקי המדינה או לתקנון הפעילות הפוליטית של חלמידים באוניברסיטה. אם כך קבעה היועצת המשפטית של האוניברסיטה, מדוע לעורר את הסערה הזאת? ומה דעתו של חבר הכנסת גדעון דורש על ההתבטאויות של שרים בממשלה ושל חברי כנסת שונים השוללים ממשלה הנתמכת על-ידי חברי כנסת ערבים? להלן כמה מהם: שר הקליטה פרץ, השר אולמרט — שר לענייני הלא-יהודים, כמגדיר בתפקידו, ועוד חברי כנסת כמו שרה דורון, אברהם ורדיגר ואחרים.

אני שואל את חברי הכנסת, ככללם אלה שהתבטאו בגנות ממשלה הנתמכת על-ידי חברי כנסת ערבים, האם חברי הכנסת הערבים אינם אורחים שווים במדינת ישראל וכנסת ישראל? האם הגיעו לכנסת בניגוד לחוק? האם לא נבחרו באופן דמוקרטי ונשבעו אמונים למדינה ולחוקי הכנסת? האם מהתבטאויות אלה לא נודף ריח של גזענות ופאשיזם? האם התבטאויות אלה לא גורמות להסתה פרועה נגד הערבים במדינה? האם התבטאויות אלה אינן הורסות את רקמת היחסים והדו-קיום בין האוכלוסייה היהודית לבין האוכלוסייה הערבית במדינה? מדוע חברי כנסת מכל חלקי הכית רצים אחרי חברי הכנסת הערבים ומבקשים את חמיכתם בהצעות חוק שונות? האם חברי הכנסת הערבים כשרים להצבעה על הצעות חוק ולהפלת ממשלה ואינם כשרים לחמיכה בממשלה?

שלמה דיין (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
הם חשודים וכשרים.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):
אני מצטער שיש בתוך הכית אנשים הרוגלים באפליה בין חברי הכנסת על בסיס השתייכות לאומית. אני מגנה גישה כזאת והתבטאויות כאלה ופונה לכנסת לגנותן. כמו-כן אני דורש מכל אלה שהתבטאו, לחזור בהם ולהתנצל בפני הכנסת ובכלי התקשורת. בכית הזה יושבים חברי כנסת יהודים שגם הם

חברון כמוה כגליל. ההבדלים לא ניכרו גם ברישום שהטביעו שני הגופים. הפעילות הקולנית לא הוציאה אותם מתחומי השוליים של הציבור הערבי בישראל. תל"ם, "התנועה הלאומית המתקדמת", נבדלה מ"בני הכפר" בקרבתה האידאולוגית לארגוני חזית הסירוב באש"ף. אחדים מפעיליה נידונו בשנת 1974 למאסר על ביצוע שורה של פיגועים חבלניים בגליל כשורות ארגונו של אבו-נידאל.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כפי שהראיתי בדברי, התנועה לא קמה היום ואף רעיונותיה ותמיכתה באש"ף אינם חדשים. אף-על-פי-כן, מאז 1974 לא הצליחה התנועה להפוך לגורם משמעותי בחברה הערבית בישראל. נהפוך הוא, היא נשארה תנועת שוליים לא-חשובה ובעלת השפעה מזערית אפילו על הסטודנטים שבקרבם היא פעילה במיוחד, משום שערכי ישראל למדו את כללי המשחק של הרוכב במדינה, והם מעדיפים להגיע להישגים משמעותיים במסגרת כללי המשחק מאשר להיאבק במסגרת ארגונים שלא יוכלו להתקבל על-ידי הרוכב במדינה.

משום כך איני מבין מדוע מצא חבר הכנסת גדון לנחון להעלות את עניין התנועה דווקא בימים אלה, מה עוד שאין חושב שהעיסוק ב"תנועה הלאומית המתקדמת" היום הוא מיותר, חסר תועלת למדינה ומחזק דווקא את האלמנטים הקיצוניים בקרב המגזר הערבי.

התעלמות מקבוצה כמו "התנועה הלאומית המתקדמת", תל"ם, היא חשוכה ונכונה, ובכך לא נעניק פרסומת חינם לגורמים שוליים, לגורמים קיצוניים המנסים לערער את הדו-קיום בין יהודים לערבים.

ומכאן אני מציע ופונה להסיר את הנושא הזה מעל סדר-יומיה של מליאת הכנסת ולהסיר את החוק המוצע על-ידי חבר הכנסת גדון דורש.

היור' מ' וירשובסקי:
תודה לחבר הכנסת רענן כהן. רשות הדיבור לחבר הכנסת חסיין פארס, ואחריו — לחבר הכנסת רפאל איתן.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כנאומו של חבר הכנסת גדעון דורש נאמר, שבמצע תא הסטודנטים של "בני הכפר", תל"ם, "התנועה הלאומית המתקדמת", שפורסם ב-1989 כינאר, נאמר כי אש"ף הוא נציגם של "בני הכפר".

חבר הכנסת גדעון דורש הוסיף, שהם מאמצים את הקו של ג'ורג' חבש וארגונו וארגוני חזית הסירוב ולא את זה של ערפאת. בבחינת יש לדחות את החלטות האו"ם 242 ו-338 ולחמוך בהמשך המאבק למען מדינה אחת בכל שטחי ארץ-ישראל.

ברצוני לשאול: אם אכן כך הדברים כמצעם של "בני הכפר", במה שונה עמדת "בני הכפר", מבחינת העיקרון התומך במדינה אחת בכל שטחי ארץ-ישראל, מעמדת חלקים גדולים בבית הזה — הליכוד, מולדת, צומת, התחיה, ואפילו חלקים במפלגות הדתיות? מדוע עמדת המפלגות התומכות במדינת ישראל על כל שטחי ארץ-ישראל לגיטימית ועמדת "בני הכפר" התומכת במדינת פלשתיין על כל שטחי ארץ-ישראל אינה לגיטימית?

רפאל איתן (צומת):
הכותב נותן את הליגיטימציה.

השוללת את הדיון, אבל אין להסיר את ההצעה. בבקשה, חבר הכנסת איתן.

רפאל איתן (צומת):

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, אני מודיע מראש לחברי הכנסת הערבים שאני לא מתכוון אליכם אישית בשום דבר שאני עומד לומר, וחבינו ממה נובעים הדברים שלי.

נדמה לי שהיתה מתאימה התוספת "חלם" לנושא הזה של חתרנים ערבים נגד המדינה במסדרות להשכלה גבוהה, ולא רק בירושלים. סטודנטים כאלה, "בני הכפר", צריך לגרש מהאוניברסיטה אלא אם ההתארגנות הזו נועדה לתמוך במדינת ישראל ובשליטתנו על כל ארץ־ישראל.

די עם החוכמות הללו — גם אויב, גם לומד על חשבוננו וחופס מקומם של חיילים משוחררים, יש לשים קץ, ומיד, לכל התארגנות לאומנית ולכל התבטאות נגד המדינה. זה לא דמוקרטיה, זה לא חופש ביטוי ולא שום דבר, זה נגד המדינה, ואתם יודעים את זה טוב ממני או לא פחות טוב ממני. בחוץ — בבקשה, ואז יושלכו לכלא או ילכו לכל מקום ששם יאפשרו פעילות לאומנית, ומשם יזיקו פחות, אם בכלל.

אתם, המגינים על ההתנהגות הזו, אני מבין אתכם, אתם לא יכולים לגנות התנהגות כזו, אבל אל תדברו על חופש ביטוי והתארגנות פוליטית כאשר אתם יודעים היטב את המניעים הללו; ואותו לא תוליכו שולל, כי אנחנו יודעים בדיוק את כל הדברים האלה, ולא מהיום. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חן חן לחבר הכנסת רפאל איתן הידוע בקיצור דבריו. יש לך שיא בכך.

רשות הדיבור לחבר הכנסת יאיר שפרינצק, בבקשה, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם פורו. אם הוא לא יהיה — לחבר הכנסת עבד־אלוהב דראושה, ואחריו — לחבר הכנסת אליקים העצני.

יאיר שפרינצק (מולדת):

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, אין מלים בפי להביע את שאט־הנפש שחשתי לשמע הסיפור על תא אויבי המדינה, המקנן בלב לבה של ירושלים בתוככי האוניברסיטה העברית, פאר התרבות הישראלית — — —

אליקים העצני (התחיה):

אולי אפשר לבקש מאדוני היושב־ראש שיאפשר לי לשמוע את חבר הכנסת שפרינצק?

היו"ר מ' וירשובסקי:

קודם כול, אני מבקש שקט. כל אחד זכאי להקשיב ולא להפריע. חבר הכנסת דראושה, אם אתה רוצה לדבר עם מישור, תתקרב אליו ותדבר אתו כשקט או תצא החוצה. חבר הכנסת העצני, אני מבקש ממך, אפשר לבקש את הדברים האלה בצורה קצת יותר מאופקת ושקטה. אנחנו כאן בית־המחוקקים.

אליקים העצני (התחיה):

אני מקבל את ההערה ברצון.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני מבקש שלא להפריע ולקיים את הדיון. בבקשה, חבר הכנסת שפרינצק.

יאיר שפרינצק (מולדת):

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, אין מלים בפי להביע את שאט־הנפש שחשתי לשמע הסיפור על תא אויבי המדינה

דוגלים במשאומתן עם אש"ף, והם נמנים עם כל הקשת הפוליטית. זוהי עמדתם הפוליטית. מדוע, אם כן, אין מאשימים אותם כתומכי אש"ף? האם בגלל היותם יהודים?

אדוני היושב־ראש, חברי כנסת נכבדים, אנו, כנציגי העם בבית־המחוקקים, צריכים להתעלות ולהוות דוגמה טובה לסובלנות ולא לרדת לרמה כזאת שאינה עולה בקנה אחד עם המטרה שלמענה נבחרנו.

ואשר לאיסוף חתימות על־ידי "בני הכפר" נגד העלייה, האם מישור מחברי הכנסת מעלה על דעתו שחתימות אלה יעצרו את תהליך העלייה? ברית־המועצות החליטה, מנקודת מוצא של זכויות האדם, לפתוח את שעריה לעלייה יהודית, ואין היא מחכה לפטיציה ש"בני הכפר" מחתימים עליה ומפנים אותה לברית־המועצות ולא"ם, לסגור את שעריה בפני העולים היהודים. אם יש בתוכנו כאלה שמסתייגים מהעלייה, אין הם מסתייגים מהעיקרון עצמו אלא הם חוששים, ויש יסוד לחששותיהם, שהעלייה עלולה לפגוע בהם על־ידי הפקעת קרקעותיהם, ובמיוחד כאשר הם יודעים שמרבית אדמותיהם הופקעו והועברו למינהל מקרקעי ישראל, והנהנה היחיד מהם הוא העם היהודי בישראל. הערבים חוששים שהעולים יופנו לשטחים הכבושים.

אתמול, רק אתמול הצהיר בסאם אבו־שריף בשם יאסר ערפאת, שהאחרון אינו מתנגד לעלייה מבחינה עקרונית אם לא ייושבו העולים בשטחים הכבושים. הצהרה זו הושמעה ב"קול ישראל" בעברית.

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, אני רוצה לקבוע עובדה מעל דוכן הכנסת, שהיווצרות הקבוצות הלא־מתונות בקרב האוכלוסייה הערבית בישראל היא תולדה של מדיניות ממושכת של הכיבוש והאפליה בין שני המגזרים ככל התחומים, פרט במסים, בהקצאות המשאבים לרשויות המקומיות, בחינוך, בבריאות, בתעסוקה, בפיתוח, בחינוך ובשיכון. אין זה פלא שהערבים מופלים לרעה ככל התחומים שצינתי כאשר אותן ממשלות מקפחות גם את עיירות הפיתוח ותושבי השכונות שתושביהן יהודים. מדיניות שוויונית ושפוייה ללא כל אפליה בין כל אזרחי המדינה היא המדיניות המבטיחה מתנוות ורגיעה בקרב האוכלוסייה כולה.

לכן, על כל חבר כנסת מוטלת האחריות למדיניות הממשלה, וכל ממשלה שתקום בעתיד, לקביעת תרמית של מדינת ישראל בעיני אזרחיה ובעיני העולם; ולא — החברה הישראלית תתפורר ואז לא ההיסטוריה ולא הדורות הבאים ימחלו לנו על התנהגותנו הבלתי־אתראית.

אני מציע להסיר את הצעתו של חבר הכנסת גרעון גדות מעל סדר־היום.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת חסיין פארס. רשות הדיבור לחבר הכנסת רפאל איתן.

אני רק רוצה להודיע לחברי הכנסת, שאנחנו מקיימים דיון לאחר שהנושא הוכלל בסדר־היום. אי־אפשר להסיר את ההצעה.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
אפשר לבקש רביזיה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

זה חידוש מרענן, חבר הכנסת צבן. אבל זה לא קיים בתקנון שלנו מאז 1950. אפשר בהחלט להגיש הצעת סיוסום

בסקטור הערבי: תנועת "אל-ארד" ב-1964, התנועה המתקדמת ב-1984, התנועה האסלאמית ב-1988, ועכשיו בא תורם של "בני הכפר".

אני אומר לחברי הכנסת ולחבר הכנסת גדות, שדרושה מידה רבה של סובלנות ושל שמירה על ערכים דמוקרטיים, כאשר אנחנו מדברים על התנועות וההתארגנויות הפוליטיות בסקטור הערבי. אנחנו מדברים על אזרחי המדינה המהווים חלק אינטגרלי ממדינת ישראל. יש לגלות את המידה האמיתית של סבלנות וסובלנות כלפי הדעה האחרת, גם אם היא מנוגדת לדעה שלי. גם לי אישית יש ויכוח עם "בני הכפר", עם תא הסטודנטים שלהם כאן, באוניברסיטה העברית, ובמקומות אחרים. בסימפוזיונים רבים מתקיימים בסקטור הערבי מצאתי את עצמי לא אחת בוויכוח עם המנהיגים שלהם. יש לי ויכוח אתם, ויכוח אידיאולוגי וגם מעשי, על הנושא של אי-השתתפות בבחירות לכנסת, הפוגעת בסיכוי של הגדלת מספר המנדטים הערביים בכנסת, ויכוח עיריני מאוד. אני עושה את זה בצורה מתמדת, כי אני רוצה שאזרח המדינה יצביע לכנסת.

גדעון גדות (הליכוד):

אני יכול לשאול אותך שאלה?

עבדאללה דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
בבקשה.

גדעון גדות (הליכוד):

אני מבין שאתה נמצא אתם בשיג ושיח במשך תקופה ארוכה. האם במהלך השנתיים האלה כוחם עלה או ירד? האם יש לך השפעה עליהם?

עבדאללה דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

הם בירידה מתמדת. אני לא מדבר עכשיו רק על התא באוניברסיטה העברית, אני מדבר על כל התנועה שלהם, שהיא בירידה משמעותית. ההוכחה לכך היא שהם נעלמו מכמה מועצות מקומיות ערביות; אפילו באום-אל-פחם, שהיא המבצר שלהם, הם בירידה.

באוניברסיטת חיפה התא של המפלגה הדמוקרטית הערבית לא הסכים להשתתף אתם ברשימה אחת מסיבות אידיאולוגיות. יש לנו ויכוח אתם. אבל ככל שיש לי ויכוח אתם, באותו כוח אני נאבק על זכותם להביע את דעתם. יש להזכיר את הדברים של וולטיר אשר אמר: אני מתנגד לדעותיו של מישהו, אבל אני מוכן להיהרג כדי לתת לו את הזכות להביע את דעתו. וזאת אני עושה ואעשה. אני אלהם ככל הכוח, ואני מאמין שכן יעשו גם כל חברי הכנסת הערבים וחברי הכנסת, הדואגים לערכים הדמוקרטיים, נגד כל ניסיון של פגיעה בתנועת "בני הכפר", תל"ם.

כאשר אנחנו מדברים על התא באוניברסיטה, אוניברסיטה שצריכה לשמור על ערכים חובותיים, חינוכיים, דמוקרטיים, על הערך של חופש ההתבטאות, החופש האקדמי — דווקא כאן בכנסת, שצריכה להיות המוקד של הדמוקרטיה, באים לתבוע את הוצאתו אל מחוץ לחוק של תא סטודנטים, של תל"ם, "בני הכפר", המאוניברסיטה? אני חושב שזה דבר מנוגד לכל ערך. הפגיעה בהם מהווה פגיעה בערכים שהזכרתי.

אזרח העובר על החוק יובא לדין ושוטף יפסוק אם הוא אכן עבר על החוק או לא, לא חבר הכנסת, לא חברי כנסת שיש להם מגמות פוליטיות והשקפות פוליטיות. עם כל הכבוד, חבר הכנסת גדות, אתה לא יכול לשים עצמך כשופט ולשפוט אותם ולהכריע לגבי זכותם לפעול או לא לפעול.

המקנן בלב-לבה של ירושלים, בתוככי האוניברסיטה העברית, פאר התרבות הישראלית, שאת מלאות 65 שנה לפתיחתה חגגנו כאן בכנסת לפני שבוע ימים. רגשי פלצות עוררו כי לא אותם סטודנטים ערבים שונאי ישראל, המבטאים את איבתם למדינת היהודים בלא כחל ובלא שרק ומכריזים עליה מלחמה תוך הזדהות מלאה עם ארגוני הטרור הנתעבים ביותר — לא עליהם אני זועם, כי אם על אותם יהודים מכובדים, אנשי ציבור ובעלי שורה, המרשים להם להשתולל באין מכלים.

אומר מייד שאיני מתכוון להרמת יד על אלה המכונים "בני הכפר", לא מצד שכניהם הסטודנטים היהודים ולא מצד בעלי יוזמה אחרים, ויהיתי מגנה בכל לשון של גינוי כל פגיעה גופנית בהם; ומאחר שאני יודע שהפגנותינגד הן תופעה שכיחה בקרב ציבור הסטודנטים, אוסיף עוד שאני סולד גם מהפגנותינגד בנסיכות האלה, אפילו אם הן יעברו ללא אלימות, שכן פחיתות כבוד היא לנו להפגין נגד חבריהם של מחבלים בתוך שטחה של ישראל הריבונית.

את זעמנו ואת שאט-נפשנו עלינו להפנות, כאמור, כלפי אלה שבידם הסמכות לעקור את התופעה המבישה הזאת, ובראש ובראשונה כלפי אלה הממונים על שמירת החוק והסדר, ואם יש צורך בחקיקה נוספת — ותמהני אם אכן יש צורך כזה — הכנסת חייבת לזיום אותה.

ההפקרות, שכמעט התרגלנו אליה, אינה נחלת הקמפוסים בלבד; זוהי מכה ממארת המקיפה את ארץ-ישראל כולה, והגיעה השעה שנתעשת ונתחיל לראות את עצמנו כבעלי-הבית בארץ הזאת. איזו מדינה נורמלית היתה סובלת בשטחה בריונים, חתרנים ופורעים הפוגעים בתושביה במטרה לאלץ אותם להסתלק מארצם?

יש פתרון פשוט וטבעי להתפרעות הערבית, והוא גירושם של המסיתים והפורעים אל מעבר לגבול.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
ומה עם המתפרעים מבני דודינו היהודים?

יאיר שפרינצק (מולדת):

את המתפרעים צריך להעניש בכל מקרה שהם מתפרעים. כך צריך לנהוג גם בסטודנטים הערבים הנושכים את היד המזינה אותם. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת שפרינצק. רשות הדיבור לחבר הכנסת עבדאללה דראושה, ואחריו — לחבר הכנסת אליקים העניני.

חברי הכנסת, אני מודיע, כדי שיהיה ברור, ואודיע פעם נוספת בסוף הישיבה, שהישיבה מחר תחלוק בשעה 11:00 ולא בשעה 09:00. נא לא להפנות אלי שאלות מדוע. אלה ההוראות שאני קיבלתי.

בבקשה, חבר הכנסת דראושה.

עבדאללה דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הפניקה שיוצרים סביב תנועת "בני הכפר" היא פניקה מיותרת. חבר הכנסת גדעון גדות, כדאי לך לשמוע את מה שאני אומר.

גדעון גדות (הליכוד):

אני מבטיח לך שאשמע כמו ששמעתי את יתר החברים.

עבדאללה דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

הפניקה הזאת מיותרת. אין לה הצדקה. אבל היא באה על רקע של ניסיונות העבר להתנכל לכל התארגנות פוליטית

אליקים העצני (התחיה):

— — —

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
אתה יודע שאני בכלל לא רוצה לשמוע אותך ולא רוצה
לדבר אתך. אני לא רוצה לשמוע את הדברים של גזען כמוך.
אדם כמוך, המגן על רוצח, נותן לו עצות — — —

אליקים העצני (התחיה):

— — —

היו"ר מ' וירשובסקי:
חבר הכנסת העצני, עוד שתי דקות תוכל לדבר עשר דקות.
אני מבקש ממך להתאזר בסבלנות.

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
אנו מגנים בכל תוקף את ההתבטאויות הללו, הפסולות את
חברי הכנסת הערבים מלהשתתף בתהליך קבלת ההחלטות.
זאת מגמה מסוכנת ביותר. אלה הם דברים מסוכנים ביותר.

בבואנו לדבר על הנושא של "בני הכפר", אני מציע לגשת
לנושא הזה בצורה עניינית ורגועה, בלי פניקה. הניסיון להוציא
אותם אל מחוץ לחוק יהפוך אותם לקורבן. זה רק יחזק את
מעמדם. כיום הם מהווים קבוצה קטנה שאיננה גדלה, שאף
הפסידה מכוחה בבחירות המוניציפליות האחרונות. בדרך כלל
מדובר בצעירים, שכאשר הם מתבגרים, רבים מהם עוזבים את
התנועה. העיסוק בהם אינו מועיל. הניסיון לפגוע בהם רק יחזק
אותם. אנשים ירגישו שצעירים אלה הם מקופחים ויגלו
כלפיהם סימפתייה.

יש למצוא דרך לדיאלוג אתם, לוויכוח נאות ותרבותי. זאת
הדרך הנכונה, וזאת אני עושה. זה מה שצריך לעשות ולא
לנסות להוציא אותם אל מחוץ לחוק או להסית נגדם, הסתה
שחביא לתוצאות הפוכות.

אני מציע לחבר הכנסת גדות לרדת מנושא זה ולא
להעלותו שוב. אני מציע לכנסת לרדת מהנושא הזה. יש
לאפשר לכל תא באוניברסיטה לפעול במסגרת החוק. חברי
הכנסת, אני אומר לכם: רדו מהניסיון הזה להתלבש על "בני
הכפר". התוצאה תהיה הפוכה. לא תשיגו דבר ממסע ההסתה
נגדם. אנו נמשיך להתווכח אתם, אך נילחם כדי שיוכלו להביע
את דעתם. זכותו של חבר הכנסת גדות וזכותם של אחרים
לחלוק עליהם ולהתווכח אתם, אך אין לכם שום זכות לנסות
להוציאם אל מחוץ לחוק.

אתם תגלו שהציבור הערבי כולו, וחברי הכנסת הערבים
בראשו, מאוחד בהתנגדות לפגיעה ב"בני הכפר" ובכל
תנועה וארגון אחר הפועלים במסגרת החוק. זאת העמדה שלנו.
אני מאמין שזו העמדה שצריכה לאחד את כל מי שער לערכים
הדמוקרטיים במדינה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת דראושה. אני קורא לחבר הכנסת
אליקים העצני, אחרון המשתתפים בדיון, כנציג התחיה. חבר
הכנסת העצני, אני רוצה שתדע, שחבר הכנסת שהיה רשום
ברשימת הנואמים בשם סיעת התחיה לא היה נוכח כאשר
קראתי בשמו, אבל רציתי לאפשר למפלגה שלך להתבטא.

אליקים העצני (התחיה):

אני מודה לך.

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, התחיה, סיעת התחיה,
תנועת התחיה, שלא כאחרים, איננה מצדדת במה שקוראים

יש להבין שמדובר בסטודנטים צעירים שבאים מרקע
חברתי שונה מן הרקע שבאים ממנו לאוניברסיטה. יש להבין
את הבעיות הלימודיות, הכלכליות, בעיות של השתלבות
ואינטגרציה בתוך האוניברסיטה. יש להם גם הבעיות
הלאומיות. הם מפצים את עצמם על-ידי התארגנויות פוליטיות
בתא של הסטודנטים. תא שלהם. בתא הזה הם מביעים את
השקפת עולמם, מוצאים בו גם פורקן למצבם. הם מקיימים גם
פעילות ענפה, פעילות חינוכית ותרבותית מגוונת.

אלה הזועקים כיום נגד "בני הכפר", אני רוצה לשאול
אותם וגם לשאול אותך, חבר הכנסת גדות: למה לא זעקת נגד
הטרנספריסטים היושבים כאן בבית הזה ואומרים בגלוי כי יש
לגרש את הערבים מחוץ לגבולות המדינה?

יאיר שפרינצק (מולדת):

לא לגרש.

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
גם לגרש אותם מהשטחים הכבושים.

יאיר שפרינצק (מולדת):

זו עליה.

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
אתה קורא לזה טרנספר. טרנספר זה בדיוק גירוש.

גדעון גדות (הליכוד):

— — —

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
אני יודע את הפירוש של המלה, אני גם יודע מה הכוונות
של אנשים גזעניים שיושבים בבית הזה. אבל לא דרשתי
להוציא אותם מחוץ לחוק.

יאיר שפרינצק (מולדת):

— — —

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
חבר הכנסת גדות, אתה והמפלגה שלך מוכנים לצרף
אותם לקואליציה. אתם מוכנים אפילו לקלוט אותם בתפקידים
של שרים וסגני שרים, את אלה הטרנספריסטים. ו"בני הכפר"
לא עושים זאת. הם מעולם לא אמרו שיש לגרש או לבצע
טרנספר נגד העם היהודי. יש לי ויכוח פוליטי אתם, גם לך יש
הזכות המלאה לנהל ויכוח פוליטי אתם. אני חושב שיש לי גם
ויכוח פוליטי אתך.

יאיר שפרינצק (מולדת):

זה רעיון ערבי — — —

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
תפסיק עם כל הרעיון הטיפשי הזה שאתה מדבר עליו. הוא
לא הגיוני כלל. אתה יודע שאני לא מקבל אף לא מלה אחת
ממה שאתה אומר.

מה אמתם על גל ההסתה נגד חברי הכנסת הערבים, נגד
האוכלוסייה הערבית במדינת ישראל, כאשר פסלתם אותם,
שרים וחברי כנסת, מלהשתתף בתהליך קבלת החלטות? השר
שרון, ראש הממשלה שמיר, השר פרץ, השר נסים, חברת
הכנסת גאולה כהן ואחרים פסלו אותנו מלהשתתף בתהליך
קבלת ההחלטות כאשר אנחנו יושבים כאן כחברי הכנסת,
כנציגים של הציבור הערבי. ניסיתם לתאר אותם כנציגי אש"ף,
כתומכי אש"ף, כדי למצוא תואנה למה שאתם מאמינים בו —

— — —

אליקים העצני (התחיה):

חבר הכנסת דראושה. הוא ישב פה. התחננו לפניו: תסתייג — והוא לא רצה.

הרציחות הנוראות ביש"ע כבר הגיעו ל-200 מעונים ומעונות, נרצחים ונרצחות. הדבר הזה זורע בחילה, בוז, דחייה ושנאה בציבור הישראלי. זה יכול להיות זרע פורענות בינינו, ואתם לא מרגישים בזה. על כן יש לקרוא לשלטונות ליישם את הסעיף בחוק האזרחות המאפשר שלילת האזרחות מאלמנטים עוינים וכן צריך לקרוא להם למצות את הפקודה למניעת טרור. אני מציע זאת למען עתיד משותף, למען השלום שכל-כך מרבים לשאת את שמו לשווא כמכשיר למלחמה, כמסווה על כוונות וזוויות. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. חברי הכנסת, תם הדין. אני קורא לחבר הכנסת גדעון גדות לסכם וגם להביא את הסיכום בשם סיעות מספר.

גדעון גדות (הליכוד):

אני מודה לך, אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ראשית אני מבקש, ברשותכם, לקרוא את הצעת ההחלטה של סיעות הליכוד, המפר"ל, התחיה, צומת ומולדת, כלהלן:

הכנסת קוראת לשר הביטחון וליועץ המשפטי לממשלה לפעול בהתאם לפקודת מניעת טרור ולהוציא את תא תל"ם — התנועה הערבית הלאומית המתקדמת באוניברסיטה העברית — אל מחוץ לחוק. זאת על-מנת שתופסק לאלתר פעילותם החתרנית והמסיתת של חברי התא. זאת לאור העובדה שתנועה זו פועלת להסתת נגד המדינה, קיומה וחוקיה.

אדוני היושב-ראש, אני מתכבד להסתייג ברברי ההסבר האלה, ואני מודה לך מאוד. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. חבר הכנסת מסאלחה, אנא הבא את הצעת הסיכום מטעם המערך, מפלגת העבודה, ועוד סיעות מספר.

נואף מסאלחה (המערך):

מפלגת העבודה, מפ"ם ור"צ.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ההצעה היא מטעם מפלגת העבודה, מפ"ם ור"צ, כדלקמן:

הכנסת קוראת לערכי מדינת ישראל לשמור על רקמת היחסים בין יהודים לערבים במדינה.

הכנסת גם קוראת לסטודנטים הערבים לשחק פעולה עם ציבור הסטודנטים היהודים ולהימנע מפעולות הפוגעות באשיותיה של מדינת ישראל, עם כל המשתמע מזה, וקוראת לחיזוק הדו-קיום היהודי-הערבי, לשמור על החוק, על הסדר, על החופש האקדמי, על חופש הביטוי וההתארגנות.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. אני קורא לחבר הכנסת האשם מחאמיד, בשם סיעת חד"ש, להביא את הצעת הסיכום.

האשם מחאמיד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, הצעת סיכום מטעם סיעת חד"ש לסיכום הדין:

1. הכנסת מגנה את מסע ההסתת נגד ציבור הסטודנטים הערבים, סטודנטים מהשמאל והנהלת האוניברסיטה, המנוהלת על-ידי חוגים ימניים לאומניים, בהדרכתם ובעידודם של גורמי שלטון מחוגי הימין.

טרנספר. אנחנו מאמינים שעדיין לא אבדה התקווה לדו-קיום. אך תנאי לכך הוא פעולה נמרצת וחסרת פשרות נגד אויבים ועוינים מבפנים.

ההיסטוריה מלמדת, שכל חברה אנושית נשקפת לה סכנה מאלה שלא למדו כלום ולא שכחו כלום. לו הייתי צעיר ערבי בישראל כמו ביש"ע, כי בשבילי "הקו הירוק" איננו קיים, הייתי מודאג מן ההקצנה האש"פיסטית בציבור הערבי. הייתי מושהה לנגד עיני יומם ולילה את מה שהערבים קוראים "השואה" — כארתה של תש"ח. איך נוצרה "השואה" הזאת? הווי אומר, בדיוק על-פי התהליך העובר עכשיו שלב אחר שלב בציבור הערבי, לרבות במדינת ישראל.

"בני הכפר" הם חיל החלוץ של מחנה ההולך וגובר, ואני מקווה מאוד, שהוא עדיין מיעוט.

אספר אנקדוטה שכדידי הווה עובדא בקריית-ארבע. עיתונאי זר שאלני מה דעתי על העיר חברון הערבית, שכתננו. עניתי לו שהשכנות לא רק שאיננה מפריעה לי, היא נראית לי טבעית לחלוטין. לדידי אחד המבכנים של הציונות הוא בכך שנוכח לעצמנו — לזרם איננו חייבים להוכיח דבר — שאנחנו יודעים לקיים יחסים מתוקנים עם עם זה, מה גם שהוא אינו זר כל כך ויש הרבה נקודות קרבה בינינו. כך לא היתה מעולם שאיפה ציונית לעשות מן העיר הערבית יפו עיר עברית. אותם מערביי יפו שהלכו ברחובות תל-אביב כתש"ז ובתש"ח וחילקו ביניהם: בית זה שלי, בחורה זו שלי, הם שהפכו את יפו לעיר עברית. וזה עלול להיות דינה של חברון אם תרצה לבלוע את קריית-ארבע, כך ערביי הגליל וכך ערביי המשולש והנגב.

חברי כנסת ערבים, אני פונה אליכם כאדם החפץ בשכונות שלכם ודוחה עדיין, ואני מקווה לעולם, פתרונות טראומטיים. אני פונה אליכם: אל תחזרו על שגיאות תקופת המנדט ופשעיה, אל תלכו בעקבות המופתי הירושלמי, אשר מנע כשואה האמיתית, לא המדומה שלכם, הצלת 1,500 ילדים יהודים וכן אחותו של פניץ קפקא וצוות רפואי תמורת שבויי מלחמה גרמנים ושלח אותם להשמדה באושיץ בנימוק שאינו רוצה אותם בארץ-ישראל.

כך זרע המופתי את הכאתה שלכם. במלחמתם בעלייה הולכים "בני הכפר" בזיוק בדרכו של הצורר הזה.

הכול בעולם בנוי על הדדיות, ואני מצפה שתהיה הדדיות בינינו לביניכם בזכויות ובחובות ותהיו נאמנים למדינה. אין דרך חד-צדדית. אני מניח ומקווה, שמאות אלפים מערביי מדינת ישראל, כמו רבים מערביי יש"ע, עדיין רוצים בדו-קיום. אבל הם עלולים ליפול קורבן לקיצונים, האינתיפאדה וזרעת שנאה לערבים בקרב הציבור הישראלי. הקלטות שמשמיעים בחתונות ערביות משני צדי "הקו הירוק" וזרעות שנאה. הפרסומים המסיתים בעיתונות הערבית וזרעים שנאה. ההתרועעות של אזרחים ערביים-ישראלים, ובהם חברי כנסת, עם ערפאת מטילה צל ופקפק על נאמנותם למדינה.

חבר הכנסת דראושה זרק לי בישיבת הכנסת, שהוא גאה בכך שכיניתי אותו סוכן ערפאת. וכאשר התחננו לפניו — כשיזכר פה שר הביטחון — שיסתייג ממשע הרצח הנוראים של ערבים הטובחים בערבים לילה לילה הוא סירב; וביקשו זאת ממנו כאן בכנסת פעם אחר פעם והוא סירב. זה זורע שנאה.

עוזי לנדאו (הליכוד):

איזה חבר כנסת זו היה?

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת ה' מחאמיד לא נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

ב־18 קולות נגד שיש, עם הימנעות אחת, נדחתה ההצעה של חבר הכנסת האשם מחאמיד.

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה על הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת מסאלחה. נא להצביע, הצבעה מס' 10.

ה צ ב ע

בעד הצעת הסיכום שהביא

חבר הכנסת נ' מסאלחה — 8

נגד — 17

נמנעים — אין

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת נ' מסאלחה לא נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

ב־17 קולות נגד שמונה וללא הימנעות נדחתה הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת מסאלחה.

עבד־אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
אדוני היושב־ראש — — —

גדעון גדות (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, בזמן ההצבעה אין מדברים.

עבד־אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
יש לי הערה לגבי ההצבעה. בעד ההצעה שלי הצביעו שיש, אבל מניתם רק ארבעה, ואחר־כך הוספתם חמישי. אני מבקש הצבעה חוזרת.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני מצטער, חבר הכנסת דראושה, על ההצבעה הקודמת כבר לא מדברים. אנחנו כבר עוברים להצבעה הבאה.

אני מעמיד להצבעה את הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת גדעון גדות. חברי הכנסת, נא להצביע, הצבעה מס' 11.

ה צ ב ע

בעד הצעת הסיכום שהביא

חבר הכנסת ג' גדות — 18

נגד — 8

נמנעים — אין

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת ג' גדות נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

ב־18 קולות נגד שמונה, ללא נמנעים, נתקבלה ההצעה שהביא חבר הכנסת גדות לסיכום הדיון בנושא הזה.

חברי הכנסת, חם סדר־היום. הישיבה הבאה — מחר בשעה 11:00, ולא בשעה 09:00. ישיבה זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 21:02.

2. הכנסת קובעת, שזכותה של קבוצת אזרחים להתארגן ולקיים פעילות פוליטית במסגרת החוק. הכנסת מזהירה מפני הניסיון לשלול באמצעים מינהליים את זכותם של אנשים לחופש ביטוי ופעילות פוליטית.

3. הכנסת קוראת לממשלה להימנע מכל התערבות בעניינם הפנימי של המוסדות להשכלה גבוהה, ובכלל זה האוניברסיטה העברית בירושלים. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. אני קורא לחבר הכנסת דראושה להביא את הצעת הסיכום מטעם המפלגה הדמוקרטית העברית.

עבד־אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

הצעת סיכום מטעם המפלגה הדמוקרטית הערבית:

1. הכנסת דוחה את הניסיונות להוציא אל מחוץ לחוק את תא הסטודנטים של "בני הכפר" באוניברסיטה העברית.

2. הכנסת מגנה את מסע ההסתה נגד התא ונגד הסטודנטים הערבים, כאשר שותפים למסע זה כוחות ימניים קיצוניים הרוצים להגביל את חופש ההתבטאות וההתארגנות המעוגן בחוק.

3. הכנסת קובעת שזכותם של הסטודנטים השייכים לתא זה לפעול ולהתארגן כחוק כשאר התאים האחרים באוניברסיטה, ואין לנסות למנוע מהם מימוש זכות זו.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה. קודם כול נצביע על הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת דראושה בשם המפלגה הדמוקרטית הערבית. רבותי, נא להצביע, הצבעה מס' 8.

ה צ ב ע

בעד הצעת הסיכום שהביא

חבר הכנסת ע' דראושה — 5

נגד — 17

נמנעים — 1

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת ע' דראושה לא נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

רבותי, 17 קולות נגד חמישה, עם הימנעות אחת, נדחתה ההצעה של חבר הכנסת דראושה. אנחנו ניגשים להצבעה על ההצעה שהביא חבר הכנסת האשם מחאמיד. בבקשה, הצבעה מס' 9.

ה צ ב ע

בעד הצעת הסיכום שהביא

חבר הכנסת ה' מחאמיד — 6

נגד — 18

נמנעים — 1